

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON BİLİM DALI

**KÜLTÜREL DEĞİŞİM SÜRECİNDE KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ VE
TELEVİZYON DİZİLERİNDEKİ DEĞİŞİM GÖSTERGELERİ: DEĞİŞİM
SÜRECİNİ ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN ALGILAYIŞ ŞEKİLLERİ**

Candan KOÇAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hasret AKTAŞ

Konya-2009

Bilimsel Etik Sayfası

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

..... tarafından hazırlanan .....
başlıklı bu çalışma ...../...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi
olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Başkan	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza
Ünvanı, Adı Soyadı	Üye	İmza

ÖNSÖZ

Toplumdaki değişimi en hızlı şekilde benimseyip, yaşamını buna göre şekillendirebilen genç neslin, televizyon dizilerinin vazgeçilmez unsuru haline gelen kadın-erkek ilişkileriyle ilgili ne düşündüğünün merakıyla yola çıktım.

Televizyonda birbiri ardına yayınlanan dizilerin yerine bir yenisinin eklenmesindeki süreç, aynen üniversite öğrencilerinin çevrelerindeki değişimlere gösterdikleri tepkilerdeki gibi hızlı olduğundan; bu çalışmadaki örneklemimizi üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Değişime bu kadar çabuk adapte olabilen üniversite öğrencilerinin, ikili ilişkilerinde yaşadıklarını televizyon dizilerinde de gözleme ve buradaki karakterleri model alma içgüdüsüyle hareket etmeleri, diziler hakkındaki görüşlerini bilmemiz açısından önem kazanmaktadır.

Yapılan alan araştırmasıyla da üniversite öğrencilerinin dizilerden ne kadar etkilendikleri ve televizyonun kültürü yansıttığı mı yoksa yarattığı mı ile ilgili verilere ulaşmaya çalışılacaktır.

Çalışma süresince bilgi ve tecrübeleriyle desteğini esirgemeyen sayın hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasret AKTAŞ'a çok teşekkür ederim. Ayrıca eğitimim süresince maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, yorulduğum anlarda varlıklarıyla bana güç veren sevgili aileme sonsuz teşekkürler.

Türkçe Özet Formu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Candan KOÇAK	Numarası 064223001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo-Televizyon/Radyo-Televizyon	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Hasret AKTAŞ	
Tezin Adı		Kültürel Değişim Sürecinde Değişen Kadın-Erkek İlişkileri Ve Televizyon Dizilerindeki Değişim Göstergeleri: Değişim Sürecini Üniversite Gençlerinin Algılayış Şekilleri	

ÖZET

Bu çalışmada geçmişten günümüze kadın-erkek ilişkilerinde görülen değişime değinilerek, televizyon dizilerinde geniş yer bulan kadın-erkek ilişkileri ve ilişkilerde sunulan değişim göstergelerini üniversite gençliğinin nasıl algıladığı amaçlanmaktadır.

Araştırmanın çalışma evrenini, 2008-2009 Eğitim-Öğretim yılında Ankara'da bulunan 4 devlet üniversitesinde (ODTÜ, Hacettepe, Ankara ve Gazi) öğrenim gören toplam 300 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada üniversite gençliğinin televizyon dizilerindeki ikili ilişkileri nasıl değerlendirdiği ve bu durumdan etkilenip etkilenmediklerinin yanı sıra diziler nedeniyle kültür şoku yaşayıp yaşamadıklarının cevabı üzerinde durulmuştur.

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin evlilik öncesinde partnerleriyle cinsel birliktelik yaşayıp yaşamadıkları ve evlilikle ilgili düşüncelerini tespit etmeye yönelik soruların yanı sıra kadın-erkek ilişkilerinde önemli bir konu olan aldatma unsuru ile ilgili de sorular yer almaktadır.

Araştırma bulgularına göre; üniversite öğrencileri arasında dizi izleme sıklığı az olduğu gözlenmiştir. Üniversite öğrencileri, dizilerdeki kadın-erkek ilişkilerini genel olarak “olumsuz” karşılamakla birlikte, gençlerin dizilerdeki bu olaylardan etkilenmedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, cinsiyet ve aldatma ile ilgili bulgular arasında çapraz tablo tekniği ile karşılaştırma yapılarak bulgular arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu incelemenin sonuçları altıncı bölümde detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Üniversite öğrencilerinin diziler nedeniyle kültür şoku yaşayıp yaşamadığını ortaya koymaya çalışan sorunun karşılığı olarak ise “az” düzeyde bir etkilenme olduğu gözlenmiştir.

Tüm bu bulguların yanı sıra, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunu köy-kasaba ve ilçelerden gelen öğrencilerin oluşturması ise dikkat çekicidir.

Araştırmada Surver yöntemi ve sonuçların analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır.

İngilizce Özet Formu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Candan KOÇAK	Numarası 064223001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo-Televizyon/ Radyo-Televizyon	
	Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Hasret AKTAŞ	
Tezin İngilizce Adı		Men and women relationships during the cultural change process and change indicators in TV serials: How do university students perceive the change process?	

SUMMARY

In this study, by mentioning the change in men and women relationships from past to the present, it's aimed to demonstrate the men and women relationships which are widely handled in TV serials and how the university students view the change indicators presented in relationships.

The target population of the study is 300 students, all of whom study at state universities in Ankara (METU, Hacettepe University, Ankara University and Gazi University). In the study, the way university students view the men and women relationships in TV serials and whether they are affected by these relationships, as well as the answer to the question whether they have had a culture shock as a result of the TV serials is focused on.

In the study, not only questions aimed at determining whether the students had a sex affair with their partners prior to weddings and their opinions on marriage but also questions related to cheating, which is a crucial subject in men and women relationships, take place.

According to the results of the study, it's been found out that the frequency of watching TV serials among university students is low. It's also been found out that university students generally have a negative approach to the men and women relationships in TV serials, while they are not affected by these relationships in these serials. In addition, findings related to sex and cheating have been compared through cross table method and the relations between these findings have been investigated. The results of this investigation have been attempted to be explained in detail in six sections. With regard to the responses of the students to the question aimed at determining whether the students have had a culture shock because of the TV serials, it's been observed that the students have been affected at a low scale.

In addition to all these findings, it's noteworthy that most of the students taking part in the study are students who have come to study in Ankara from villages, towns and counties. In the study, Surver method is used and the results of the survey are analyzed through SPSS program.

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Cinsiyet.....	76
Tablo 2: Yerleşim alanı.....	77
Tablo 3: Dizilerde Kadın-Erkek İlişkisine Yönelik Gerçekleşen Görüşler	80
Tablo 4: Dizilerden etkilenme oranı	83
Tablo 5: Dizilerin kültür şoku üzerindeki etkileri.....	85
Tablo 6: Dizilerin kişisel ve düşünsel değişime etkileri	85
Tablo 7: Dizilerin kadın- erkek ilişkisine etkisi.....	87
Tablo 8: Cinsel birliktelik	88
Tablo 9: Aldatma olgusu.....	89

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
Bilimsel Etik Sayfası	ii
Tez Kabul Formu	iii
Önsöz	iv
Özet	v
Summary	vii
Tablolar Listesi	ix
İçindekiler	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KÜLTÜR, KÜLTÜREL DEĞİŞİM VE DEĞİŞEN KADIN-ERKEK	
İLİŞKİLERİ	3
1.1. KÜLTÜR	3
1.1.1. Organizma Olarak Kültür	5
1.1.2. Maddi Kültür ve Manevi Kültür	6
1.1.2.1. Maddi Ögeler	7
1.1.2.2. Manevi Ögeler	8
1.2. KÜLTÜRÜN ÖZELLİKLERİ	8
1.2.1. Toplumsallık	10
1.2.2. Tarihsellik	10
1.2.3. Kalıtsallık	11
1.2.4. İşlevsellik	12
1.2.5. Birlik İçinde Çokluk	12
1.2.6. Devingenlik ve Değişkenlik	13
1.3. KÜLTÜRÜN BESLENDİĞİ KAYNAKLAR	13

1.3.1. Dil ve Kültür	13
1.3.2. Din ve Kültür	15
1.3.3. Teknolojik Gelişmeler	16
1.4. TARİHSEL GELİŞİM VE DEĞİŞİM SÜRECİ	18
1.4.1. Kültürün Doğuşu ve Gelişmesine İlişkin Kuramlar	18
1.4.1.1. Evrim Kuramı	18
1.4.1.2. Yayılma Kuramı	19
1.4.2. Kitle Kültürü	22
1.4.3. Popüler kültür	24
1.4.4. Değişim Süreci	26
1.4.4.1. Serbest Kültür Değişmeleri	32
1.4.4.2. Zorunlu Kültür Değişmeleri	32
1.5. TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞEN KADIN- ERKEK İLİŞKİLERİ	33
1.5.1. İlkel Topumlarda Kadın-Erkek İlişkileri	35
1.5.2. Ataerkil Topumlarda Kadın-Erkek İlişkileri	36
1.5.3. Modern Topumlarda Kadın-Erkek İlişkileri	38
1.5.3.1. Evlilik Dışı Birlikte Yaşam	40
1.5.3.2. Aldatma	41
1.5.3.3. Boşanma	43
1.5.3.4. Cinsellik	44

İKİNCİ BÖLÜM

2. TELEVİZYON, TELEVİZYON DİZİLERİNİN KÜLTÜREL DEĞİŞİME ETKİSİ VE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN AİLE KAVRAMINA YÖNELİK DEĞİŞEN ALGISI	47
2.1. TELEVİZYON DİZİLERİ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ	48
2.1.1. Televizyon ve Kültür İlişkisi	48
2.1.2. Televizyonun Kültür Değişimine Etkisi	51
2.1.2.1. Etkiler Yaklaşımı	53
2.1.2.2. Sınırlı Etkiler Yaklaşımı	53

2.1.2.3. Pekiştirme Etkisi Yaklaşımı	53
2.1.3. Değişen Kadın-Erkek İlişkilerinin Televizyon Dizilerine Yansıması	54
2.1.3.1. Kadın-Erkek İlişkilerinin Televizyonda Temsili	55
2.1.3.2. Ailenin Sunumu Açısından Televizyon ve Diziler	57
2.2. AİLE İLİŞKİLERİ	61
2.2.1. Evlilik	61
2.2.2. Aile	64
2.2.2.1. İlkel Topumlarda Aile	65
2.2.2.2. Ataerkil Aile (Geleneksel Geniş Aile)	66
2.2.2.3. Çekirdek Aile	68
2.2.2.4. Günümüzde Aile	70
2.3. KÜLTÜREL DEĞİŞİM VE GENÇLİK	71
2.4. TELEVİZYON DİZİLERİ VE GENÇLİK	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM	76
3.1. YÖNTEM	76
3.2. PROBLEM	77
3.3. AMAÇ	78
3.4. ÖNEM	78
3.5. VARSAYIM	78
3.6. SINIRLILIKLAR	78
3.7. BULGULAR	79
3.8. YORUM	80
SONUÇ	90
EKLER	93
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ	109

GİRİŞ

Kültürle ilgili pek çok bakış açısı olmasına rağmen ortak olan görüş, insanlığın varoluşundan itibaren her topluluğun ve toplumun kendine özgü bir kültüre sahip olduğu yönündedir. Kültür, insanların meydana getirdikleri maddi unsurlar olabildiği gibi, bu maddi unsurların kullanımına bağlı olarak toplumda kabul görmüş davranışlar, gelenekler ve kurallar olabilmektedir.

Küreselleşme ve kentleşmenin her geçen gün etkilerinin bütün toplumları kuşatıcı hale gelmesi ve neticede kültürel değişme sürecine bağlı olarak toplumsal yapı ve bireysel yaşantıda ortaya çıkan değişiklikler, bu konu ile ilgili pek çok araştırmanın yapılmasında etkili olmuştur (Avcı, 2007: 97). Yapılan bu araştırmalar sonucunda kültür değişmelerinin kentleşme ile bir dönüşüm geçirdiği, buna hız veren sanayileşme ve modernleşmenin dinamikleri karşısında geleneksel değerlerin gücünü kaybettiği ortaya çıkmıştır (Miyasoğlu, 1999: 67).

Ayrıca kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte kültürlerarası etkileşim artmış ve buna bağlı olarak her toplum, diğer toplumların kültürlerinden etkilenmeye başlamıştır. Bu etkilenmede televizyonda yayınlanan programlar, diziler, müzik yayınları, moda, haber programları, şüphesiz etkili olmaktadır. Dolayısıyla gittikçe küçülen yani küreselleşen dünyada kültürlerin değişime uğraması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu çalışmada değişim konusu sınırlandırılarak, sadece kadın-erkek ilişkileriyle ilgili kısım incelenecektir. Dolayısıyla çalışmada, genel olarak kültürel değişim süreci ile ilgili bilgi verildikten sonra, bu süreç içerisinde kadın-erkek ilişkilerinde görülen değişime değinilecektir. Kültürel değişimin kaynağı olarak kabul edilen kitle iletişim araçları ve özellikle de televizyonun bu alandaki etkisi de çalışmada yer alacaktır.

Üniversite öğrencilerinin diziler nedeniyle değişime uğrayıp uğramadığı ve dizilerdeki kadın-erkek ilişkilerinin hayatlarını etkileme boyutu, yapılan alan çalışmasıyla incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmada “Toplumların kültürlerinde görülen bu değişimler televizyonun, bir sonucu mudur yoksa televizyon, meydana

gelen bu değişimi sadece göstermekte midir?” sorusu üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Televizyon dizilerinin izlenme oranlarında görülen artışa paralel olarak, dizilerdeki kadın-erkek ilişkileriyle ilgili temalara değinilerek, niversite gençliğinin bu göstergeleri algılayış Şekilleri ve etkilenme dereceleri incelenmeye çalışılacaktır. Bununla ilgili olarak Ankara’daki dört devlet niversitesinde toplam 300 ğrenci ile alan çalışması yapılmış ve çalışma bu bulgularla temellendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜLTÜR, KÜLTÜREL DEĞİŞİM VE DEĞİŞEN KADIN- ERKEK İLİŞKİLERİ

Kültür, belli bir ülkede yaşayan insanların ortaya koyduğu, din ve devletle var olabilen, en çok dilde ifadesini bulan ve yine bunların gelişmesine bağlı olan manevi bir değerdir. Kültür, siyasal ve ekonomik ilişkileri gösterir onlardan etkilenir. Bu nedenle de kültür, insani ilişkilerin tümünü kapsayıp, onlardan etkilenmekte ve onların gelişimini etkilemektedir (Miyasoğlu, 1999: 13-14). Çalışmanın ilk kısmında bu kadar geniş bir kapsamı olan kültürün farklı tanımlarına ve özelliklerine yer verilecektir.

1.1. Kültür

Kültürün en yaygın kullanımlarından biri olan “insan beyninin ve duyarlılığının yetiştirilmesi” tanımı, tanımdaki “kültüvasyon” ile aynı kökten gelmektedir (Griswold’dan Aktaran: Edles, 2006: 6). Bu anlamda kültür, bir halkın ya da uygarlığın en iyi ve en önemli başarılarına atıfta bulunan bir isim veya sanat ve güzelliğe olan estetik duyarlılığa atıfta bulunan bir sıfat olarak kullanılabilir (Edles, 2006: 6). Bu tanımlamaya benzer olarak ve ilk kez antropolog Tylor tarafından 19. asrın sonlarında yapılan bir diğer tanım ise; “kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, gelenek ve toplumun bir üyesi olarak insan tarafından kazanılan diğer yetenekleri içeren karmaşık bütündür” şeklinde ifade edilmiştir (Aktaran: Edles, 2006: 9).

Bu tanımlamaların dışında kültür, davranışsal olarak da nitelendirilmektedir. Kültürü davranışsal olarak ele alan birkaç tanım ise şu şekildedir;

Kültür, bir toplumun genel yaşam biçimidir. Dünyaya gelen her canlı zamanla kültürleşmektedir. Kültür bu nedenle, bir toplumda yaşayanların öğrendikleri ve paylaştıkları her şeyi kapsamaktadır. Davranış bilimlerinde incelenen hemen her şey kültür tarafından etkilenmektedir. Dünyaya gelen her canlı dilini, dinini, yemeyi,

içmeyi, sosyal yaşantısını, çocuk yetiştirmesini, bilgi kurallarını, manevi değerlerini, sevmeyi ve sevilmeyi bir kültür içerisinde yaşayarak öğrenmektedir (Yıldız, 2005: 5).

Kültür, belirli bir toplum içerisindeki insanlar tarafından paylaşılan bilgiler, değerler, alışkanlıklar, gelenekler ve davranışlardır. Kültürler tarihsel olarak gelişmiş ve bir nesilden diğerine aktarılan yaşam şekilleri olarak değişmektedir. Kültür soyut idealler, davranış kuralları ve materyal nesnelere ifade edilmektedir. İnsan gruplarının ve toplumların düşünüp, hissedip, davrandığı ortak anlayışlar bütününe de kültür denmektedir (Afacan, 2001: 46).

Ortak yaşamlarını sürdürebilmek, mutluluğa ve daha iyiye götürebilmek için birbirine bağlı-bağımlı insanlardan oluşan bir grup insan, toplumu oluşturmaktadır. Kültür ise, öyle bir toplumun, davranış, biliş ve duyuş kalıplarından oluşan bir birikim ve bütünlük anlamında kullanılmaktadır (Güvenç, 1984: 311).

Pek çok şekilde tanımlanan kültür, bazen de maddi kavramlarla bütünleştirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlara örnek olarak şu tanımlar gösterilebilmektedir;

İnsan topluluklarına kimliklerini veren, onları birbirlerinden ayırt eden özelliklerinin toplamı, insanların simgeler ve eşyalar yaratması ve kullanımı olan, kısacası bütün bir toplumun yaşam biçimini oluşturan kültür, bu hal ve hareket kodlarını, giyim kuşamı, dili, davranış normlarını ve inanç sistemlerini içermektedir (Mutlu, 1998: 229).

Ayrıca belli inançlar, değerler, kurallar, belli maddi kültür değişmelerine yol açabilmektedir. Çevre koşulları ve teknolojik düzey ile belirlenen maddi kültür öğeleri ile manevi kültür öğelerinin bir ülkedeki etkileşimi ve bu etkileşim sonunda ortaya çıkan sentez ise ulusal kültür adını almaktadır (Kongar, 2005: 33).

Tüm bu tanımlardan yola çıkılarak bir genelleme yapmak gerekirse kültür (Edles, 2006: 5-6);

- Seçkin sanatsal faaliyetlere

- Bir halkın ya da grubun tüm yaşam biçimine

-Paylaşılan sistemlere veya şablonlara gönderi yapacak şekilde kullanılabilir.

1.1.1. Organizma Olarak Kültür

Kültürü organizma olarak gören Spengler'e göre, her kültürün çocukluğu, gençliği, erginliği, yaşlılığı vardır ve her kültür kendi uygarlığını yaratmaktadır. Uygarlık kültürel organizmaların son aşamada ortaya koydukları bir olgudur. Uygarlık aşaması, kentleşme, bilimsellik, halkın kitleleşmesi ile belirlenmektedir. İlk aşamalarda ise kan bağılılığı ve topluluk havası egemendir ve ölmeden önce uygarlıklar, ikinci bir dinsel aşama geçirmektedirler (Aktaran: Kongar, 2007: 74).

Kültür öncesi aşamada insan göçebe, cesur, doğa ile savaşır haldedir. Tarımın gelişmesi ile köylü olmuş ve yerleşik düzene geçmiştir. Doğada bir ruh keşfeden insan için doğa, bir anne olmuştur. Bu kültür öncesi devirde, sınıflar, kültürler, devlet, siyaset yoktur. Yalnızca kan bağına dayanan kabileler vardır. Yavaş yavaş ortaya çıkan kültürün ilk devirleri derebeylik ve aristokratik devlet ile belirlenmiştir. Kültürün ortaya çıkışı kentlerin belirmesi, asiller ve rahipler sınıfının doğması ile başlamıştır. Kültür öncesi kabileler artık derebeylik düzeni içinde örgütlenmişlerdir ve insan zihni, dinsel fikirlerin, idealizmin ve değerlerin etkisi altında kalmıştır. Bunun sonunda derebeylik dağılmış ve aristokratik devlet ortaya çıkmıştır. Devlet ve ulusal hükümet fikri geliştiği oranda kültür, yaşlanmaya başlamıştır. Aristokratlar ve rahipler yanında burjuva sınıfı gelişmeye başlamış ve kent köye egemen olmuştur. Kentsel değerler, köysel değerlerin yerini almış, para önem kazanmıştır (Kongar, 2007: 75).

Spengler'in kültürü organizma olarak görmesi ve kültürün yaşlılık evresine kadar tanımlanması, sonrası açısından soru işaretlerine neden olmaktadır. Bu nedenle

bir devamlılığı olan kültürü maddi ve manevi olarak ele almak daha açıklayıcı olacaktır.

1.1.2. Maddi Kültür ve Manevi Kültür

Emeğin veya etkinliğin toplumsal bölüşümü koşullarında kültürün varoluşu ve gelişimi söz konusu olduğunda maddi ve manevi kültür ayrımı gerçekleşmektedir (Mejuyev, 1987: 74).

Kongar'a (2007: 24) göre kültür, insanın yarattıklarının tümüdür. Bir bütün oluşturan kültür, ancak çözümleme amaçları ile bölünebilmektedir. Böyle bir bölünme ise bizi, maddi kültür, manevi kültür ayrımına götürmektedir. Maddi kültür, bütün araç ve gereçleri kapsamaktadır. Maddi olmayan kültür ise, gelenekler, inançlar ve manevi değerlerle belirlenmektedir. Maddi olmayan kültürün ardında maddi kültür; maddi kültürün altında ise teknoloji yatmaktadır. Böylece teknoloji, insanlar arası ilişkileri düzenleyen anlamları, değerleri ve kuralları biçimlendiren güç olmaktadır.

Toplum, dışarıdan teknoloji ithal ediyorsa, genellikle bu teknolojiye uygun kültürü de ithal etmektedir. Dolayısıyla teknolojinin uygun gördüğü veya yansıttığı kültür anlayışı, o toplumun kültürünün bir parçası haline gelmektedir.

Maddi ve maddi olmayan kültür ürünleri, iletişim süreçlerinde kullanılmakta ve iletişim sayesinde kültür yayılmaktadır. Böylece genç nesiller iletişim sayesinde kültürleriyle ilgili gerekli bilgileri kazanmaktadırlar (Yıldız, 2005: 3). Böylece maddi unsurlar aracılığıyla manevi unsurlar aktarılarak, kültürün devamlılığı sağlanmaktadır. Ancak kültüre kabul edilen maddi unsurların veya teknolojik gelişmelerin o toplumun manevi değerleriyle uyum içinde olması gerekmektedir.

Normlar, kaideler, örf-adetler, kurumlar, eğitim yöntemleri, evlenme şekilleri, toplumsal organizasyonun diğer aşamaları, kültür tarafından yaratılan ve bireyin sosyal ve psikolojik gereksinimlerine cevap vermek amacını taşıyan kültür öğeleridir

(Eröz, 1982: 117). Bu kültür öğeleri ise maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.1.2.1. Maddi Öğeler

Maddi kültür bir toplumda yaratılan somut madde envanterini kapsamaktadır. Taş ve toprak kaplardan, uzay kapsülü ve roketlere kadar her şey maddi kültürün elemanlarıdır. Evler, otomobiller, elbiseler, sanat eserleri hepsi maddi kültür örnekleridir (Afacan, 2001: 47). Yani bir toplumdaki bireylerin hayatlarını kolaylaştıran, günlük hayatın vazgeçilmez unsurları haline gelen her türlü öge, maddi kültür unsuru olabilmektedir.

Kültür, insanın tüm ürünlerini içerdiğine göre, ne amaçla olursa olsun üretilmiş tüm ürünler, yapıtlar, basit araçlar da kültür içinde ele alınmaktadır. Fichter, maddi kültür ürünlerini şu şekilde ifade etmektedir (Aktaran: Afacan, 2001: 47);

-Maddi kültür ürünleri, toplumda kullanılan ve değer verilen nesne çeşitlerinden hareketle, yorumlanabilen insan davranışlarının anlamlı simgeleridir.

-Maddi kültür ürünleri, pek çok işlevin taşınmasına hizmet ettikleri için kültür taşıtları olarak adlandırılabilirler.

-Maddi kültür ürünleri, insanların davranış örüntülerini gerçekleştirmede kullandıkları araçlardır.

-Maddi kültür ürünleri, sosyal gereksinimlerine bir yanıt olarak keşfeden, yaygınlaştıran kişilerin ürünleridir. Maddi kültür nesnelere yapıma ve kullanma ile birliktelik gösteren teknolojik hüner, başlı başına kültürün bir parçasıdır. Nesnelere kendi başlarına, bir toplumdan diğerine büyük çeşitlenmeler göstermekte, kendilerini yapan ve kullanan kişiler hakkında bize pek çok şey söylemektedirler.

Ügeöz (2003: 21) ise, maddi kültür unsurlarını şu şekilde sınıflandırmaktadır;

- Sanat, tiyatro, edebiyat, müzik

- Dil, kıyafet, mimari, gıda

- Tarih, iklim, coğrafya

Dolayısıyla insan hayatına giren tüm teknolojik ürünlerin, kültürün oluşmasında hatta çeşitlilik göstermesinde bir etken olduğu söylenebilmektedir.

1.1.2.2. Manevi Öğeler

Manevi kültür, insanın eylemlerine yol gösteren ve onları açıklamaya yarayan tüm sembolik ürünleri kapsamaktadır. İnsanın kendisi, başkaları ve dünya hakkındaki düşünceleri bu kültürün elemanlarını oluşturmaktadır. Genel olarak manevi kültür, folkloru, teknolojik doktrinleri, bilimsel düşünüşü, ahlakı, örf ve ananeleri, devlet anlayışını ve dünya hakkındaki açıklamaları kapsamaktadır (Afacan, 2001: 47).

Ügeöz'e (2003: 21) göre ise manevi kültür unsurları;

- Fikirler, görüş tarzları, davranışlar

- İdealler, normlar, değerler

- İnançlar, alışkanlıklardır.

Manevi kültür, bir milleti diğerinden ayırt edebilme imkanı veren örf ve adetler, kolektif davranışlar, değer hükümleri, ahlak anlayışı, sosyal normlar ve zihniyet değişikliğidir. Bir televizyon vericisi maddi bir kültür unsurudur. Ancak o vericiden yayınlanan programlar manevi kültürü yansıtmaktadır (Afacan, 2001: 47). Dolayısıyla bir maddi kültür unsuru, manevi kültürün etkisi ile kullanılmaktadır.

1.2. Kültürün Özellikleri

Bu konuyla ilgili farklı görüşler olmakla birlikte, bu kısımda bu görüşlerden üçüne yer verilecektir;

Afacan'a göre (2001: 50):

-Kültür bize verilen bir faktördür. Belli bir nesilden önce vardır ve belki de ebediyete kadar devam edecektir.

-Kültür çok yavaş değişir ve önemli boyuttaki değişiklikler çok zaman alır.

-Kültür şüursuzdur, insanlar onun farkında değildirler. Kültür insanın düşünce ve davranışlarının tümleştirici bir parçasıdır. Kültürün elemanları irdelenmez. Kültürün gerekleri yerine getirilir.

-Kültür dışı iticidir. İnsanlar diğer kültürleri küçümseme, hakir görme ve dışlama eğilimindedirler.

-Kültür biyolojik olarak nakledilemez. Kültüre adapte olunur.

-Kültür kendi içindeki elemanların tamamladığı bir bütündür. Kültürün bir parçası değişirse bu değişiklik diğer parçalarda da hissedilir.

-Kültür entegre bir bütündür. Bütün parçaları belli amaçlara yöneliktir.

-Kültür statik değil dinamik bir olgudur. Bir kültürün içinde birçok alt kültürler vardır.

Yıldız'a göre ise (2005: 13):

-Kültür, öğrenilebilir ve öğretilebilir.

-Kültür, tarihi ve süreklidir.

-Kültür, toplumsaldır.

-Kültür, ideal veya idealleştirilmiş kurallar sistemidir.

-Kültür, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır.

-Kültür, değişir.

-Kültür, birleştirici, bütünleştiricidir.

-Kültür, bir soyutlamadır.

Turan'ın (2005: 24) görüşü ise bu özelliklerle benzerlik göstermektedir. Ona göre kültür;

-Toplumsallık

-Tarihsellik

-Kalıtsallık

-İşlevsellik

-Birlik İçinde Çokluk

-Devingenlik ve Değişkenlik gibi özelliklere sahiptir.

1.2.1. Toplumsallık

Kültür sözcüğü, kökeninde “ekmek, üretmek” demek olsa da ve zaman içinde kazandığı anlamlardan biri kişiye ilişkin bulunsa da, terim ya da kavram olarak toplumsal bir olguyu yansıtmaktadır. Bu nedenle kültürün en başta gelen özelliği toplumsal olması, toplumların bulunduğu yer ya da dönemlerde oluşması ve yaşamasıdır (Turan, 2005: 24).

Toplumun olmadığı bir yerde kültürden bahsetmek olanaksızdır. Çünkü toplum, ortak bir dil, dine sahip olmakla birlikte, aynı normlara, kurallara uyum sağlamaktadır. Dolayısıyla böyle bir ortak anlayışın olmadığı topluluklarda kültürün olması da mümkün olmamaktadır.

1.2.2. Tarihsellik

Kültürün bir diğer özelliği de onun tarihi olmasıdır. Bir milleti oluşturan fertlerin yüzyıllarca devam eden ortak yaşayışından ortaya çıkan kültür, sonraki

nesillere aktarılarak tarihi bir değer kazanmaktadır. Bir millete mensup olan insanlar, atalarının biriktirmiş oldukları binlerce yıllık deneyimleri doğduklarında hazır bir şekilde bulmakta ve bu deneyimlerden yararlanmaktadırlar (Yıldız, 2005: 39).

Kültürün insanlığın tarihi kadar eski olması, onun tarihsel olduğunun açık bir göstergesidir. Çok farklı şekilde ortaya çıkmış olsa da, kültür taşıyıcıları ile nesilden nesile aktarılması, kültürün devamını sağlamıştır. Dolayısıyla her toplumun kültürü uzun bir geçmişe sahiptir.

Kültür denen karmaşık bütün ve onu oluşturan ögeler hangi toplum olursa olsun bir anda, kısa bir zaman dilimi içinde meydana çıkmış değildir. Öge sayısı ne olursa olsun ve bunlar nasıl sıralanırsa sıralansın, hepsi de kendisinden söz edilen toplumun tarihsel yaşamı sürecinde ve küçümsenemeyecek zaman dilimleri içerisinde oluşmuş, yaygınlaşmış, kültürü benimseyen simgeler haline gelmişlerdir (Turan, 2005: 24).

1.2.3. Kalıtsallık

Tarih içinde yoğrulmuş ve gelişmiş kültür, bu niteliğinden dolayı doğal olarak tarihsel bir kalıttır. Ancak toplumu oluşturan bireyler tarafından yeniden öğrenilmesi gereken bir kalıt söz konusudur. Yeni doğmuş bir insan, gözlerini dünyaya hangi toplumda açmış olursa olsun, anne babasının içinde yaşadıkları ve yansıttıkları kültürün her ögesini birer birer öğrenmek zorundadır. Önceleri taklitle başlayan bu öğrenme, zamanla alışkanlıklara dönüşmektedir (Güvenç, 1984: 103). Dolayısıyla kültür, bireyin doğuştan kalıtım yoluyla getirdiği bir değerler topluluğu değil, sonradan yaşadıkça kazandığı bir edimdir.

Her insan elinde olmadan, var olduğu toplumun kültürüne sahip olmaktadır. Örneğin bir insanın konuşmasına, kılık kıyafetine bakıldığında, onun hangi toplumdan olduğu anlaşılabilir. Bu da kültürün bireylere kalıtsallıkla geçtiğinin bir göstergesidir.

1.2.4. İşlevsellik

Kültürün bir başka özelliği de toplum yaşamında bir yerinin, görevinin bulunması yani işlevselliğidir.

Kültür öğeleri, toplum halinde yaşayan bireylerin belirli bir yaşam biçimini birlikte sürdürmeleri sırasında baş gösteren bedensel, ruhsal ve düşünsel gereksinimlerini karşılayan araçlar, davranışlar ve değerlerdir. İnsanoğlu doğası gereği karşılaştığı ya da yakın gelecekte karşılaşacağı sorunların çözümü için, geçmiş deneyimlere, uygulamalara dayanmak ve güvenmek eğilimindedir. Öte yandan, kültürel ortam bireyler için bağlayıcı bir nitelik de taşımaktadır. Kişiyi o çözüm yollarını izlemeye, o değerleri paylaşmaya ve ortak davranışa katılmaya yönlendirmektedir. Bu haliyle de kültürel ortam yaptırım gücüne sahiptir (Turan, 2005: 26).

Kültür, sadece toplumun sahip olduğu bir alışkanlık değildir. Kültür, toplumun beraberliğini sağlayan ve aynı zamanda bireylerin uyum içerisinde yaşamasına olanak veren bir unsurdur. Bu nedenle de kültürün bu işlevini yerine getirebilmesi gerekmektedir.

1.2.5. Birlik İçinde Çokluk

Ulusal boyutta da ele alınsa, toplumların kültürleri daha dar kapsamlı birtakım kültürlerden oluşmaktadır. Çünkü toplum içindeki kırsal ve kentsel çevrelere, toplumsal sınıflara, özellikle dinlere, mesleklere, parasal olanaklara, düşün ve sanat akımlarına göre süreklilik gösteren birçok özel kültürler ortaya çıkmaktadır. Ulusal kültür bütünü oluşturulan bu basamak ya da dilimlere, bakış açılarına göre kimi kez alt kültürler, sınıf kültürleri ya da bölgesel, yöresel kültürler denilmektedir. Bu alt ya da yerel kültürler öteki yöresel kültürlerle uyum içinde olurlarsa, ulusal kültür denen bütün sağlanmış olur (Turan, 2005: 27).

Her toplumun ulusal bir kültüre sahip olduğu ancak, bu kültür içerisinde bireylerarası, bölgelerarası farklılıkların da olabileceği bilinmektedir. Ancak bu

farklılıklar, ulusal kültürü parçalayıcı nitelikte değil, çeşitlendirecek nitelikte olmalıdır.

1.2.6. Devingenlik ve Değişkenlik

Her toplumsal olgu ve değer gibi kültürün de belirgin bir özelliği, devingenliği ve değişkenliğidir.

Kültürün tarihsel akışı gösteren bir hareket olarak nitelendirilmesi, kültürün devingen özelliğinden kaynaklanmaktadır. Aslında birey, kendisine kalıt olarak aktarılan kültürü yeniden öğrenmekte, yaşamakta ve yaşatırken farkında olmadan onda küçük de olsa bazı değişiklikler yapmaktadır. Bundan sonra ise toplum, oluşan yeni kültürü kendisinden sonraki kuşaklara aktarmaktadır (Turan, 2005: 28). Tek bir kuşağı değil de kuşakları içeren bu değişiklikler, yüzyıllar boyunca kuşkusuz ki daha büyük boyutlara varmaktadır.

1.3. Kültürün Beslendiği Kaynaklar

Öncelikle bir topluluğun toplum olabilmesi için ortak birtakım değerlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu değerlerin başında insanların birbirlerini anlamalarını sağlayan dil unsuru ön plana çıkmaktadır. Aynı dili konuşan toplum, zamanla aynı şeylere inanmaya başlayıp, aynı değerleri ve kuralları benimsemeye başlar ki bu da ortak din anlayışını ifade etmektedir.

Dil ve din gibi manevi unsurlardan etkilenen kültürde, şüphesiz teknolojik gelişmeler de etkili olmaktadır. Toplumlar kendi inanç değerleri, yaşam tarzları ve kurallarına uygun olarak birtakım teknolojileri kültürlerine dahil eder ve böylece kültürlerinin gelişimini sağlamış olurlar.

1.3.1. Dil ve Kültür

Dil, bir milletin kültürel değerlerinin başında gelmektedir. Aynı dili konuşan insanlar millet denilen sosyal varlığın temelini teşkil etmektedirler. Dil, duygu ve düşünceyi insana aktaran bir vasıta olduğu için, insan topluluklarını bir yığın veya

kitle olmaktan kurtararak, aralarında duygu ve düşünce birliği olan bir millet haline getirmektedir (Kaplan, 1988: 45).

Bireyin içinde yaşadığı kültür öğelerini, değerlerini koruyabilmesi için öncelikle onun ne olduğunu öğrenmesi zorunludur. Bu da ancak dil aracılığıyla olanaklıdır. Dünyaya gözlerini açan birey ilk olarak annesinden duyduğu sözcüklerle bilgi edinmeye başlar, giderek ona kişisel gözlemleri eklenir ve sonradan çevresindeki konuşmalara, duyduklarına ve okuduklarına dayanarak her alanda olduğu gibi kültür konusundaki bildiklerini de arttırır (Turan, 2005: 57). Kısacası herhangi bir kültürün içeriğini ve niteliklerini kavrayabilmek için, onun dil yönünden dayandığı anlamlar sisteminin bilinmesi gerekmektedir. Ancak dilin kendisinden beklenen bu işlevleri yerine getirebilmesi için, onun toplumda herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir bir yalınlığa ve değerleri karşılayacak bir söz varlığına kavuşturulması da zorunludur.

Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına dökülerek, bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılmaktadır. Dolayısıyla dil kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her şey kültür kavramının kapsamına girmektedir (Kaplan, 1988:186). Ortak bir dilin konuşulduğu toplumlarda insanlar ister istemez aynı şeyleri duymakta, öğrenmekte ve bunu kültür olarak kabul etmektedirler.

Bir toplumu oluşturan insanların örf ve adetleri, dünya görüşleri, sanat eserleri ve tarih gibi kültürel unsurları o toplumun dili vasıtasıyla yaşatılıp sonraki nesillere aktarılabilirdiği için dil, kültürün en temel unsurudur. Çünkü geçmişte kültür taşıyıcıları, bugünkü kadar çeşitli ve gelişmiş değillerdi. Ancak yine de kültürün diğer nesillere ulaştırılması gerekiyordu. Bu da en yaygın olarak dil aracılığıyla sağlanmıştır. İnsanoğlu içinde yetiştiği topluluğun dilini edindikten sonra, dili aracılığıyla o dilsel topluluğun tüm uzlaşımlarını edinmekte ve bu uzlaşımları kendisinden sonra gelen kuşaklara dili aracılığıyla aktarmaktadır. Toplumlara kalıcı kılan, işte dilin bu kültür taşıyıcı özelliğidir (Yıldız, 2005: 37-39).

Kültür yeniden öğrenilip aktarılması gereken tarihsel ve toplumsal bir kalıt olduğuna göre, onu oluşturan öğelerin öğrenilmesinde ve yeni kuşaklara aktarılmasında dile büyük gereksinim vardır. Yaşanılan hayatta bir kültürün içeriğini ve niteliklerini kavrayabilmek için, onun dil yönünden dayandığı anlamlar sistemini bilmek gerekmektedir. Bu nedenle dil, kültürü oluşturan bir öge olmanın yanı sıra onu elde etmek için kullanılan bir araç niteliği de taşımaktadır (Turan, 2005: 57).

Dilin kültür açısından önemi ise, sadece kültür taşıyıcılığından değil; aynı zamanda kültür yaratıcılığındandır. Dille kültür arasındaki bu ilişki iletişimsel bir ilişkidir. Dil mi kültürü yaratmıştır, yoksa kültür mü dili yaratmıştır? Aslında her ikisi de doğrudur. Kuşkusuz kültürü bir insan topluluğunun yaşam biçimi olarak alırsak önceliği doğal olarak kültüre vermemiz gerekmektedir. Kısaca insanlar topluluk biçiminde yaşamaya başladıklarında, o topluluğu oluşturan bireylerin ortak bir biçimde uymaları, paylaşmaları gereken kimi kurallar, ilkeler, inançlar, görüşler gibi özellikler oluşturmuşlardır. Bu uzlaşımın içinde yer alan en önemli bileşenlerden biri de dildir. Ne var ki, dil oluştuktan sonra kültür hep dilin egemenliğinde olmuştur (Yıldız, 2005: 36-37).

Geçmişten günümüze milletler, daima karşılıklı alışverişlerde bulunmuşlardır. Karşılıklı ilişkiler neticesinde de kültür alışverişleri olmuştur ve bu alışverişler sonucunda kültür değişmelerinin olması kaçınılmazdır.

1.3.2. Din ve Kültür

Kültürü oluşturan öğelerin bir diğeri de dindir. Geçmiş dönemlerde din, insan hayatının en önemli unsuru olmuştur. İnsanlar hayatlarını dinlerine göre şekillendirmişlerdir.

İnsan, kendine, birilerine, bir şeylere inanmak ihtiyacındadır. İnanma ihtiyacı, her çağda, her toplumda görülmüştür, insanın olduğu her yerde, şöyle veya böyle bir din olmuştur. Din, insanoğlunun kendini dünyada yapayalnız hissetmemesi, yapıcı ve yaratıcı bir kuvvetin daima arkasında bulunduğunu bilip kendini güvenlik içinde görmesi hususunda en büyük iç dinamiktir. Kişiliğin oluşması ve kişinin toplumda

ahenk içinde yaşamasında bu dinamiğin de etkisi bulunmaktadır (Yıldız, 2005: 71). Böylece toplumun kültürel biçimlenmesinde din unsurunun da etkili olduğu görülmektedir.

Eliot, din ile kültürü birbirinden ayrı iki olgu olarak kabul etmekle beraber onlar arasında bir ilişki de kurmaktadır. Ona göre din, kültürü aşan ve onu besleyen bir kaynaktır ve kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş şeklidir (Aktaran: Kaplan, 1988: 17). Çünkü din, insanların nasıl yaşaması gerektiği konusunda yol göstermekte ve kültürlerini dine uygun olarak şekillendirmelerini sağlamaktadır.

Çağımızda herhangi bir kültürün yalnızca dine bağlı olarak ortaya çıkabileceği ve gelişebileceği, ayrıca tek bir dinden birkaç kültür doğabileceği görüşü savunulmaktadır. Aynı zamanda dışarıdan gelebilecek bir etkiye kapalı olan toplumlarda din ile kültürün gelişmeleri birbirinden soyutlanamamaktadır. Her şeyden önce din, bir inanç sistemi olarak insan ruhunun bir gereksinmesini karşılar; çevrede, evrende sırrına varılmayan olay ve olguların açıklanması için, yoruma kapalı da olsa özel bir alan oluşturmaktadır. Bunun dışında her dinin kendine özgü bir ahlak anlayışı bulunmaktadır. Kabul ettiği öncelikler ve koyduğu yasaklar aracılığı ile de kişisel olduğu kadar toplumsal davranışları da etkilemekte ve biçimlendirmektedir. Bu nedenlerle din ile kültür arasındaki ilişkiler sorununda, kültür, dinin özünü, din de kültürün getirdiklerini kabullenmek zorunda kalmıştır (Eliot'tan Aktaran: Turan, 2005: 109-110).

1.3.3. Teknolojik Gelişmeler

Dünyanın değişme hızı kuşkusuz teknolojinin gelişme hızı ile paralellik göstermektedir. Bu teknolojik yenilikler içerisinde insan hayatını kolaylaştıran her türlü araç yer almaktadır.

Teknolojik bir gelişimin izlediği yol ve büyüklüğü, toplumun özel amaçları doğrultusunda etkilenecektir. Ancak sonraki pek çok aşamada toplumdaki diğer sosyal gruplar, bazen başka amaçlarla ya da en azından farklı öncelik ölçüleriyle,

teknolojiyi farklı amaçlarla ve etkilerle benimseyecek ve geliştirecektir (Williams, 2003: 107).

Özellikle teknolojik değişimin toplumlar arası iletişim yoğunluğunu artırmış olması, siyasal ve ekonomik ortaklıkların çok büyük bir hızla gelişmesi, çok kültürlü yapılanmaları gündeme getirmiştir. Yerel kültürler teknolojiadaki değişimlerin de katkısıyla evrensel kültürün öğelerini eskiye oranla daha geniş ölçüde içerir hale gelmiştir (Sargut, 2001: 20-57). Böylece teknolojik gelişmeler arasında kültürü ve kültürün evrenselleşmesini sağlayan en büyük gelişme olarak iletişim araçları gösterilebilmektedir.

Teknolojideki değişimlerin, insanların tavır, davranış ve düşüncelerinde de değişikliklere yol açtığı bir gerçektir. İletişim biçimindeki teknolojik değişiklikler ulaşım biçimindeki değişikliklere göre daha fazla ideoloji yüklüdür. Görüntülerin ışık hızıyla iletilmesinin bir kültür devrimine yol açacağını, bunun için de bütün gerekli olan şeyin ilerlemenin gerekliliğine körü körüne inanan bir halkın olduğu bilinmektedir (Postman'dan Aktaran: Yıldız, 2005: 136).

Bu tür yeni teknolojik gelişmelerin toplum tarafından kabul edilip edilmeyeceği ise toplumun yapısıyla ilişkilidir. Dolayısıyla bilimsel gelişmeler birtakım koşullara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilimsel gelişmenin koşulları;

- Toplumsal değerler
- Yasal düzenlemeler
- Siyasal iktidarların tutumları
- Parasal ve teknik olanaklar
- Verilerin gözden geçirilmesi,

-Neden-sonuç ilişkilerini gözetme

-Uygulamaya dönüşümdür.

1.4. Tarihsel Gelişim ve Değişim Süreci

Arkeologlara göre geçmişi yedi bin yıl kadar önceye dayanan kültür, insanın çevreye tepki göstermesiyle başlamıştır (Yıldız, 2005: 1). Doğa ile mücadele ederek hayatlarını devam ettirmeye çalışmaları, kılık kıyafetlerinden, yaşadıkları mekanların özelliklerine kadar her şey aslında bu dönemin kültürünü yansıtmıştır.

Kültürün gelişimi ise;

- Benimsenebilir bir dil ve din anlayışı

- Ortak bir dünya görüşü ve hayat anlayışı

- Doğru ve kompleksiz bir dünya görüşü

- Anlaşılabilir bir sanat ve edebiyat

-Geleneklerle yeniliklerin ortak motiflerde buluşabilmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir (Miyasoğlu, 1999: 13).

1.4.1. Kültürün Doğuşu ve Gelişmesine İlişkin Kuramlar

Kültür, insanlığın tarihi kadar eski olmakla birlikte gelişimi de yine insanlığın buluşları ve bu buluşları hayatlarına geçirmesiyle mümkün olmuştur. Çeşitli değişimlere uğramasına rağmen kültür varlığını insanlığın sonuna kadar sürdürmeye devam edecektir. Bu açıdan bakıldığında kültürün doğuşu ve gelişimiyle ilgili çeşitli kuramlar ortaya konmuştur. Bunlar evrim kuramı ve yayılma kuramlarıdır.

1.4.1.1. Evrim Kuramı

Kültürün, toplumların ilk vahşi dönemlerinden günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçerek sürekli bir ilerleme ve gelişme gösterdiğini kabul eden görüş,

evrim kuramı olarak tanımlanmaktadır. Bu kurama göre, kültürel gelişme kesin kurallara, yasalara bağlı olarak belli ve düzenli bir aşamalar sırasına göre kendiliğinden olmaktadır. Dolayısıyla ilkel kalmış ya da az gelişmiş toplumların kültürlerinde söz konusu evrimin değişik evrelerini bulmak mümkündür (Turan, 2005: 29).

Kültürün gösterdiği ilerleme ve gelişmede yani evrim geçirmesinde, kültür taşıyıcılarının büyük etkisi bulunmaktadır. Ancak gerek teknolojik gelişmeler gerekse aktarım sürecinde meydana gelen farklılaşmalar, kültürlerin ilk halinden farklı olarak ilerlemesine neden olmaktadır. Böylece kültür, evrim geçirmekte ve bu değişimler de aktarılmaya devam etmektedir.

1.4.1.2. Yayılma Kuramı

Yayılma Kuramı, toplumsal ve kültürel değişmeyi, bir kültürden ötekine geçen öğelere ve bu öğelerin yaygınlaşıp tutunmalarına bağlayan görüş olarak kabul edilmektedir. Öğelerin geçişi yüzünden değişik toplumlarda birbirine benzeyen kültürel özellikler görülmektedir. Bu görüşte olanlar, evrimcilerin tersine, insanların yeni şeyler bulma, icat etme yeteneğini kullanmaktan çok, ruhsal yönden korumacı ve taklit etme eğiliminde olduğunu öne sürmektedirler (Turan, 2005: 30).

Bu kuramlardan farklı olarak eğitim antropolojisi açısından bakıldığında ise, insanların toplum yaşamından edindikleri kültürel içerik, iç-içe geçmiş, birbiriyle ilişki gösteren dört büyük süreçte toplanmaktadır (Güvenç, 1984: 328):

- Bireyin doğumundan ölümüne kadar, toplumun istek ve beklentilerine göre toplum tarafından etkilenmesi olan “Kültürleme” kavramı,
- Bireyin ya da toplumun başka kültürlerle karşılıklı olarak etkilenmesi olan “Kültürleşme” kavramı,
- Bir toplumdaki alt kültürü ya da farklı toplumlardan gelen birey ya da grupların buluşması ve etkileşimi sonucunda genel ya da alt kültürde bulunmayan

yeni bir kültürel bileşimin ortaya çıkması olan “Kültürlenme” kavramı,

- Tüm kültürel süreçlerin ve kültürel etkenlerin etkisiyle, toplumun bazı bölümleri ya da bütün yapısının değişikliğe uğraması süreci olan “Kültür değişmesi süreci” kavramı.

Kültürleme, temel gereksinimlerine karşılık olarak o toplumda var olan değerlerin korunması, ihtiyaçların karşılanması için oluşturulan kültürel yanıtların tüm kuşaklara öğretilmesi olarak kabul edilmektedir (Uygunkan, 2005; 207). Yani kültürleme aslında kültürün doğuşu ve diğer nesillere aktarılması ile gelişimin sağlandığı uzun bir süreci kapsamaktadır.

Kültürleşme ise kültürleme aracılığıyla bireylere aktarılan kültürün, diğer kültürlerle etkileşime girmesi ve bu kültürler arasında bir alışverişin olması şeklinde açıklanmaktadır. Kültürleşmenin gerçekleşmesinde özellikle kitle iletişim araçlarının rol oynadığı söylenebilir.

Kültürlenme, daha çok farklı kültürlerle sahip toplumlar arasında değil, aynı toplumdaki farklı kültürler arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Öyle ki bir toplumda yer alan ve alt kültür-üst kültür diye nitelendirilen kültürlerin, birbirlerinden etkilenmeleri sonucu, genel olarak var olmayan yeni bir kültürün ortaya çıkması şeklinde ifade edilebilir.

Son olarak kültür değişmesi süreci ise, kültürün gerek teknolojik gelişmelere gerekse bu gelişmelere bağlı olarak kültürlerarası etkileşimle ortaya çıkan farklılaşmalar, değişimlerdir. Kısacası kültürel değişme, kültürleme, kültürleşme ve kültürlenme süreçlerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu süreçlerden sonra meydana gelen kültürel değişimde ilk olarak göze çarpan kitle kültürü kavramının ortaya çıkması olmuştur.

Sanayileşme ve teknoloji çağının bir ürünü olan kitle kültürünün geçmişi, 1800’lü yıllara dayanmaktadır. Uzun ve yavaş işleyen bir süreçten sonra gelen

endüstri devrimi, kişilerarası sürecin yerine kitle iletişimini beraberinde getirmiştir. Bu dönem, Gerbner'in "dolaylı iletişim dönemi" olarak ifadelendirdiği belirtilen zaman ve yaşam kesitine denk gelmektedir (Özer, 2004: 23).

Teknolojinin getirdiği yeni buluşlar, kitle araçları ve iletişim alanında büyük patlamalara yol açmıştır. Bir yandan yoğunlaşan kitle hareketleri öte yandan bir örümcek ağı gibi toplumu saran iletişim araçları ve yeni yapılanma biçimleri, insanlar arası ilişkileri temelden sarsmıştır. Böylece, 20. Yüzyılın başından itibaren kitle-toplum, kitle-insan ve bunların oluşturduğu dünya görüşü, hayat felsefesi inanç ve değerlerini belirleyen kitle kültürü ortaya çıkmıştır (Gasset'ten Aktaran: Türkdoğan, 2007: 295).

İletişim alanında yaşanan ve dünya kültürlerini etkileyen kitle iletişimi, Türkiye'ye geç ulaşmakla birlikte, kısa sürede aynı etkiyi göstermiştir.

Türkiye'de ise 1980-1990 yılları arasında iletişim alanında yaşanan gelişmelerle, toplum kendisiyle tanışmış ve kendisini tanımlamaya başlamıştır. Toplumun demokrasi, haklar, özgürlükler konusunda hassaslaşmasına büyük katkıda bulunan medya, çok yakın bir tarihe kadar ortalık yerde dile getirilmeyen, getirilemeyen siyasal, kültürel, cinsel gibi konuların değişmesine de zemin hazırlamıştır. Bu zeminin temelleri ise 80'li yıllarda atılmaya başlanmıştır. Gerçekten de 1980-1990 arası, Türkiye'de iletişim dünyasının köklü değişmelere uğradığı bir dönem olmuştur. Yepyeni bir dizi gazete yayın yaşamına atılmış, ilk özel televizyon kanalı devreye girmiş, uydu bağlantısı günlük yaşamın parçası haline gelmiştir. 80'ler sona ererken, sıradanlık ve farklılıklarıyla değişik toplumsal üyelere basında daha sık rastlanır olmuştur. Medya, aynasını yavaş yavaş topluma doğru döndürüyordu (Uğur, 2003: 57-58).

Bu gelişmelerin ardından 1990'a gelindiğinde, on yıl öncesine kıyasla bambaşka bir iletişim ortamı ve bu duruma alışmaya çalışan bir toplum görülmeye başlanmıştır.

İletişim alanında yaşanan gelişmeler, tüm dünyada kitle kültürünün ortaya çıkmasında ve popüler kültürün yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ise özellikle dünyayı etkileyen ve bu günün kültür yapısının oluşmasında etkili olan kitle kültürüne ve buna bağlı olarak ortaya çıkan popüler kültüre değinilecektir.

1.4.2. Kitle Kültürü

Kitle iletişim araçları tarafından oluşturulan ve kitlelere yayılan içerik, kitle kültürü olarak tanımlanmaktadır. Kitle kültürünün tarihsel gelişimi incelendiğinde sanayi devrimi bir milat olarak kabul edilmektedir. Sanayileşme, kentleşme ve modernleşme olgularının bir sonucu olarak 18. yüzyılda kamuların ortaya çıkması ve bunun ardından bunların kitleye dönüşmesi beraberinde kitle kültürü olgusunu da gündeme getirmiştir (Işık, 2005: 20). Bir diğer ifadeyle, sanayi devrimin ortaya çıkardığı değişim ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması kitle kültürü kavramının doğup gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Sanayi devriminin toplum üzerindeki etkileri sonucunda kitle iletişim araçlarının etkinliğinin artması, bireysel ilişkiler ve tüketim alışkanlıklarındaki değişimler, kitle kültürü adı verilen yeni bir kültürün ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Birçok açıdan medya kültürü ile kuşatılmış bir toplumda, geleneksel kültürlerin yalıtılmış ya da koruma altına alınmış alanlar olarak görmek olasıdır. Medya kültürünün simgeleri yenilikçidir ve sürekli bir yaratıma dayanmaktadır. Yeni simgeler eskilerin yıkıntıları üzerine inşa edilirler. Bu simgeler belirli bir dereceye kadar bilinen kodlarla ilişkilendirilmek zorundadırlar ama temel ilke değişim, açıklık ve istikrarsızlıktır. Medya kültürleri yeni izleyicilere kolaylıkla erişebilirler ve yüzeysel değerleri sürekli olarak değiştirirler (Lundby ve Ronning'den Aktaran: Kaypakoğlu, 2004: 106). Her durumda kültürel gruplar diğer grupları hiçbir zaman olduğu gibi taklit etmemektedirler.

Kültürel formların dünyanın her yerinden diğerine akışı bazı benzerlikler oluşturabilir ancak farklılıklar oluşmaya ve kalmaya devam etmektedir.

Marxist esinimli kitlesel kültür analizcileri medyanın çağdaş toplumdaki rolü hakkında çok daha eleştirel bir görüşe sahiptirler. Onlar medyanın sınırlı ve taraflı üretilmiş bir eğlence aracı olduğunu iddia etmektedirler. Bu analizcilere göre, kitlesel medya “yanlış bilinci” oluşturup yansıtmaya yardımcı olmakta; herkese değil yalnızca kültür üreticilerine yarar sağlamaktadır (Barber’den Aktaran: Edles, 2006: 122). Bu bakış açısına göre küresel kültür bireyselliği, kendini ifade etmeyi ve özgürlüğü yok eden başarılı bir pazarlama kampanyasından başka bir şey değildir.

Tüm kitle medyası sonunda insanları kişisel yaşamdan yabancılaştırır ve her ne kadar dengeliyor gibi görünse de, birbirlerinden, gerçeklikten ve kendilerinden ahlaken soyutlanmalarını şiddetlendirmektedir. Bir kimse yalnızca ya da canı sıkılıyorsa medyadan medet umabilir. Ama kitle medyası alışkanlık haline geldiği zaman anlamlı yaşama kapasitesini zedelemektedir. Bu alışkanlık kendi kendini beslerken, tiryakiliklerde olduğu gibi bir kısır döngü kurmaktadır. Yaşamdaki en derin ve engin deneyimler bile, hep aynı düzeyde ifade edilerek, bir klişeye indirgenmektedir. Medya insanların, hayatın kendisini yaşama yeteneklerini azaltmaktadır (Rosenberg ve White’tan Aktaran: Gans, 2007: 54).

Medya ile varlık gösteren kitle kültürünün ön plana çıkması ise beraberinde popüler kültürü getirmiştir.

Popüler kültürün yaygınlaşmasıyla birlikte ise ortak zevkler ortaya çıkmıştır. İletişim araçları sayesinde özellikle farklı yaş grubuna dâhil kesimler aynı dizileri, aynı filmleri, aynı haberleri seyredip dünyalarının benzeşmesinin ve aradaki iletişim uçurumunun yok olması ile sosyal dünyaları hemen hemen aynı hale gelmektedir (Yıldız, 2005: 139).

Kitle kültürü, popüler kültüre kıyasla yazılı olmayan bir kültürdür. Kendisi bir gelenek oluşturmamaktadır. Bir geleneğin, içinde bulunulan günde kazandığı görüntü ve özellikler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Halk kültürü diye bilinen modelin bir

dönüştürümüdür. Kentlerde üretilse ve kent kültüründen, sanayiyle iç içe geçmiş tüketim kültüründen izler taşısa, onlarla yoğrulmuş bir sentez oluştursa bile otantik ve anonim bir biçimde gelişmektedir. O nedenle kendisi olarak yeniden üretilmeye kapalıdır. Fakat hepsinden önemlisi bu kültür artık sanayi tarafından üretilmektedir. Yani, kültür endüstrisinin ürettiği, planlı, programlı ve geniş ve kitleleri büyülemeyi, esir almayı öngören bir özelliğe, kapsam ve içeriğe sahiptir (Kahraman, 2007: 307). Çünkü toplum, ticari ve siyasal merkezlerden kaynaklanan ve yerel ayrımların sınırlarını ortadan kaldıran simgesel biçimlerle, kültürel kalıplarla hayatı anlamlandırmaya başlamış ve ifade eder hale gelmiştir. Bu ise kültür sosyolojisinde, “kitle kültürünün egemenliği” olarak nitelendirilmektedir (Uğur, 2003: 149).

Bu teknolojik gelişmelere bağlı olarak, her geçen gün etkisini biraz daha arttıran medya, kitle kültüründe kuşkusuz önemli bir yere sahiptir. Ancak bazı toplumlar tarafından bu etkilenme kabul edilmemektedir. Ancak toplumda bu denli yaygınlaşan kitle kültürünün toplumlararası etkileşimi artırması ve bunun sonucu olarak kültürlerarası alışverişteki etkisi ise kaçınılmaz olmuştur.

1.4.3. Popüler kültür

Popüler kültür terimi, İspanyolcada ve Portekizcede halkın kültürü anlamına gelmektedir. Bu anlamda popüler, yaygın olan ana akım, egemen olan ya da ticari olarak başarılı olan anlamına gelmemektedir. Latin dillerine göre popüler kültür, kaynağını halktan almaktadır (Lull, 2001: 103). Bu tanıma benzer olarak popüler kültür, konularını ve özünü halk kültüründen almakla birlikte işleyişi, üretimi ve işlevleri açısından halk kültüründen tamamen ayrılan çağdaş bir kültür türü olarak da kabul edilmektedir. Ayrıca popüler kültür, egemen gücün üretilip yaydığı bir kültür değildir. Popüler kavramının içerdiği halk, ulus-devlet içinde yer alan vatandaşların tümünü veya büyük bir çoğunluğunu ifade etmektedir. Bu nedenle popüler kültür, direniş ve başkaldırı kültürü olarak da nitelendirilmektedir. Ancak Güneş'e (1996: 137) göre, popüler kültür, biçim olarak yani öz ve içerik olarak geleneksel bir özelliğe sahiptir.

Yine bu görüşlerle paralellik gösteren bir diğer tanımlama Fiske'ye (1999: 35) aittir. Ona göre popüler kültür, tüketim değildir, kültürdür. Toplumsal bir sistem içerisinde anlamları ve hazları yaratan, onları dolaşıma sokan etkin bir süreçtir. Popüler kültüre dönüştürülmüş bir metnin, hem egemenlik altına alma güçlerini hem de bunlara karşı konuşma fırsatlarını içermesi gerekmektedir. Dolayısıyla popüler kültür, gündelik yaşam ile kültür endüstrileri ürünlerinin arasındaki ortak kesimde halk tarafından oluşturulmaktadır.

Ancak popüler kültür, bunun tam aksine geniş kitleler tarafından benimsenmiş, yaygın olan tüketim kültürü olarak da ifade edilmektedir.

Erdoğan'a göre popüler kültür, kullanım ve tüketim kültürüdür. Kullanım ve tüketim, popülerlerin üretiminin ilk safhasından son kullanım safhasına kadar her aşamasında vardır (Aktaran: Güngör, 1999: 22). Popüler kültür, bir toplumda yaygın biçimde paylaşılan inançlar ve pratikler olarak da tanımlanabilmektedir. Ayrıca popüler kültür, kitle kültürü ile ele alınarak, yüksek ve alçak ikilemi içinde incelenmektedir (Kaypakoğlu, 2004: 101). Burada yüksek kültür ile burjuva diye nitelendirilen bir kültür kastedilmektedir. Kitle iletişim araçları ile yaygınlaşan popüler kültür ise alçak kültür olarak ifade edilmektedir.

Popüler kültür, burjuva kültürünün dışında bir alanı temsil etmekle birlikte, yazılı bir kültürdür. Bütün yazılı kültürler gibi bir kalıcılığa sahiptir ve zaman içinde bir gelenek oluşturmaktadır. Popüler kültür birbirine bağlı halkalar şeklinde gelişerek, bir bellek, tarih ve birikim yaratmaktadır. Bu açıdan da popüler kültür bugün kuramları olan, incelemelere tabi tutulan bir alan olmuştur (Kahraman, 2007: 307).

Kitle iletişim araçları tarafından iletilen ve yaygınlaştırılan popüler kültür ürünleri, geniş bir tabana hitap etmelerinden ve bir tür söylem ve gündem yaratmalarından dolayı önem taşımaktadır. Ayrıca hem başlı başına bir sanayi tarafından üretiliyor olmaları hem de genç kuşaklar tarafından en kolay ulaşılan

kültür ürünü türlerini oluşturmaları nedeniyle, toplumların kültürel pratikleri açısından ayrıcalıklı bir yere sahiptirler (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 135).

Medya açısından ise popülerlik, ün ve şöhret ile kısıtlanmıştır. Popülerde, eğlence, moda, satın alma ve zevk egemen olmuştur.

Popüler kültürün medyası, tiyatroyu, baleyi, sinemayı, sanatı, klasikleri herkesin evine getirmiş ve böylece sınıf farkını ortadan kaldırmıştır. Popüler, sınıfları aşarak, ortak zevkler, ilgiler ve özgürlükler yaratmıştır (Erdoğan'dan Aktaran: Güngör, 1999: 27). Böylece farklı toplumların bireyleri, aynı şeyleri dinleyip, aynı şeyleri giyip, aynı esprilerle eğlenip aynı yiyecekleri tüketmeye başlamışlardır.

Medya, eskiden yerel kültürlerin ürettiği ve sözlü olarak yaşattığı, dar bir alana yayılma olasılığı olan bir popülerli alıp, görüntüleyip, yerele ve yerel ötesine sunmuştur. Aynı popüler kültürü daha geniş bir alana iletip, bilgilendirip, eğlendirerek dinlendirmiş ve bilinçlendirmiştir. Medyada sunulan kültür biçimi, sunulan kültürün sembolik anlatımıdır. Öyle ki bu kültür, yaşamından soyutlanmış, paketlenmiş, içine reklamlar yerleştirilmiş, ideolojik anlamlar yüklenmiş bir yeniden biçimlenme olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan'dan Aktaran: Güngör, 1999: 35).

1.4.4. Değişim Süreci

Değişim canlılığın en önemli özelliğidir. Bu, birey olarak insanlar için olduğu kadar, insanlardan kurulu toplumlar için de söz konusudur. İnsan toplulukları, çağlar boyunca sosyal, ekonomik ve politik etkenlerin birbirleriyle iç içe girmiş etkinliği içinde sürekli bir değişim göstermiş ve göstermektedir. Bu etkenlerdeki değişimlerin birbirine paralel bir ilerleyiş gösterdiği toplumlarda, toplumsal değişim belli bir ön hazırlık döneminden sonra kaygan geçiş halinde veya bir takım sıçramalarla karakterli, homojen olmayan bir gidiş göstermiştir (Bozdağ, 2006: 24).

Her kültür sistemi, hızlı veya yavaş olmak üzere değişime uğramaktadır. Her kültür için söz konusu olan kültürel değişim kalıpları (Türkdoğan, 2007: 103):

-Yayılma

-İktibas (Ödünç Alma)

-Taklittir.

Görülüyor ki, kültürel yayılma, kültürel ödünç alma ve taklit yolu ile kültür değişmesi başlamaktadır. Ancak kültür değişmesi, sistemin bütününde aynı anda meydana gelmemektedir. Sistemin belli bir kesimindeki değişmeler, geri kalan müesseseleri ortaya çıkan bu yeni duruma uymaya zorlamaktadır. Bazı hallerde, geri kalan müesseseler değişmeği frenleyip yavaşlatmaya, bazı durumlarda ise destekleyip hızlandırmaya çalışmaktadır. Fakat hemen her kültürel değişme olayında, müesseseler arası bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır (Türkdoğan, 2007: 106).

Özellikle televizyon, kültür değişmesi açısından psikolojik bir süreç olan taklit mekanizmasını harekete geçirerek kişiler üzerinde etkili olmaktadır. Üstün teknik ve estetikle sunulan taklit edilebilecek örnekleri seyreden milyonlarca insan içinden yüz binlercesi bu sunumun etkisinde kalmaktadır. Ayrıca genç nesiller de kendi çevreleri ve dünyaları hakkındaki bilgileri deneme-yanılma-doğrulama gibi psikolojik adımlarla değil, örnekleri taklit yoluyla oluşturmaya başlamışlardır (Özyurt ve Doğan, 2002: 7).

Eğitim, doğar doğmaz ailede başlamaktadır. Daha sonra okullarda, girilen çeşitli arkadaş gruplarındaki iletişimle, radyo, televizyon, gazete, vb. kitle iletişim araçları, sanat yapıtlarıyla devam etmekte ve birey toplumsallaşmaktadır. Toplumsal değerlerin, eğitimlerin bireye aktarılmasıyla bireyler toplumda yaygınlaşmakta ve toplumun birliği sağlanmaktadır (Uygunkan, 2005: 206).

Toplumun kültürünün eğitim çağındaki genç kuşaklara aktarılması kültürün milliliğini koruduğu gibi, toplumun sürekliliğini de doğurmaktadır. Nesillerin toplumda yaratılmış olarak bulunduğu ve yeni anlamlı katkılarla zenginleştirdiği kültürün genç nesillere aktarılmasıyla, kültürün toplumda sürekliliği sağlanmaktadır. Kültürün zenginleşmesi ve gelişmesi mevcut bir birikimden güç almakta ve bu zemin

onun gelişmesine güç katmaktadır (Afacan, 2001: 48-49). Aynı zemine sahip olmakla birlikte kültürün zamanla değişime uğraması da kaçınılmaz olmaktadır.

Bir toplumda meydana gelen bir değişimin bütün insanlığı etkilemesi kültürel yayılma ve kültürleşme ile gerçekleşmektedir. Park'a göre gruplar arası kültür yayılması şöyle olmaktadır: İlk aşama temasıdır. Temas devresinden sonra rekabet başlamakta ve sonunda uzlaşma meydana gelmektedir. Bu sürecin son aşaması ise eriyerek birleşmedir (Aktaran: Kongar, 2007: 301). Dolayısıyla temas ile başlayan ilişkiler sonunda gruplar birbirine benzer hale gelerek, toplumların kültürel sistemleri gittikçe birbirine yaklaşmakta hatta iç içe geçmektedir.

Bir yenilik, bir toplumda çeşitli şekillerde yayılmaktadır. Bu yayılma için bir bireyden ötekine doğru bir haberleşme gereklidir. Bu haberleşme ise bir toplumsal sistem içinde belli bir zamanda meydana gelmektedir. Bireylerin herhangi bir yeniliği kabul etmeleri ise (Kroeber'den akt. Kongar, 2007: 301);

-Haberli olma

-İlgi duyma

-Değerlendirme

-Deneme

-Kabul

-Uygulama aşamalarından geçmektedir.

Ogburn (Aktaran: Türkdoğan, 2007: 103) ise bu değişimin:

-İcat

-Birikim

-Yayılma

-Uyum sağlama olmak üzere dört unsura dayandığını açıklamaktadır.

Murdock' a göre ise değişim (Aktaran: Tezcan, 1984: 21);

-Yenilik

-Seçici Ayıklama

-Toplumsal Kabullenme

-Bütünleşme aşamalarından geçmektedir.

Yenilik, kültür değişiminin, toplumun belirli bir kesimince gerçekleşmesi olarak ifade edilmektedir. Burada kültürün alışılmış, yerleşmiş kalıplarından farklı bir değişiklik söz konusudur (Tezcan, 1984: 21). Herhangi bir yeni buluş ve icat toplumun kültür yapısında maddi ve maddi olmayan unsurlarından herhangi birinde değişime sebep olmaktadır. Öteki unsur, bu değişen unsura uyum sağlamaya çalışmaktadır (Türkdoğan, 2007: 103). Ancak, bu uyum sağlama belli bir süre içinde gerçekleşmekte ve bu süre içinde, kültürel gecikmenin yarattığı bu uyumsuzluk şiddetli sosyal gerginliklere yol açabilmektedir.

Seçici ayıklamada ise, bir kültüre giren yenilik, toplumsal bakımdan kabullenmeden önce eski kültür ögesi ile mücadeleye girmektedir. Yeni kültür ögesi çok üstün olsa da toplum, yıllardır alıştığı eski kültür ögesini bir anda kenara atamamaktadır. Böylece yeni ve eski kültür öğeleri bir süre yarışıp, çarpışmaktadırlar. Sonuçta yeni öge benimsenirse, önce bir grup, sonra da toplumun tümü tarafından kabul görür. Kültüre giren herhangi bir yeniliğin kültürün bir ögesi olabilmesi için, onun toplumsal bakımdan bir anlam taşıması gerekir ki bu da o ögenin topluma yayılması demektir. Bu duruma da toplumsal kabullenme denmektedir (Tezcan, 1984: 26-28).

Bütünleşme ise yeni kültür ögesinin toplumun kültür yapısına tümüyle uyum sağlamasıdır (Tezcan, 1984: 29). Eğer yeni kültür ögesi toplum değerlerine, inançlarına tezat oluşturuyorsa, bu yeniliğin toplum tarafından kabul edilmesi

mümkün olmamaktadır. Bu da toplumdaki bütünlüğün bozulmasına neden olacaktır. Bu nedenle de toplum bu yeniliği tamamen reddedecektir.

İki ya da daha fazla sayıdaki farklı kültür grubunun sürekli ilişki ve etkileşimi sonucunda, gruplardan birisinin ötekine ait kültürel öğeleri kabul etmesi, benimsemesi ve ortaya yeni bir kültür sentezi çıkması süreci kültürleşme olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1984: 135). Kültürleşme, genel anlamıyla başka bir kültürle ilişki ya da alışveriş sonucu ortaya çıkan bir tür kültür değişmesidir. Kültürleşme bir tür yayılmadır. İki bağımsız kültür sürekli ilişki durumuna geldikleri zaman birisi ya da diğeri egemen duruma gelmekte ve yeni bir bireşim doğmaktadır (Tezcan, 1984: 29).

Kültür değişmesi, toplumların hayatında çok çeşitli meseleler de doğurmaktadır. Bu değişim evrelerinde önce yüksek tabaka, idare eden sınıf, yabancı tesiri altında kalmaktadır. Bu arada halk kitlesi genellikle eski yaşayış tarzını, örf ve adetlerini devam ettirmektedir. Bunun neticesinde aydın tabaka halktan kopmaktadır. Halk, yabancı tesir altında kalan aydını, dinine, memleketine ihanet etmiş sayarken, aydın tabaka ise halkı, onun dinini, örf ve adetlerini beğenmemektedir. Ona zorla, kendisinin değer verdiği kültür ve medeniyeti kabul ettirmeğe kalkmaktadır. Bunun neticesinde, aydınlarla halk arasında gerginlikler, anlaşmazlıklar, çatışmalar olmaktadır. Ancak bu süreç zamanla öyle bir hal alıyor ki aynı millet kendi tarihine, diline, dinine yabancılaşarak, şahsiyetini tamamen değiştirebiliyor (Kaplan, 1988: 32-33). Ancak buna karşılık bazı kültürler yenilik ve değişme değerini kendileri bakımından olumlu olarak karşılamaktadır.

Yeni olan şeylerin çekiciliği, daha çok sanayi toplumlarında söz konusudur. Oysaki dünyanın sanayileşmemiş toplumları yeniliği ve değişmeyi daha az olumlu karşılamaktadırlar. Bu toplumlarda eski olan ve bilinen şey yeni olan herhangi bir şeyden daha değerlidir. Ayrıca bir ülkedeki kentler, kırsal kesime oranla yeniliklere daha açıktır. Geleneksel kesimlerde geleneklere ters düşme korkusu yeniliklerin kabullenişini güçleştirmektedir. Gelenek ve göreneklerin değişmesine direnişler farklı biçimlerde olmaktadır. Öyle ki geleneklere toplumun büyük bir çoğunluğu

uyum göstermektedir. Dolayısıyla bunlardaki herhangi bir değişme büyük direnişle karşılaşmaktadır (Fichter'den Aktaran: Tezcan, 1984: 40-41).

Böyle bir durumda da bu yeniliğin toplumda kabul görmesi ya olanaksızlaşmakta ya da çok uzun bir süreyi kapsamaktadır.

Kültürel sistemler, kendilerini oluşturan unsurlar ve müesseselerin bütünü ile değil de bir kısmıyla daha hızla değişirken, diğer bazı müesseseler geri kalmakta ya da değişmiyor gibi görünmektedir. Bu tip farklılaşmalar, sosyal yapıda yeni meseleler meydana getirmektedir. Öyle ki bu meselelerin çözümü yeni kültürel müesseseler ve unsurları gerektirebilir. Böyle durumlarda öteki toplumlardan hazır çözümler ödünç alınabilir veya yayılma yoluyla etkilenebilirler. Ancak gerçek ve uzun süreli çözümler daha çok toplumun kendi yaratıcılığına, eski müesseselerle yenilerinin bütünleşmesine bağlıdır. Öğrenilmiş davranış biçimlerinin nesilden nesle aktarılması veya toplumun bir üyesi olarak ferdin kazandığı duyma, düşünme ve faaliyet tarzlarının sosyal açıdan standartlaşması anlamına gelmesi sebebiyle, kültürü oluşturan maddi ve manevi her unsurun arka planında onu meydana getiren inanç ve değerler sistemi yer almaktadır (Türkdoğan, 2007: 104-107). Bu bakımdan her kültürel değişim, yeniliğin bir toplumdan ötekine aktarılması süreci olması sebebiyle, yeniliği meydana getiren temeldeki zihniyet ve değerlerin de alıcı-toplumunu etkilemesi anlamını taşımaktadır.

Bir kültüre, bütünlüğünü ve seçiciliğini veren, onun medeniyet çerçevesidir. Bir kültür, kendi medeniyetini oluşturan inanç ve ahlak nizamına uyan öğeleri almak, uymayanları reddetmek suretiyle bütünlüğünü korumaktadır. Kültürün bütünlüğünü kaybetmesi demek, kültür öğeleri arasında ahenksizlik ve çatışma meydana gelmesi demektir (Özakpınar, 1999: 81).

Hangi nedenlerle olursa olsun kültürel müesseselerin herhangi birindeki değişme, kültürü az veya çok etkilemektedir. Kültür değişmesi sürecinde kültür sistemini meydana getiren maddi ve manevi unsurlar aynı anda değişmemektedir. Değişme, maddi kültürde başlayıp hızla ilerlerken manevi alandaki değişme onu aynı

hızla izleyememekte veya tersi olmaktadır. Böylece, iki kültür unsuru arasında bir gecikme meydana gelmektedir. Bu da sosyal gerginliklere neden olmaktadır (Türkdoğan, 2007: 108).

Öte yandan kültür değişimleri, ortaya çıkışları ve uygulamadaki yöntem bakımından da farklılıklar göstermektedir. Bunlar;

- Serbest kültür değişimleri
- Zorunlu kültür değişimleridir.

1.4.4.1. Serbest Kültür Değişimleri

Yabancı kültür toplulukları ile ilişkide bulunan toplumlarda herhangi bir iç ya da dış zorlama olmaksızın baş gösteren değişiklikler, serbest kültür değişimleri olarak ifade edilmektedir.

Uluslar arası ilişkilerin büyük boyutlara ulaştığı, kültürün devletlerin götüktükleri dış siyasette önemli bir araç ya da öge haline geldiği, kısacası bir kültür sömürgeciliğinden söz edildiği çağımızda bu tür değişimler hız kazanmaktadır (Turan, 2005: 30).

Serbest kültür değişiminde ilk akla gelen etkenlerden biri kitle iletişim araçları ve teknolojik gelişmeler olmaktadır.

1.4.4.2. Zorunlu Kültür Değişimleri

Zorunlu kültür değişimleri, dıştan gelen bir zorlama ile yapılan ya da ülkedeki siyasal iktidarların belli bir amaçla ve devlet gücünü kullanarak yaptıkları kültür değişiklikleridir. Dıştan gelebilecek zorlamaların başında ülkenin, dolayısıyla toplumun, yabancıların boyunduruğu altına girme gelmektedir. Siyasal iktidarların zorlamasıyla gerçekleştirilen kültür değişikliklerini ise, güçlü devletler karşısında varlığını koruyabilmek için toplum yaşamında yeni düzenlemelere gitmek gereğini duyan yönetimcilerin girişimleri izlemektedir (Turan, 2005: 31).

Bu tür değişimler genellikle sömürü haline gelen ve asimile olmuş toplumlarda görölmektedir. Bu toplumlar kendi kültürlerinden tamamen koparak, kabul ettirilmeye çalışılan kültürü benimsemek zorunda kalmaktadırlar.

1.5. Tarihsel Süreçte Değişen Kadın- Erkek İlişkileri

Kültürel değişim elbette pek çok alanda yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Ancak çalışmanın konusunu oluşturması açısından bu değişimin kadın-erkek ilişkilerine nasıl yansıdığı incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın bu bölümünde kadın-erkek ilişkilerinde meydana gelen değişim, geçmişten günümüze şeklinde ele alınacaktır.

Tarhan (2006: 124), insanlık tarihini büyüyen bir çocuğa benzetmektedir. Özellikle, kültürel gelişim sürecinde toplumların hatalarıyla karşılaşmak ihtimali daha çoktur. Nasıl ki bir çocuğun yetişme çağında yaptığı hatalar yetişkinlik sürecinde son bulursa, O'na göre, insanlığın yanlışları da olgunlaştıkça azalmaktadır. O halde şu anda yetişkinlik dönemini yaşayan insanlık, bugüne kadar edindiği kültürel birikimi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Doğalcı ve biyolojik yaklaşımlar ise toplumsal cinsiyetin biyolojik ve fiziksel temelli olduğunu, bu nedenle de toplumda kadınların ve erkeklerin farklı davranmalarının doğal ve normal olduğunu öne sürmektedirler. Diğer taraftan sosyal ve kültürel yetiştirmeci yaklaşımlar ise toplumsal cinsiyetin biyolojik ve fiziksel kökenli değil sosyal ve kültürel kökenli olduğunu savunmaktadır. Buna göre; kadınlar ile erkekler arasındaki davranış farklılıkları, yani toplumsal cinsiyet rolleri, büyük ölçüde toplumda sosyalleşme yoluyla öğrenilmektedir (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 18). Kadın ve erkek arasındaki bu farklılık, onların temel gereksinimlerinde de farklılıklara neden olmaktadır.

Gray'e (2003: 279) göre, erkeklerin temel gereksinimleri;

-Sevilmek

-Kabul Edilmek

-Takdir Edilmek

-Güvenilmekken;

Kadınların temel gereksinimleri;

-Sevilmek

-İlgilenilmek

-Anlaşılmak

-Saygı Görmektir.

Genel olarak bakıldığında, kadın ile erkek ortak gereksinimlere sahip gözükmektedir. Dolayısıyla aralarındaki ilişki de bu temel gereksinimler üzerine kurulu olacaktır.

Günümüz açısından değerlendirildiğinde, kadın-erkek ilişkisi üç aşamadan oluşmaktadır. Birincisi arkadaşlık, ikincisi sevgililik, üçüncüsü ise cinsel beraberliktir (Tarhan, 2006: 229).

Cohen'e göre (1995: 202):

-Aşk ve aşkın ifade edilmesiyle ilgili düşünce geleneksel olarak feminen bir düşünce olmuştur. Erkeklerin ilişkilerde kötü oldukları kanaatine varılmıştır, çünkü kadınsılaştırılmış bir aşk tanımına uyum sağlanamamıştır.

-Erkekler duygusal olarak beceriksizken, pek çok erkek ilişkilere ihtiyaç duyduklarını söylemekte, bu ilişkilere değer vermekte ve bu ilişkileri geliştirmek için değişmelere istekli görünmektedirler.

-Kadınların iş konusunda değişen tutumları, romantik kadınsı aşk tanımını yetersiz hale getirmektedir.

-Psikolojik araştırmalar, kadınların ve erkeklerin mükemmel partner konusunda farklı fantezileri olsa da, her iki cinsin de ilişkilerin yürümesi için çok benzer kriterleri kullandıklarını göstermektedir.

Öyleyse günümüzde kadın ve erkeğin gereksinimlerinin yanı sıra bir ilişkiden beklentilerinde de değişikliğin yaşandığı görülmektedir. Duygusal olmayan erkek, romantizm duygusunu kaybetmiş kadın, ilişkiyi yürütmek için değişime duyulan ihtiyaç bu süreci özetlemektedir. Ancak günümüze gelmeden önce kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi, özel mülkiyetin olmadığı, her şeyin ilkel olarak yaşandığı toplumlardan başlayarak ele almak konunun anlatımı açısından yararlı olacaktır.

1.5.1. İlkel Topumlarda Kadın-Erkek İlişkileri

İlkel çağlarda doğayla özdeş tutulan Tanrı-ana, simgesel olarak yeryüzünün evrensel anası ve eşi olarak görülmüştür. Üremek, o çağların inancında yaşamın lokomotifini olduğundan, erkekler tükenenler, dişiler ise üreyenler sınıfına dahil edilmiştir (Cıbroğlu, 1996: 55).

Erkek üretici olduğunda ise, ailenin çıkarını toplumun çıkarı doğrultusunda aşan, bütün bireyleri kapsayan bir geleceğin kurulmasına yardım ederek topluma yeni bir gelecek hazırlamakla, kadın ise insan türünün devamıyla, yuvanın bakımıyla görevlendirilmiştir (Beauvoir, 1970: 14).

Erkek hakkında çağlardan beri var olan kalıp yargı, onun cesur, güçlü, saldırgan ve işi üstlenen kişi olduğu yönündedir. Bu bütün dünyada kabul edilen erkek imajı olduğu için hakimiyete dayalı sistemler, erkek egemenliğine dayalı sistemi benimsemiştir. Kadına önerilen davranış beklentisi ise nazik, bağımlı ve sabırlı olması şeklinde ifade edilmiştir (Tarhan, 2006: 124).

İlkel toplumlarda kadının rolü, çocuk doğurarak verimli olması ve yaşamın yeniden üretilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bu topluluklarda kadın ve toprak, verimliliklerindeki ve doğurganlıklarındaki gizden dolayı özdeş sayılmış ve kutsanmıştır. Kadının tıpkı doğa gibi içinde gizli tohumlar taşıdığı ve toprakta

bulunan karanlık güce sahip olduğuna inanılmış ve böylece ailede büyük, gizemli bir gücü ve değeri olmuştur. Çocuklar, torunlar, sürüler ve kullanılan eşya hep kadının bu büyülü gücü ile ilişkilendirilmiştir (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 24).

Kadının çocuklarını besleme ve onları koruma rolüne karşılık, erkeğe avcılık özelliğinden dolayı, ev halkının beslenme ve korunması gibi fiziksel ihtiyaçlarını sağlama ve onları tehlikelerden uzak tutma görevi düşmüştür (Tarhan, 2006: 195). İlkel toplumlarda, kadına bahşedilen gizil güç ve ona duyulan saygı ana soyunun egemen olduğu anaerkil aile düzenini oluşturmuştur.

Ancak özel mülkiyet kavramının ortaya çıkışı, kadının tüm bu saygınlığına rağmen anaerkil düzenin çöküşünü engelleyememiştir. Böylece anaerkil düzenin yerini ataerkil toplum almıştır.

1.5.2. Ataerkil Toplumlarda Kadın-Erkek İlişkileri

İlk insanlar ilk kez topraklarının çevresini bir çitle çevirip, çiftçiliğe başladıklarında mülkiyet fikri de ortaya çıkmıştır. Mülkiyet kavramı, yanında miras kavramını da getirdiğinden, ilk çiftçi toplumlarda çocuk doğurabilen kadınlar, büyük bir saygınlık kazanmıştır. Ancak zamanla üretim ilişkilerinde görülen değişimler, servetlerin artışı, bir yandan aile içinde erkeğe kadından daha önemli bir yer kazandırırken, geleneksel miras düzenini çocuklar yararına değiştirmek için kullanma eğilimini ortaya çıkarmıştır. Buna karşın soy zincirinin analık hukukuna göre hesaplanması devam ettikçe bu mümkün olmadığından, kadın tarafından hesaplanan soy zinciri ve analık miras hukuku kaldırılıp, erkek tarafından hesaplanan soy zinciri ve babalık miras hukuku getirilmiştir (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 23-24). Kadın-erkek rollerindeki bu değişiklik de anaerkil ailenin yerini ataerkil aileye bırakmasına neden olmuştur. Bu da Engels'in (1998: 68), analık hukukunun yıkılışını, kadın cinsinin büyük tarihsel yenilgisi olarak nitelendirmesi ile doğru orantılı gözükmektedir.

Ataerkil topluma geçiş sürecinde, üretim faaliyetlerinin ortak yapılmasından yavaş yavaş vazgeçilmiştir. Doğayla daha haşır neşir olan erkekler, avlanma ve

hayvancılıkta uzmanlaşırken, doğurgan olduğundan belli zamanlarda üretim sürecinin dışında kalmak zorunda olan kadın da tarımda uzmanlaşmıştır. Bu durum ise kadının daha yerleşik üretim faaliyetlerine yönelmesine ve evin yönetimiyle uğraşmasına neden olmuştur (Tayanç ve Tayanç, 1977: 22). Ancak üretim araçlarının gelişimi karşısında, üretimden önce çekilmesi gerekenler kadınlar ve yaşlılar olmuş; toplumun görece güçsüz sayılan kesimi giderek üretimden uzaklaşmıştır. Bu uzaklaşmanın doğal sonucu olarak da kadın toplum içindeki yerini, saygınlığını yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. Kadın, giderek ev işleriyle, çocukların bakımı ve yetiştirilmesiyle, çok güç gerektirmeyen el işleriyle uğraşmaya, bu konularda uzmanlaşmaya ve buna karşılık erkek de düzenli geçim sağlayan faaliyetlere yönelmeye başlamıştır. Böylece üretimde etkin olan kadın, bunun yanı sıra ev işlerini de üstlenmiştir.

Kadınların ezilmesi, toplumun sınıflara bölünmesi ve özel mülkiyetin gelişmesiyle paralel olarak gelişmiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak da dünya çapında kadın cinsinin yenilgisi, gerçekleşmiştir. Anelik hakkı yenilmiş ve aile inşa edilmeye başlanmıştır (German, 1994: 71).

Geç kapitalizmin aile üzerinde konumlandığı baskılara karşı bir tepki olarak görülen kadın hareketi ile genelde kadınları eve ve erkeklere boyun eğmeyle sınırlandıran geleneksel cinsel rol farklılaşması biçimlerine karşı konmuş, eşit ücretle çalışmak için eşit imkan talebinde bulunmaya başlanmıştır. Bu tür talepler ise özellikle evde ataerkilliğe gözdağı vermektedir (Poster, 1989: 229). Emek pazarında eğitim ve çıraklık söz konusu olduğunda ise kadınlar dezavantajlı hale gelmişlerdir. Çünkü kadınların doğum yapmaları, kadın işçilerin doğum sürecinde işi ya bir süreliğine ya da tamamen bırakmalarını gerektirdiğinden, sürekli çalışan işçiler olamamışlardır (German, 1994: 97).

Kapitalizm, kadına eş ve anne olarak yeni bir statü tanımakla birlikte, ataerkil sistem, yine kapitalizm tarafından korunmuş ve sürdürülmüştür. İşlerliği olan tam bir tekeşliliğe geçiş ise bugünkü anlamıyla çağdaş topluma geçişe eşlik etmiştir (Mitchell, 1985: 158).

1.5.3. Modern Toplumlarda Kadın-Erkek İlişkileri

Toplum, kadın ve erkeğin cinsiyet rollerine ilişkin tanımlamalar yapmakta ve bu roller çocukluktan itibaren öğrenilmektedir. Bütün toplumlarda kadın ve erkek için belirli rol tanımlamaları yapılmıştır. Bağımsızlık, kendine güven, rekabetçi olma erkeğe, yumuşaklık, duygusallık, hoşgörü ise kadına özgü rol olarak tanımlanmaktadır. Kadın tarihsel olarak çocuk yetiştirme ve ev bakımı ile eşit görülürken, erkek evin geçimini sağlamakla görevlendirilmiştir (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 137). Bu roller giderek farklılaşmakla birlikte, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Özellikle yüksek öğrenim görme hakkı bir önceki orta sınıf kadınların hayal bile edemeyeceği iyi iş imkanları sağlamış ve buna bağlı olarak işe alınan kadın sayısında büyük bir artış görülmüş, binlerce bekar kadının yanı sıra evli kadınlar da büyük oranda çalışma hayatına girmeye başlamıştır (German, 1994: 110). Endüstriyel kapitalizmin bu kadar gelişmesi ve ücretli işlerde çalışan kadın sayısının artmaya başlaması ile birlikte modern toplumda başta aile yapısında, cinsiyet rollerinde ve işgücü piyasasında olmak üzere pek çok alanda değişim ve dönüşümler ortaya çıkmıştır. Kadının her geçen gün biraz daha fazla çalışma yaşamına girmesi cinsiyete dayalı işbölümünde belirli değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 16). Böylece eğitim gören, iyi işlerde çalışmaya başlayan kadın ile zaten bu imkanlara sahip olan erkek arasındaki ilişkilerin boyutunda da değişiklikler görülmüştür.

Değişimin bir diğer boyutu ise yine kapitalizme ve her iki cinsin de para kazanmasına bağlı olarak yaşam standartlarının yükselmesi olmuştur.

Kapitalizmin ilk gelişme ve yükselme dönemine, büyük bir nüfus artışı eşlik etmiş, bu artışa ek olarak daha uzun yaşam olanakları ortaya çıkmıştır. İlaç sanayindeki gelişmeler, daha iyi bakım ve 20. yüzyıldaki sosyal devlet hizmetleri insanların daha uzun yaşamasını sağlamış, buna paralel olarak kadınlar daha az çocuk doğurmak istediklerinden çocuk doğurma oranı düşmüştür (German, 1994:

99). Dolayısıyla kadınların iş hayatına katılımı artarken, doğum oranında düşüş yaşanmıştır. Bu durum ise kişilerin evlilik ile ilgili beklentilerinde değişikliğe neden olmuştur.

Kadınların daha çok çalışma hayatında varlık gösteriyor olması, çocuk doğumu ve evlilik rakamlarında düşüş yaşanması, boşanma rakamlarının hızla yükselmesi, çok daha fazla kadının yüksek öğrenim görüyor olması, kadın haklarında gerçek ilerlemelerin olduğunu göstermektedir (German, 1994: 235). Ayrıca bütün bunlar, kadınların çalışma hayatında geçici değil, ileri kapitalizmin bir parçası olduklarını da ortaya koymaktadır. Ancak tüm bu değişikliklerin eski rolleri kısmen değiştirdiği, durumu bir bütün olarak değiştirmedeği görülmektedir.

Kadının rollerinde ve yaşamında görülen bu değişiklikler, erkeklerle olan ilişkilerine de yansımıştır. Daha çok çalışan, kendine daha çok bakan, çocuk doğurmak yerine kariyer yapmayı tercih eden kadın, bir süre sonra anne kimliğinden sıyrılıp, sadece kadın kimliğine bürünmüştür.

Modern toplumda çalışan kadın bağımlılıktan kurtulduğu için, erkeğin otoriter yapısı da ortadan kalkmaya başlamıştır. Kadının erkekle aynı şartlara gelmesi, rahatlıkla boşanabilmesi, görücü sisteminin kalkıp yerini aşk ve sevgiye bağlanan evliliklerin alması, kadın ve erkek ilişkilerinde değişikliğe neden olmuştur. Böylece duygusal ilişkiler güç kazanmıştır. Modern toplumlarda, iş hayatında kadınlara erkeklere eşit haklar tanınması, kadının erkek mesleklerinde çalışabilmesi, çok yavaş da olsa, erkeklerin, kadın hakkındaki görüşlerinde değişikliğe neden olmuştur (Arat, 1996: 91-92).

Genel olarak bakıldığında anneliği ve evlilik bağlarını zaafa uğratarak, kadını sadece bir süs olarak gören modernite, kadını gösteri unsuru gibi göstererek, manken gibi görünmeyi yüceltmektedir. Postmodernizm ise kadının dişilik özelliklerinin, cinsel ve manken kimliğinin aksine, düşünen kadın kimliğinin yükseltilmesi gerektiğini ortaya atmıştır (Tarhan, 2006: 223). Feminist görüşe göre ise kadınların başarılı olmamalarının sebebi, erkeklerin onları kısırlaştırmaları ve cansız, kendisini

onlar için feda etmiş cinsel objeler haline gelmeye zorlamalarıdır (Ghiglieri, 2002: 36). Ayrıca cinsel devrimin kadını evlilik sonrasında olduğu gibi evlilik öncesinde de sömürüye açık hale getirdiği (Decter, 2004: 86) ve sözü edilen cinsel özgürlüğün kadınları boyunduruk altında tutmak için kullanıldığı (Denemore, 2004: 88), feminist görüşün savunduğu bir durumdur. Ancak kadının kendi seçimini yaptığı düşünülürse, burada erkeklerin zorlamasından çok, kapitalist sistemin bir dayatması olduğu söylenebilir.

1.5.3.1. Evlilik Dışı Birlikte Yaşam

Tarhan'a (2006: 203) göre, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar insanları evlenmeye yöneltmektedir. Ancak günümüzde birlikte yaşamın yaygınlaşmasıyla, evliliğe olan biyolojik, ihtiyaç azalmıştır.

Modern hayat, hem annelik duygusunu zaafa uğratmış hem de benmerkezciliği ön plana çıkararak, kişinin her şeyden önce kendisini sevmesi gerektiğini söylemiştir. Bu önerme insanlık tarafından kabul görmeye başladıkça evlilik de sorgulanmaya başlanmıştır (Tarhan, 2006: 241).

Gelişmiş toplumlarda evliliklerin önemi ve sayısı giderek azalmaktadır. Eğitim ve ekonomik durumları yüksek çiftler evlilik yerine, kuşatılmamış birlikte yaşamları seçmektedir. Ayrılıklar ise acı ve yıkıcı olmaktan uzak, bir yol arkadaşılığının bitimi olarak algılanmaktadır (Kılıç, 2003: 142). İlişkilerde görülen bu değişiklik, evliliğin biyolojik bir ihtiyaç olma özelliğini de kaybetmesine neden olmuş ve evliliklerin daha geç dönemlere ertelenmesinde etkili olmuştur.

Kadın- erkek ilişkilerindeki bu değişim, dikkat çeken bazı durumların ortaya çıkması ise kaçınılmaz olmuştur. Bunlar arasında; aldatma ve boşanma gibi olaylardaki artış dikkat çekmektedir.

1.5.3.2. Aldatma

Tekeşliliğe doğru gelişme, erkeklerin yararınadır ve tarihsel olarak, sonucu kadınların durumunun kötüleşmesi ve erkeklerin sadakatsizliğinin kolaylaştırılması olmuştur (Marx vd., 2000: 167). Bu aşamada, bir erkek bir kadınla yaşar, ama gene de çok eşlilik ve uygun fırsatlarda kaçamak yapmak hakkına sahiptir. Ortaklaşa hayat boyunca kadından çok sıkı bir sadakat istenmekte ve eşini aldatan kadın şiddetle cezalandırılmaktadır (Tayanç ve Tayanç, 1977: 32). Ancak, eşini aldatan erkek için pek çok toplumda aynı derecede cezalandırma söz konusu olmamaktadır.

Nikahlı-nikahsız tüm beraberlikler çok iyi başlayıp sürse de zamanla ilişkilerde yıpranma, duygularda azalma veya bitme olabilir. Aldatmanın temelinde işte bu yıpranma süreci yatmaktadır (Kılıç, 2003: 143).

Evliliğinde mutlu olan, eşini seven kadın veya erkek de aldatılabilir. Genellikle erkeklerde bu duruma daha çok rastlanmaktadır. Kadınlarda ise daha çok duygusal nedenler görülmektedir. Kadınlar erkeklere oranla yeni bir heyecan yaşamaya daha az meyillidirler. Ancak yaşadıkları olayların baskısıyla, intikam almak için, kendi benliğini savunma mekanizması ile aldatabilmektedirler (Boran, 2003: 150). Kadın, çoğu kez duygusal bir yıkımla kocasını aldatmaya karar vermektedir. Yani kadının ihaneti genellikle bir öç alma duygusunun sonucunda gerçekleşmektedir (Beauvoir, 1970: 202).

Erkek, evlilik dışı ilişkilerini, evliliğine paralel olarak götürebilmekte, kadın ise bu konuda başarılı olamamaktadır. Aldatma olayından sonra kadın, evliliğini aynı düzeyde götürmekte zorlanmaktadır. Suçluluk duygusunu erkeğe oranla daha yoğun yaşadığı için, bu ilişki ona çoğunlukla çok kısa süreli bir mutluluk getirmektedir (Boran, 2003: 151). Ayrıca evlilik dışı ilişki yaşayan bir kadın, eşi de böyle bir ilişki yaşarsa, suçunun hafiflediğini hisseder. Ama eşinin geceyi dışarıda başka bir kadınla geçirmesinden de rahatsız olur (Tarhan, 2006: 230).

Yapılan psikolojik testlere göre, erkekler, aralarında duygusal olarak zayıf bir ilişki olsa da cinsel ilişkinin doğası nedeniyle, kadınlarının, başka erkeklerle ilişkiye

girdiklerini yalnızca düşündüklerinde bile ölçülebilir bir öfke duymuşlardır: terlemişler, kalp atışları yavaşlamış ve alınları buruşmuştur. Aksine test edilen kadınların yüzde 85'i, duygusal sadakatsizliğin onları, partnerlerinin başkalarıyla seks yapmasından daha fazla üzeceğini belirtmiştir. Bu farklı duygusal tepkilerin nedeni; eşin sadık olmamasının doğuracağı biyolojik sonuçların, erkeğin kadına sadık kalmamasının doğuracağı biyolojik sonuçlardan farklı olmasıdır (Ghiglieri, 2002: 55).

Görülüyor ki kadın, erkeğin sadece cinsel açıdan aldatmasını bir aldatılış olarak görmemekte, ancak duygusal yapısı gereği, duygusal aldatılmayı kabullenememektedir. Erkek açısından ise durum farklıdır. Çünkü yapısı gereği duygusal veya fiziksel ayrımı yapmaksızın her türlü aldatılmaya tepki göstermektedir. Ancak geçmişle kıyaslandığında, erkeklere oranla daha az olmakla birlikte, kadınların da aldatma oranlarında artış olduğu görülmektedir.

1960'dan önce evlenen kadınların %80'i sadakatsizliğin evliliğe çok zarar verdiğini ve çok yanlış olduğunu iddia ederken 1970'den sonra evlenenlerin çok daha küçük bir bölümü bu görüştedir (Boran, 2003: 145). Görülüyor ki kadınların da sadakatsizlik konusuna ve evlilik dışı cinsel ilişkilere bakışı değişmiştir. Dolayısıyla bu durum günümüz açısından değerlendirildiğinde ortaya çıkacak sonuç çok daha farklı olacaktır.

Bugün kadının evlilik dışı ilişkisinin artması şuna bağlanmaktadır. Önceki yüzyıllarda kadının ev-dışı çalışma ortamı olmadığı için çevresi de dardı; hem daha başka erkek tanıma fırsatı yoktu hem de evlilikten beklentileri sınırlandırılmıştı. Yaşamı, gelenekler ve eşi tarafından programlanmıştı. Bugün kadının eğitim, iş yaşamı, mesleği, siyasi-kültürel-hukuki dünyası onu erkeğe eşit haklarla yaklaştırdığı için aldatma davranışları bakımından da erkekten farklılıkları azalmıştır (Boran, 2003: 181).

1.5.3.3. Boşanma

Çift gelirli aileden çift kariyerli aileye geçiş, kadınların aile rollerine olduğu kadar iş rollerine, erkeklerin de iş rollerine olduğu kadar aile rollerine verdikleri önemin artmasıyla sonuçlanmaktadır (Özen, 2002: 7).

Kadın ailenin özel hizmetindeki görevini yerine getirirse, kamusal üretimin dışında kalmakta, kamusal çalışmaya katılmak ve kendi başına kazanmak isterse de aile görevlerini yerine getirmekten alıkonmaktadır (Marx, Engels, Lenin, 2000: 160). Bu durum karı-koca arasındaki çatışmaların temelini oluşturduğundan, genellikle bu tür evlilikler boşanma ile sonuçlanmaktadır.

Toplumda ve dolayısıyla ailede statüsü değişen kadın, eskiden evliliği bitirmeye cesaret edemezken, günümüzde boşanma davalarının çoğunu kadınların açıyor olması boşanmaları arttıran neden olarak karşımıza çıkmaktadır (Poroy, 2005: 41).

Örneğin Türkiye’de kaydedilen boşanmalar, özellikle evliliğin ilk beş yılında toplanmaktadır. Evliliğin ikinci ve üçüncü yılları, boşanma olaylarının daima en yaygın olduğu sürelerdir. Ancak evliliğin süresi 10 yılı geçtikten sonra boşanmaların sayısında azalma görülmektedir (Cillov, 1990: 84).

Boşanmanın bir diğer boyutu ise şu şekilde ele alınmaktadır. Bugün içinde yaşadığımız yenedünyada gelişmiş ülkelerin çoğunda insan ömrü git gide uzamakta ve bu da evlenme ve çocuk doğurma konularını etkilemektedir. İnsanlar artık hayatın birçok alanında çok geniş bir seçenek yelpazesine ve bu seçenekleri yerine getirebileceği daha uzun bir yaşama sahiptir; işte bu yüzden de erken yaşta evlenmek için fazla acele etmemektedir. Ayrıca bir ömür boyu evli kalmak da geçmişe göre daha da zorlaşmıştır. Çiftler ayrılıp yeni beraberlikler kurdukları için, geç yaşta anne-baba olmak, ikinci, hatta üçüncü evlilikler artık alışılmış bir hal almıştır (Salzman vd., 2006: 27).

Kısacası boşanma oranlarındaki ve evlilik dışı cinsellikteki artış evli çiftlerin yaşam boyu birlikte oturmaya ve sadık kalmaya yönelik isteksizliklerini dile getirmektedir (Poster, 1989: 229).

1.5.3.4. Cinsellik

İlkel toplumun başlangıç evresinde, üremeye dayanan bir ilişki söz konusudur. Henüz iş bölümünün olmadığı, üretim araçlarının özel mülkiyetin söz konusu edilmediği dönemde kadın özgürdür. Herhangi bir erkeğe karşı bağımlılığı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla da günümüzdeki anlamıyla bir evlilik ve evlilik ilişkisinden söz edilememektedir (Kızılkaya, 2004: 222).

Ancak üretim ve mülk edinme sürecinde görülen değişimle birlikte bir önceki dönemin karmakarışık cinsel ilişkileri yavaş yavaş sınırlanmaya başlamıştır (Tayanç ve Tayanç, 1977: 23). Öyle ki ilkel topluluklarda gençlerin cinselliklerini yaşamalarına destek verilmekte, bu tür ilişkiler doğal karşılanmaktaydı. Ancak ataerkil düzene geçişle, yani özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla cinsel ilişkilere sınırlama getirilmiştir. Erkeğin üretim araçlarına sahip olması, onun kadın üzerinde egemenlik kurmasına neden olmuştur. Bu egemenlik olgusu, kadının ana soylu dönemdeki doğal ilişkilerini ortadan kaldırmış ve onun cinsel davranışlarını baskı altına almıştır (Kızılkaya, 2004: 73). Ataerkil toplumlara geçişle birlikte belki de en büyük değişimin, kadın-erkek ilişkilerinde ve dolayısıyla da cinsellikte yaşandığı söylenebilir.

Her toplum cinsellikle ilgili kanunlarını zaman içerisinde kendisi koymaktadır. Bu nedenle toplumun cinsellikle ilgili değer yargılarının yöreselleşmesi uzun zaman almaktadır (Poroy, 2005: 38).

Erkeklerin kadınlara bakış açısında tarihsel, dini, toplumsal gelişmeler ve değişimler varsa da temelde cinsellik olgusu ağır basmaktadır. Doğu ve Batı kültürleri arasında ve bu değişik kültürlerin tesiri sonucu kadın ve erkek, çok değişik değer yargıları arasında bocalamıştır (Poroy, 2005: 45). Örneğin eskiden, anaerkil ailelerde, yeni gelinde kızlık aranmazmış; hatta birtakım gizemli nedenlerden ötürü,

evlenmeden kızlığının bozulması gerekirmiş. Ancak, ataerkil ahlak, nişanlı kızın kocasına el değmemiş olarak teslimini gerektirmektedir (Beauvoir, 1970: 32).

Evlilik dışı cinsel ilişkiler her iki cins açısından ele alındığında, tek eşli ailede kadın, artık aile kurumu içinde birinci derecede söz sahibi olamadığı gibi, üretici olma özelliğini de büyük ölçüde yitirmiştir. Dolayısıyla tek eşli aile sadece kadın için tek eşli anlamına gelmektedir, erkekse çok eşli yaşantısını sürdürmeye devam etmektedir (TİB Yayınları, 1975: 37).

Sürekli değişime uğrayan kadın-erkek arasındaki ilişki, bugün ise daha farklı bir boyut kazanmıştır.

Günümüz açısından değerlendirildiğinde geleneksel değerler sistemindeki en büyük değişimi, evlilik öncesi cinsel deneyimlerdeki artış oluşturmaktadır. Çağdaş toplumda bu tür ilişkiler artık neredeyse yasallaşmıştır. Ancak bu artışın mantıksal sonuçları, toplumda egemen olan ve evliliği, dışlayıcı ve sürekli bir bağ olarak gören ideolojik evlilik anlayışını sarsıcı bir nitelik taşımaktadır (Mitchell, 1985: 160).

Toplumların özel ve sosyal davranışlarını yönlendiren değerleri; dinler, gelenekler, hükümetler ve toplumun yasalarını biçimlendiren diğer kurumlar tarafından tanımlanmaktadır. Örneğin her kültürün cinsellik konusunda normları bulunmaktadır. Bu normlar, toplumsal cinsiyet rollerine, ilişkilere, evliliklere, arkadaşlıklara ve ailelere yansıtılmaktadır. Toplumsal normlar genellikle cinsel davranışlara, evlilik geleneklerine, onaylanmayan cinsel davranışlar için cezalara ilişkin tutumları belirlemektedir (Türkiye Üreme Sağlığı Programı, 2007: 105).

Poroy (2005: 41), yaptığı bir araştırmada, üniversite öğrencileri flörtte artık kızlık zarının önemli olmadığını belirtirken, çoğunun bakire olmayan biriyle evlenmeyi düşünmedikleri tespit etmiştir. Bu da cinsellik ne kadar özgür bir hal alsa da evliliğin hala ciddiyetini koruduğunun bir göstergesi olmaktadır.

Günümüz koşullarında, cinsel özgürleşme dalgası ile kadınların genel anlamda daha özgürleştikleri düşünülebilmektedir. Değişen ahlaksal yaklaşımlar ve gelişen

güvenilir doğum kontrolü yöntemleriyle kadınlar yeni bir cinsel özgürlüğü yaşıyorlar; ancak bu, genellikle, onların bu özgürlük içinde cinsel nesnelere olarak daha fazla sömürülmelerine yol açmaktadır. Ayrıca cinsellikteki bu yeni özgürleşme ve evlilik kurumunun gevşemesi, kadını duygusal olduğu kadar iktisadi bir güvensizliğin içine iterek özgürleştirmektedir (Mitchell, 1985: 238).

Coward'a (2004: 56) göre de çağdaş toplumda cinselliğe yaklaşımda bir özgürleşme değil, bir değişiklik söz konusudur. Artık söylemler cinselliği reddetmeye değil, ortaya koymaya yöneliktir. Decter'a (2004: 86) göre ise "cinsel devrim" kadını evlilik sonrasında olduğu gibi evlilik öncesinde de sömürüye açık hale getirmiştir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde "modern kadın" imajı, erkeğin gözünde cinsel bir obje haline gelmiş ve özgürleşmeyi umut ederken cinselliğinin sömürsünde daha da sınırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TELEVİZYON, TELEVİZYON DİZİLERİNİN KÜLTÜREL DEĞİŞİME ETKİSİ VE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN AİLE KAVRAMINA YÖNELİK DEĞİŞEN ALGISI

Yaratılan her şey, yaratıldığı ortamdaki ve yaratıldığı toplumun özelliklerinden etkilenmektedir. Birey, televizyon sayesinde kimi zaman farkında olmadan kimi zaman farkında olarak, bilgi edinip, eğlenirken aynı zamanda yaşadığı toplumun özelliklerini içselleştirerek, toplumla uyumlu bireyler olarak bir çeşit eğitim diğer bir deyişle kültürlenme sürecini yaşamış olur (Uygunkan, 2005: 211-212). Bu durum televizyonun yapısıyla da paralellik göstermektedir.

Günümüzde televizyon, yeniden üreten, şekillendiren, yöneten, kontrol eden ve hatta yargılayıp, infaz eden bir iktidar aracına dönüşmüştür. Küreselleşme ve bunun yarattığı değişim ve dönüşümler, aile yapısına ve ebeveyn çocuk ilişkisine de yansımaktadır (Mora, 2008: 6).

Joseph T. Klapper'in ünlü "Kitle İletişiminin Etkileri" araştırmasında, kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerinde de, yetişkinler üzerinde de, sanılanın tersine, dolaysız bir etkisi olmadığı, kitle iletişim araçlarının etkisinin var olan değerlerin pekiştirilmesinden yana bir etkisi olduğu sonucu çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarının kurulu düzeni sürdürmedeki etkisinin ise "sıfırın olumlu yanında olduğu" yolundaki iletişim sorunlarını açıklamaktan çok, vaziyeti pembe tüller arkasından görmemize çabalayan görüşleri 1960'ların sonuna kadar "Kitle İletişimi Kuramları" alanında yaygın görüş olarak etkinliğini sürdürmüştür. 1960'lara kadarki mass media'nın dünyayı kendi başına yıkabileceğini iddia eden görüşleri ise sona erdirmiştir. Oysa bu dönemin reklamcılık araştırmaları ile aynı iletişim teknolojisi aracılığıyla insanların tutumlarının, adetlerinin, anlayışlarının, beğenilerinin, düşüncelerinin değiştirilmesinin mümkün olabileceği sonucuna varılmıştır (Aktaran Oskay, 2000: 325-326). Buna bağlı olarak kitle iletişim araçları, toplumlararası kültürel alışverişi arttırmış, böylece kültürel değişim ve gelişimlere zemin hazırlamıştır.

2.1. Televizyon Dizileri ve Kültür İlişkisi

Günümüzde televizyon, yeniden üreten, şekillendiren, yöneten, kontrol eden ve hatta yargılayıp, infaz eden bir iktidar aracına dönüşmüştür. Küreselleşme ve bunun yarattığı değişim ve dönüşümler, aile yapısına ve ebeveyn çocuk ilişkisine de yansımaktadır (Mora, 2008: 6).

Cinsiyet rolleri kalıp yargıları toplumsal kurumlar tarafından yeniden üretilirken, kitle iletişim araçları günümüzde bu üretim sürecinde yer alan kurumlardan başlıcası haline gelmiştir. Bu araçların gündelik yaşantımızdaki merkezi rolü onları aynı zamanda çeşitli eleştirilerin merkezine de oturtmaktadır (Timisi, 1998: 408).

2.1.3. Televizyon ve Kültür İlişkisi

Televizyon, belki de kültür değişimi açısından en büyük etkiye sahip olan etmenlerden biri konumundadır. Dünyanın herhangi bir yerindeki insanların, toplumların yaşayışları, kültürleri, inançları, giyim-kuşamları, görsel ileti sunan televizyonu bu anlamda etkin kılmaktadır.

Televizyonun dünyayı değiştirdiği yönündeki söylemlerin dahi doğrulanır duruma gelmesi televizyonun gücünü göstermektedir. Öyle ki televizyonun bilimsel ve teknik araştırmalar sonucunda icat edilmesiyle (Williams, 2003: 10-11);

- Televizyon, bir eğlence ve haberleşme yolu olarak o kadar büyük bir güce sahiptir ki, kendinden önceki tüm eğlence ve haberleşme yollarını değiştirmiştir.

- Onun sosyal bir iletişim aracı olarak gücü o kadar büyüktür ki, geleneksel kurumların ve sosyal ilişki biçimlerinin birçoğunu değiştirmiştir.

- Onun elektronik bir iletişim aracı olarak doğasındaki özellikleri, gerçeklikle ilgili algılamaları ve bu nedenle de bireylerin dünya ile olan ilişkilerini değiştirmiştir.

- Daha sonra ise televizyon, yalnızca diğer eğlence ve haberleşme yollarına,

onların geçerlilik ve önemlerini azaltarak etki etmekte kalmadı, bazı temel aile yapılarına, kültürel ve sosyal yaşama da etki etmiştir.

Ayrıca televizyon çevremizi, ulaşabileceğimiz yaşam alanını alabildiğine genişletirken, aslında fiilen katılabileceğimiz dünya alanını iyice daraltmakta, sınırlarımızı televizyon izlenen mekanın dört duvarıyla çizmektedir (Mutlu, 2005: 87).

Televizyonda kurgu gerçekmiş gibi sunulurken gerçek de kurguya bürünmektedir. Kültür büyük oranda görselleşmekte ve hayat televizyon ve video filmlerinde üretilen yapay olaylardan ibaret hale gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının en olumsuz etkisi belki de günlük yaşamın her anını ve olgusunu seyirlik bir oyun haline indirgeyiştir. Bugün dünyanın her tarafında olup bitenler kısa zamanda hem de görüntüyle izlenebilmektedir. Bu açılarından bakıldığında kitle iletişim araçları, kültürün duyarlı hale getirme işlevini köreltmıştır. Öyleyse kitle iletişim araçları farklılıkları köreltip ortalama bir kültür üretmektedir. Özellikle görsel iletişim araçları, kültürlerin birbiri ile iletişimini saniyelere sığdırmaktadır. Küçük küçük toplulukların, sosyolojik anlamda cemaatlerin kendilerini tanımlayabildikleri, sahiplenebildikleri, sıra dışı kültürel öğeleri varken, özellikle televizyonun yaygınlaşmasıyla tüm kültürler birbirine benzer özelliklerle örülmeye başlanmıştır (Yıldız, 2005: 173-181). Bu da kültürün küreselleşmesi olarak nitelendirilmektedir. Her toplumda diğer kültürlerle ait moda ve eğlence alışkanlıklarını hayatına yansıtan bireylerin olması bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Televizyon, izleyiciler tarafından öncelikle bir eğlence aracı olarak algılanmakta; diziler, haberler, belgeseller ve siyasi yayınlar da dahil olmak üzere bütün programlar hakkında son adımda eğlence değeriyle hüküm verilmektedir. Bunun sonucunda ise gerçek dünyadaki olaylar hakkındaki bu malzemeler, kitlelerin ortak gündemlerini üreten ve yayılan kurmaca malzemelerle rekabet etmek zorunda kalmaktadır. Hayal ile gerçek arasındaki çizgiler bir kere daha bulanıklaşmakta ve

bozulmaktadır. Gerçekler bulanıklaştıkça toplumun düşünce ve psikolojik yapısı da bulanıklaşmaktadır (Yıldız, 2005: 175-176).

İnsanların psikolojik yapısı karmaşıktır ve bu yapı içinde psikolojik yoksunluklar yer değiştirme, bastırma, yüceltme gibi mekanizmalarla yönlendirilir, dönüştürülür ve giderilir. Bunun yanı sıra, izleyiciler medya mesajlarının olduğu gibi yazıldıkları boş kağıtlar değildirler. Bir izler kümenin mensuplarının medya mesajlarının etkililiğini belirleyen ön inançları ve tutumları vardır. Yani izleyiciler tüm geçmişlerini, tarihlerini, birikimlerini ve kimliklerini bir yana bırakarak ilişkiye girmezler televizyonla. Tersine, televizyonun kendilerine sunduklarını algılayabilecek, değerlendirebilecek, anlamlandırabilecek duygusal ve zihinsel bir hazırlıkları vardır. Özetle televizyonla izleyicileri arasındaki ilişki çok dolambaçlıdır ve etkin bir etkenle edilgin bir alıcı arasındaki tek yanlı, statik bir ilişkiden ziyade, gayet dinamik bir ilişkidir (Mutlu, 1999: 92).

Televizyon, izleyiciyi yani toplumları direkt etkilememekle birlikte bu etkisini zamanla göstermeye başlamaktadır. Ancak bu da gösterilenin aynen alınarak hayata geçirilmesi anlamına gelmemektedir.

Uzmanlara göre insanın en savunmasız olduğu an, eğlendiği andır. Bu nedenle izleyicinin eğlenirken etkilenmesi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak iletileri kodlaması daha kolay olmaktadır. Eğlenirken bilgilendirebilen televizyon sayesinde, dizilerde, yarışma programlarında, hatta magazinleşen içerikleriyle haber programlarında, temel gereksinimlerimizin yanı sıra türetilmiş gereksinimlerimizin toplumun geneline uyum sağlayacak biçimde nasıl karşılanacağına dair kodlar verilmektedir. Bu kodlar, ekonomiye, toplumsal denetime, eğitime, siyasal örgütlenmeye yönelik olmaktadır ki bu alanlarda, bu sayede, gerekli düzenin korunması sağlanmaktadır (Uygunkan, 2005: 210).

Ancak televizyonda istenmeyen mesajlar televizyonun o mesajların yayımlandığı saatlerde izlenmemesiyle, ya da başka kanallara geçilmek suretiyle engellenebilir. Ne var ki araştırmalar istenmeyen, tehlikeli görülen mesajların geniş

izler kitlelerce bilerek izlendiğini ortaya koymaktadır. Yani bireysel izleyiciler televizyonda maruz kaldıkları mesajların kendi üzerlerinde olumsuz hiçbir etkide bulunmadığını, buna karşılık bu mesajlardan başkalarının olumsuz olarak etkilenme olasılığının çok güçlü olduğunu düşünmektedirler (Mutlu, 2005: 89-109).

Yıllar önce “Televizyon kültürü şekillendirir mi, yoksa yalnızca yansıtır mı?” sorusu pek çok araştırmacı ve toplumsal eleştirmenler tarafından ilginç bulunmuştur. Ancak televizyon zamanla toplumların kültürü haline gelmeye başladıkça, bu soru da geçerliliğini büyük oranda yitirmiştir. Dolayısıyla televizyon, bir kültürel aktarma aracı olarak kabul edilmiş ve aktarılan bu kültür ise izleyenlerin değil, izletenlerin kültürü olmuştur (Yıldız, 2005: 160-181). Araştırmaların sonucu, televizyonun uzun dönemde kültürlendirme etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu etki, televizyona maruz kalma dercesine göre değişmekle birlikte, toplumda genel bir anayola sokma biçiminde görülmektedir (Mutlu, 2005: 125).

Kültür, farklı kesimlerdeki insanlara, sosyal ilişkilerinde kendi üzerlerine düşeni yapmasını söylemektedir. Gerbner’in ısrarla belirtmek istediği gibi, televizyon aracılığıyla toplumdaki egemenlik ve bağımlılık ilişkilerinin doğal, değiştirilemez ve değiştirilse bile yerine daha kötü biçiminin geleceği gibi ideolojik dayatmaları, insanların içselleştirmesi sağlanmaktadır (Özer, 2004: 32).

Televizyonun, farklı demografik değişkenlere sahip olsalar da kişileri, orta yol olarak tanımlanabilen bir etki ile kamuoyunun tartıştığı konularda ortak görüşe sahip duruma getirdiği bilinmektedir (Batmaz ve Aksoy, 1995: 197). Televizyon, popüler bir sosyal biçim haline geldiğinden beri, etkilerine dair kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar ise televizyonun insanları, buna bağlı olarak toplumları etkilediğini, bu etkilenmenin sonucu olarak da kültürlerde değişimlerin yaşanabileceğini göstermiştir.

2.1.4. Televizyonun Kültür Değişimine Etkisi

Yaşamak için çeşitli gereksinimlere ihtiyacı olan insan, hiçbir zaman tam bir özgürlük içinde değildir. Yaşamını sürdürebilmek için toplumsallaşmak dolayısıyla

toplumun devamlılığı için yapılan etkinlikleri sağlamak ya da bunlara maruz kalmak durumundadır. Evrensel olan çeşitli söylemler olsa da her toplumun kendine özgü bir dinamiği vardır ve bunu devam ettirmek zorundadır. Etkili bir kitle iletişim aracı olan televizyon, toplumsal, sosyo-kültürel değişim yaratabileceği gibi, bir yandan da var olan ve toplumun devam etmesi, gelenek, görenek, yaşamak için gerekli olan biçimlerin diğer kuşaklara aktarılabilmesi için, kendi bünyesinde çeşitli düzenlemelere sahiptir. Kimi zaman o toplumun onayladığı değerler pekiştirilir, kimi zaman, onaylanmayan davranışlar eleştirilerek, bunların yapılması halinde yazılı olmasa da çeşitli kuralların uygulanacağı bireylere dolayısıyla toplumun üyelerine hatırlatılır (Uygunkan, 2005: 210).

Örneğin son zamanlarda artış gösteren uyarılama diziler sayesinde yıllar öncesine ait ve edebi eserlere yansıtılmış kültürler, günümüzde televizyon aracılığıyla yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra yeni anlayışların, değişimlerin de yansıtılması bir o kadar doğal bir süreci oluşturmaktadır.

Televizyonun toplumdaki rolü incelendiği zaman, içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve siyasi durumdan soyutlanmadığı görülmektedir. Geniş ve farklı özelliklere sahip izleyici kitlesine ulaşmak zorunda olan televizyon, içinde bulunduğu toplumun bir ürünüdür. Ayrıca televizyon, var olan toplumsal yapının korunmasını, bu yapının izin verdiği ölçüdeki değişiklikleri de etkileyerek yapmaktadır (Oğuz, 2005: 170).

Kitle iletişim araçlarından özellikle görsel-işitsel olma özelliğine sahip televizyon, kültür endüstrisinin oluşumunu besleyen en önemli kitle iletişim aracıdır. Kitle iletişim araçları arasında kültürel dışavurum formuna sahip bir araç olması ve televizyon yapımları aracılığıyla seyirciye içinde bulunduğu ortamın ürünlerini sunması bakımından kültürü kamuoyuna taşıyan en işlevsel araç da yine televizyondur. Benzer biçimde, televizyonun toplumsallaştırma ve birleştirme dolayısıyla kimliklerin yeniden oluşturulmasına yönelik önemli etkileri de göz ardı edilemez (Yıldız, 2005: 156).

Televizyonun kültür değişimine etkisinde, üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; etkiler yaklaşımı, sınırlı etkiler yaklaşımı ve pekiştirme etkisi yaklaşımıdır.

2.1.4.1. Etkiler Yaklaşımı

Etkiler yaklaşımı, televizyon-izler kitle ilişkisinin bu karmaşık ve zengin yapısını göz ardı ettiği gibi, iddialarını genellikle televizyonun insan davranışları üzerinde kısa dönemli etkileriyle sınırlandırmaktadır (Mutlu, 1999: 95-96). Ancak günümüzde bu etkilerin kısa dönemli değil, toplumun geneline yayılmasıyla bir kalıcılığa sahip olduğu görülmektedir.

2.1.4.2. Sınırlı Etkiler Yaklaşımı

Bu yaklaşım, kitle iletişim araçlarının etkilerinin sanıldığı ölçüde olmadığını öne sürmektedir. Medyanın etkilerini sınırlayan etmenler çoktur ve bunlar kişilerarası iletişimin etkisinden, diğer toplumsallaştırıcı kurumların etkilerine, bilişsel etkilerden toplumbilimsel etkilere kadar geniş bir alana yayılmaktadır. Tüm bu etmenler yapılan araştırmalarda medyanın çoğu kez beklenen etkiyi gösterememesinin açıklayıcı nedenleridir (Mutlu, 1999: 95-96).

Çalışmanın diğer kısımlarında da belirtildiği gibi, televizyonun etkisi dolaysız bir etki olmaktadır. Dolayısıyla da televizyondan alınan kültür, olduğu gibi kabul edilmemekte, toplumun kültür yapısına uygun olarak benimsenmektedir.

2.1.4.3. Pekiştirme Etkisi Yaklaşımı

Buna göre, medya çoğu kez mevcut tutumları ve inançları değiştiremez ancak bunların gücünü artırıcı bir etkide bulunmaktadır (Mutlu, 1999: 95-96).

Sınırlı etkiler yaklaşımıyla paralellik gösteren bu yaklaşım da televizyonun dolaylı etkisini açıklayıcı niteliktedir.

Televizyonun dolaysız olumlu etkilerinden biri olarak kültür değerlerini yaratma, tanıtma, yayma gibi eğitimsel nitelikteki sosyo-kültürel kalkınmaya yönelik

etkiler başka bir deyişle de sosyo-kültürel düzenin korunmasına yönelik etkiler gösterilmektedir. Televizyonun, kökeninde yatan, oluşumunun ve ayakta kalabilmesinin ekonomik nedenlere bağlı olduğu düşünülürse, ortak bir kültür, ortak bir tüketim alanı yaratmaya çalışma nedenleri anlaşılabilir. Bunun yanında, kendini var etmek için olsa da, yarattığı söylem ve kullandığı tekniklerle, toplumu etkileme gücünün de olabileceği görülmektedir. Toplumda var olan değerler, televizyon programlarında tekrar tekrar işlendikçe, var olan değerlerin pekiştirilmesi sağlanabilmektedir. Bu sonuç toplumun tümüne genellenmemekle birlikte, başka bir kesim için tekrar edilen söylemler, tam tersi etki yaratabilirler (Uygunkan, 2005: 210).

2.1.5. Değişen Kadın-Erkek İlişkilerinin Televizyon Dizilerine Yansıması

Kitle iletişim araçları, cinsiyet kalıp yargılarını ve önyargılarını sürdürmede ve insanları bu yönde etkilemede önemli bir role sahiptir (Dökmen, 2004: 140).

Örneğin kadın karakterler ev ve aile ortamında gösterilmekle kalmamakta, onların yaşamlarının bütün ilgi alanını aile ve bireysel sorunlar oluşturmaktadır. Kadın çalışıyor olsa bile kadının ilgi alanı özel alan ile sınırlanmaktadır. Kadınların konuşma konuları aile ve çocuk sorunlarının yanında aşk ve romantizmle sınırlıyken, erkekler geniş bir ilgi alanı içinde gösterilmektedir. Bu sonucu destekleyen televizyon program türlerinden başlıcası kadın izleyici kitleyi hedef alan pembe diziler ve genel izleyici kitlesine yönelen durum komedileridir. Pembe dizilerde kadınlar erkek karakterlerle eşit sayıda hatta daha fazla yer alırken, programın asıl karakterini de kadınlar oluşturmaktadır. Diğer program türlerinin tersine aile ve ev ortamı içinde geçen bu programlarda, kadının statüsü daha saygıdeğer olmakla birlikte, kadının tüm ilgi alanını aşk, evlilik, çocuklar ve kişisel sorunlar oluşturmaktadır (Mutlu, 1991: 302).

Yani televizyonda yayınlanan dizilerde, toplumsal cinsiyetle ilgili karakter tanımlamalarının, kadın ve erkeğe yüklenen rollerin, gerçek yaşamda kabul gören tanımlamalarla aynı olduğu görülmektedir. Ancak bu konuda yapılan bir araştırmaya

göre dizilerde kadınlar, geleneksel rollerini genel olarak kabul etmiş olsalar da geleneksel roller dışında yer alan kadın karakterler de bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerini ve kadının geleneksel konumunu sorgulayan kadınlar genellikle genç ve asi kadınlardır (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 141).

Feminist eleştiri, kitle iletişim araçlarını kadın ve kadınlık hakkında cinsiyetçi ve ataerkil değerleri kuran ve yeniden üreten, erkek egemen toplumsal kontrolün temel araçları olarak görmektedir. Liberal feminist yaklaşıma göre bu araçlar toplumsallaşma sürecinde yer alan, cinsiyet kalıp yargılarını bir kuşaktan diğerine ve toplumun yeni üyelerine aktaran temel kurumlardan birisidir. Radikal feminizme göre ise bu araçlar kadını ve kadınlık deneyimini baskı altına alan ataerkil toplumun kültürel silahlarıdır. Sosyalist feminizm ise kitle iletişim araçlarını kapitalist toplumda ekonomik egemenliği elinde tutan ataerkil değerler sistemini koruyan ve yaygınlaştıran ideolojik araçlar olarak kavramsallaştırmaktadır (Timisi, 1998: 408).

2.1.5.1. Kadın-Erkek İlişkilerinin Televizyonda Temsili

Çağımızda iletişim araçlarının artması sonucu toplumsal yaşamda cinselliğin sürekli olarak kullanılması, erkeğin cinselliğe ve kadına bakışını etkilemektedir (Poroy, 2005: 45).

Yapılan akademik çalışmalar ve kamusal eleştiriler doğrultusunda bakıldığında, kadın ve medya alanındaki eşitsizliğin nedeni olarak, medyada kadın temsiline ataerkil ideolojiyi pekiştirir yönde olması görülmektedir (Timisi, 1998: 407-408). Bu durum, medyada erkeklerin daha fazla oranda kafalarıyla ve daha az oranda vücutlarıyla tasvir edilmelerine karşılık, kadınların bunun tersine daha çok vücutlarıyla ve daha az da kafalarıyla tasvir edilmelerini ifade etmektedir (Dökmen, 2004: 142). Oysa var olan yaygın kanı, medyanın uzun vadeli bir süreç içinde toplumsal cinsiyet imgelerini eşitlikçi bir konuma çekmede bir araç olarak kullanılmasının mümkün olabildiğidir (Timisi, 1998: 407-408).

Televizyon programlarında kadın karakterlerin toplumsal rolleri zaman içinde değişiklik göstermekle birlikte, evlilik ve aile kurumu kadın kimliğinin

tanımlanmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Genel olarak kadın ve erkek karakterlerin, bireysel özellikleri geleneksel kalıp yargıları yansıtmaktadır. Hemen bütün toplumlarda kadının daha duygusal olduğu yönünde bir anlayış hakimdir. Bu özelliğiyle erkeğin yardımına ve desteğine ihtiyaç duyan, başkalarına bağımlı bir özellik göstermektedir. Bu karakter özellikleri kadın ve erkek kimliğinin ayrılmaz parçaları olarak sunulurken, her iki cinsin toplumsal işlevlerini ve onlardan beklenen rolleri de belirleyen en önemli unsurlar olmaktadır (Timisi, 1998: 409-410). Televizyonda temsil edilen kadın bu özellikleriyle, geleneksel toplumsallaşma ideallerinin kadın ve erkeğe çizdiği rolü de destekleyici görünmektedir.

Televizyon, sadece dünyada olan bitenlere tanık olmamıza olanak sağlamasıyla sınırlı kalan bir güce değil, aynı zamanda çok sayıda insanı odamızın dört duvarı arasına getirip birlikte olmamızı sağlayan bir kabiliyete de sahiptir. Televizyonun bu yönü insanın toplumsallığıyla ilgili ve enformasyon gereksinimini veya açlığını giderme isteğinden belki daha da önemlidir (Mutlu, 2005: 87).

Sunulan gerçeğe var olan gerçeğin birbiri ile örtüşmemesi ve giderek gerçeğin çerçevelenmiş halinin var olan gerçeğin yerini alması ile artık medyatik gerçek bireyin bilincinde süreklilik kazanarak, değişmezliği sağlayan, aynı zamanda var olan gerçeğe tamamen farklı bir yapıya bürünmüştür (Kahraman, 2002: 191-193).

Sonuç olarak televizyon hayatımızı, bizim ona attığımız önemden de fazla etkilemektedir. Bunu anında ve günlük etkilemeler olarak değil; bize başka bir dünyanın kültürünü ekerek oluşturmakta; zamanla ve sabırla hasatını almayı beklemektedir. Bu başka dünya, başka kültürlerin dünyası değil, bizim kendi yarattığımız bir dünyadır. Ama gerçek değildir (Batmaz ve Aksoy, 1995: 102). Sorun da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Eğer televizyonda gösterilenler gerçek değilse ve izleyici bunun farkındaysa televizyon, bireyleri dolayısıyla da toplumları ve kültürleri nasıl etkileyebilmektedir?

2.1.5.2. Ailenin Sunumu Açısından Televizyon ve Diziler

Davranış düzenleyici olarak da kullanılan televizyon, ailelerde gündelik yaşamı yapılaştırmaktadır, yani aile içindeki etkinliklerin çoğu televizyon programları etrafında örgütlenmektedir (Mutlu, 2005: 141).

Her ne kadar televizyon bireyler tarafından tüketilen bir mecra ise de, bu tüketim sürecini doğrudan etkileyen faktör, televizyonun aile ilişkileri çerçevesinde kullanılmasıdır. Aile, sosyo-kültürel bir yapılanma olarak televizyonun nasıl, ne amaçla, kimler tarafından kullanıldığına ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Bu haliyle televizyon, Türk ailesinin temel referans noktalarından birisi haline gelmiştir (Batmaz ve Aksoy, 1995: 99).

Televizyonun ilişkisel kullanımlarından ilki, aile içindeki iletişimi kolaylaştırıcılığıdır. İnsanlar gündelik konuşmalarında sıklıkla televizyon programlarına gönderme yaparak, söylemek istediklerini örneklemek için karakterleri ve olayları kullanmaktadırlar. Böylelikle programdaki televizyon kişilerinin giyim kuşamlarının kültürel değerler çerçevesinde değerlendirildiği, programda işlenen konuların toplumsal yaşamdaki göndergelerine ilişkin görüşlerin karşılıklı olarak alınıp verildiği ve tartışıldığı bir iletişim süreci yaşanmaktadır. Örneğin çocuklar cinsellik, flört, uyuşturucu, gençlik kültürünün çeşitli unsurları gibi ana babalarıyla dolaysız olarak konuşamadıkları konuları, televizyonda bir program üzerine değerlendirme yaparken dolaylı olarak gündeme getirebilirler (Mutlu, 2005: 141).

Mutlu'nun (2003: 62) bu görüşüne karşı Karakadılar, televizyon ailelerin birbirleriyle olan sosyal münasebetlerini, aileler arasındaki iletişimi azalttığını ve aileler arasındaki ilişkilerin kopuk olarak şekillenmesine neden olduğunu savunmaktadır.

Yılmaz (1996: 152), aile kurumundaki değişime televizyonun etkisini incelediği çalışmasında; televizyonun ailedeki bireyler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini belirlemeye çalışmıştır. Ona göre, televizyonun ailedeki rollerin ve

ilişkilerin değişmesine sebep olduğu, televizyonun anne-çocuk ve eşler arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkilediği, çocuklarla aile bireyleri arasındaki ilişkiyi kurmada engel teşkil ettiği saptanmıştır. Buna karşın ailede baba otoritesinin yıkılarak, yerini eşi ve çocuklarıyla daha çok ilgilenen yumuşak baba rolüne bıraktığı tespit edilmiştir.

Ancak Mutlu'ya (2005: 142) göre durum, bunun tam tersidir. Ona göre, televizyon ailelerde yakınlaşmayı veya kaçınmayı sağlayacak şekilde de kullanılabilir. Programların birlikte seyredilmesi ailenin yakınlığını ortaya koyma fırsatını sağlamaktadır. Televizyonu birlikte izleyen ana-babalar ile çocukların birbirlerine dokundukları, yaslandıkları, bedensel yakınlık içine girdiklerini araştırmalar ortaya koymaktadır. Böylelikle birlikte televizyon izleme, başka zamanlarda pek görülmeyen düzeyde aile bireyleri arasında bir fiziksel yakınlaşma olanağı sağlamaktadır. Ailelerin bir televizyon programındaki komik unsurlara birlikte gülmeleri, dramatik unsurlara birlikte hüzünlenmeleri, duygusal birliktelik için de bir fırsat yaratmaktadır.

Televizyon, kadın ve erkeklerin yaşamında giderek artan bir yer işgal etmektedir. Bu araçlar kendimiz, ilişkilerimiz ve dünyadaki yerimiz hakkındaki fikir ve tutumlarımızı derinden etkilemektedir (Timisi, 1998: 423). İnsanlar, televizyonda izledikleri olay veya karakterleri kendi yaşamlarıyla ilişkilendirmekte ve programın içeriğine ilişkin anlam kurma süreci bu ilişkilendirmeye bağlantılı olarak işlemektedir (Mutlu, 2005: 156). Kadın-erkek ilişkilerine sıkça yer verilen televizyon dizilerinde, geçmişe oranla bir değişim olduğu da görülmektedir.

Günümüzde karı-koca ilişkileri geleneksel yapıdakinden farklı bir görünüme kavuşmuştur. Geleneksel toplumda kadının görevi ev işlerini yapmak ve çocuk bakmaktır. Önemli konularda kararı erkek vermekte, kadın da buna karşı çıkmamaktadır. Kent yaşamı içinde, bireyler birbirine daha da yakınlaşmakta ve ortak kararlar almaktadırlar. Kadın ve erkek ev içinde birbirine yakın roller üstlenmektedirler. Özellikle son dönemde yapılan yerli dizilerde, kadının kariyer

sahibi olarak sunulması, günümüzde kadın-erkek ilişkilerindeki değişimi destekleyici bir rol oynamaktadır.

Yılmaz'a (1996:149).göre televizyon, karı-kocanın daha eşitlikçi bir yapıya bürünmesine etki etmiştir. Film ve programlarda kadınlara saygı göstermek, modern ve çağdaş bir erkeğin karakterini oluşturmaktadır. Kadın ise, erkekle birlikte ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenen bir konumda sunulmaktadır. Özellikle kadınların çalışma hayatına girmesi ve ekonomik yönden aileye gelir getirmesi, ortak karar alma hakkını da beraberinde getirmektedir. Karı-koca birbirine arkadaş gözü ile bakmaktadır. Hayatın ve kent yaşamının ağırlığını beraberce yüklenmektedirler. Eşlerin her biri aile içi ve dışı işleri kolaylıkla yapabilmektedir. Aile içinde görevlerin farklılaşması gücü elinde bulundurmaya gerektirir. Televizyon ise bu farklılaşmayı kaldırarak, daha eşit konumlara sahip bireyler oluşturmaya çalışmaktadır.

Kimse bugün televizyonsuz bir hayatın mümkün olabileceğini düşünmez. Zaten televizyon hepimizin hayatının öylesine ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ki, kimse böyle bir soruyu sormaz bile kendine, hem de televizyona yüklenen onca olumsuz değerlendirmeye karşın. Bu ilgisizliğin nedeni, belki günümüzde temsillerin, imgelerin, simgelerin insanın yaşamını sürdürmesinde en az ekmek, su, hava kadar önemli hale gelmesidir. Dolayısıyla da, en yaygın temsil üreticisi ve tüketicisi olarak televizyonun bu anlamda yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olduğunu kabul etmemiz gerekir. Ne var ki televizyonun bunca yaygınlığına ve vazgeçilmezliğine karşın, televizyona yönelik küçümseyici, aşağılayıcı yaklaşımların, eleştirilerin ve bu aracın olumsuz etkilerine duyulan kaygıların da çok yaygın olduğunu görüyoruz. Televizyonla ilişkimiz, bir anlamda vazgeçilemeyen ama denetlenmesinin de mümkün olmadığını düşündüğümüz, o nedenle sürekli dertlendiğimiz ve varlığından, etkilerinden sürekli yakınıp durduğumuz bir sevgiliyle olan ilişkiye benziyor. Vazgeçemiyoruz, çünkü televizyon modern dünyanın şu halinde içine sıkıştırıldığımız küçük yuvalarımızda bizi kuşatan duvarların ötesine, dünyaya ulaşmamızı sağlıyor (Mutlu, 2005: 86-87).

Belki televizyona yönelik eleştirilerin bu denli yoğun olması, insanın bağımlılık ve böylelikle gerçekten giderek kopma korkusunu sesli olarak dile getirmesindedir. Çünkü televizyon, insanın kendine ait olan zamanına el koymakta, bu anlamda insanın yaşamının bir bölümünü fiilen denetim altına almakta, sömürgeleştirmektedir.

Televizyon programları ile izler kitle arasındaki ilişkiyi tam tersi bir konumdan sorunsallaştıran araştırmalar, televizyon ile izleyici ilişkisini tanımlayan belirleyici etkenin izleyici olduğu görüşünü temel almaktadır. Bu durumda televizyon programları tüketicilerin tercih ve beğenilerine, kullanımlarına sunulan birer mal olmaktan öte bir niteliğe sahip değildirlir. Tüketici konumunda olan izleyiciler ise gereksinimlerine, önceliklerine göre kendilerine sunulan televizyon programlarını değerlendirmekte, seçmekte ve kullanmaktadırlar (Mutlu, 2005: 127).

Televizyon, çağdaş ve sosyal hayatta merkezi bir konumda yer almaktadır; bunun oluşmasında da televizyonun gündelik niteliği, bir başka deyişle; televizyonun sabahtan akşama kadar gündelik hayatın tümüne yayılan yapısı rol oynamaktadır. Ayrıca; televizyon insanın tüm gününü doldurabilecek bir özelliğe de sahiptir, üstelik bunu da yapılanmış bir şekilde yapmaktadır (Koçak, 2001: 51).

İnsanların hayatında bu kadar geniş bir yer tutan televizyonun ve özellikle yüksek izlenme oranlarına sahip dizilerin, etkilemediği bir kurum düşünmek, neredeyse imkansızlaşmıştır. Bu kurumlardan en çok etkilenen ise tartışmasız aile kurumu olmuştur. Televizyon yayınları ile karıkoca, çocuk ve ebeveyn ilişkilerinde ve ailenin birbirlerine olan tutum ve davranışlarında da değişiklikler olmuştur. Televizyon, eşlerin birbirine olan tutum ve davranışlarını da değiştirmektedir. Televizyonda izlenen bir film veya dizi eşlerin birbirine olan ilişkilerinde farklılık yaratmaktadır (Koparan, 2007: 107-112).

Birgül (1999: 55), Ankara'nın Polatlı ilçesinde 450 kişi üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında, kitle iletişim araçlarından televizyonunun aile içi ilişkiler üzerine etkilerini saptamaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda ailelerin

sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine göre televizyon izleme özelliklerinin aile içi ilişkiler üzerinde belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Aile İlişkileri

Evlilik, İ.Ö. 2000 yılından günümüze kadar devam etmiş, çağlar boyu temel nitelikleri değişmemiş yönleriyle geçerliliğini koruyan, varlığını sürdüren bir gerçek olarak kabul edilmektedir. İnsanın doğadışı kurduğu, geliştirdiği ilk kültür olgusu olan evlilik, bir kültür ürünü olduğu için, her kültür ürünüde görülen zayıflıkları, aksaklıkları bünyesinde taşımaktadır. Zamanla gelişip değişime uğramakla birlikte, vazgeçilemeyen bir yönü de bulunmaktadır (Poroy, 2005: 59). Toplumsal sistemin ürünü olan aile biçimi ise toplumun kültür durumunu yansıtmaktadır (Engels, 1992: 87).

Çalışmanın bu bölümünde evlilikle ilgili bazı genel bilgiler ve ilkel toplumlardan günümüze kadar aile yapısında meydana gelen değişimlere değinilecektir.

2.2.1. Evlilik

Tarhan'a (2006: 195) göre evlilik, erkek ve kadın cinsinin belli amaçlar etrafında bir araya gelmesidir. Çünkü her insan tek başına farklı amaç ve hareketler içinde bulunurken, evlenince ortak bir amaç ve benzer bir hareket içine girmektedir. Donovan'a (2004: 126) göre ise evlilik sözleşmesi, özgür failer tarafından, özgürce belirlenen bir sözleşme değil, tersine maddeleri devlet tarafından öngörölmüş bir sözleşmedir.

Duby ve Perrot'a (2005: 77) göre evlilik, aileyi kurmakta aynı zamanda da aileden türemektedir. Ayrıca ahlaki toplumun varlığı evliliğe bağlı görölmektedir.

Evlilik, öteden beri, kadınla erkeğin karşısına farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. İki cins de ötekine ihtiyaç duymuştur; ama bu ihtiyaç hiçbir zaman bir karışıklılığa yol açmamıştır. Toplumsal açıdan özerk ve bütün bir varlık olan erkek,

her şeyden önce üretici sayılmış; varoluşu, topluluğa yaptığı işle doğrulanmıştır (Beauvoir, 1970: 10).

“İnsanca gerekçelerini yitirmiş olduğu bir çağda yine de yaşamaya devam eden evlilik kurumu, bugün genellikle bir sağ kalma hilesi olarak kullanılıyor: İki suç ortağı aslında kokuşmuş bir bataklıkta birlikte yaşarken, birbirlerine yaptıkları kötülüğün sorumluluğunu da dışarıya yöneliyorlar. Kirden uzak tek evlilik tarzı; iki eşin de bağımsız bir yaşam sürdürdüğü, cebri bir ekonomik çıkar ortaklığına katlanmak yerine birbirlerine karşı sorumluluklarını özgürce kabullendikleri bir evlilik olurdu. Bir çıkar ortaklığı olarak evlilik, ilgili tarafların alçalması anlamına gelir her zaman ve öyle bir hain dünyadır ki bu, farkında olanlar bile kaçınmaz böyle bir alçalıştan. Bu nedenle; ahlaksızlıktan uzak bir evliliğin ancak çıkarlarının peşinde koşmak zorunda olmayanlara, yani zenginlere özgü bir imkan olduğu da söylenebilir. Ne var ki; sadece biçimsel, içi boş bir imkandır bu, çünkü çıkar peşinde koşmak tam da bu ayrıcalıklı kesimlerde bir ikinci doğa haline gelmiştir-mutluluk da dahil hiçbir ayrıcalığa tutunmaya çalışmazlardı eğer böyle olmasaydı” (Adarno’dan akt. Kılıç, 2003: 137-138).

“İnsanlar neden evlenir?” sorusuna verilen cevaplar genel olarak fizyolojik ve psikolojik nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fizyolojik açıdan değerlendirildiğinde biyolojik bir ihtiyaç olan cinsel tatminin, toplumsal değerler ve baskıdan dolayı evlilikle sınırlandırılmış olması, evlenmede bir etken olarak görülebilir. Psikolojik nedenler ise evlilik kararında daha ağır basmaktadır.

Evliliğin psikolojik nedenlerden kaynaklandığını savunan Cohen’e (1995: 217-219) göre insanlar;

- Sevilme ihtiyacı
- Bir yuvaya sahip olma ihtiyacı
- Yakınlık ve şefkat ihtiyacı

- Bir çiftin parçası olma ihtiyacı
- Ana-baba olma ihtiyacı
- İktidar ve denetleme ihtiyacından dolayı evlenmektedir.

Evlenen çiftler arasında zaman zaman problemler yaşanmaktadır. Özellikle günümüzde problemlerin nedenlerinde de farklılıklar görülmektedir. Bu problemler arasında;

- Düş kırıklıkları
- Kuşkular ve doğurdukları sonuçlar
- Eşlerin birbirlerine düşmanca tutumları
- Kültür farklılığı
- Aile ortamı farklılığı
- Eğitim farklılığı
- Toplumsal kimlik farklılığı
- Soy(ırk) farklılığı
- Ekonomik farklılık
- Biyolojik uyumsuzluk

-Psikolojik uyumsuzluk (Kızılkaya, 2004: 226-229) gibi nedenler yer almaktadır.

Farklı beklentilerle evlenen çiftlerin evlendikten sonra ilişkilerinde istediklerini bulamamaları hayal kırıklığına neden olurken; en önemli problemler farklı aile ve kültür yapılarından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle günümüzde

yaygınlaşan aldatmaya bağlı olarak eşler arasındaki şüphe, eğitim ve ekonomik farklılık da evliliğin karşılaştığı sorunlar arasında yer almaktadır.

Evliliğin bir diğer değerlendirilme biçimi ise iktisadi, siyasi ve toplumsal açılardan olmaktadır. Çünkü evlilik bireyler arasında olmasına karşın, toplumsal bir nitelik taşımaktadır.

- İktisadi açıdan, evlilik varlık nedenini, ortaya çıktığı andan bu yana altyapısını oluşturan şeyden, toplumsal üretim araçlarının özel mülkiyete geçişinden alır.

- Siyasi açıdan, kesin tekeşli evlilik, çağdaş ailenin çekirdeğini oluşturmaktadır.

- Toplumsal açıdan, evlilik bir yandan kadının ve çocukların iktisadi bağımlılığını sağlayıp ataerkil düzenin başlıca özelliğini yaratmakta, öte yandan ise, iktisadi ve ahlaki güvenlik altına almaktadır. Dolayısıyla ataerkil toplum, ister istemez evliliği sürdürmek zorunda kalmaktadır (Reich, 1974: 179-180).

2.2.2. Aile

Türk Dil Kurumu'na (1998: 50) göre aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, toplum içindeki en küçük birliktir. Ayrıca aile, aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünüdür.

Ailenin tarihi, erkekler ile kadınlar arasında bir iktidar mücadelesi olarak görülmektedir (Duby ve Perrot, 2005: 72). Ayrıca aile, insanların kültürlerini aldıkları ve sosyalizasyon sürecini başlattıkları temel bir süreçtir (Batmaz, 1996: 47).

Kızılkaya'ya (2004: 49) göre aile evrim süreci şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Kandaş Aile

- Ortaklaşa Aile

- İki başlı Aile

- Tek Eşli Aile

Engels'e (1998: 88) göre; insanlığın gelişmesindeki belli başlı üç aşamaya düşen, belli başlı üç evlilik biçimi bulunmaktadır. Yabancılığa, grup halinde evlilik, barbarlığa, iki-başlı evlilik; uygarlığa da eş aldatma ve fuhuşla tamamlanan tek-eşlilik. Barbarlığın yukarı aşamasında ise iki-başlı evlilikle tek-eşlilik arasında, köle kadınların erkeklere uyrukluğu ve çok-karıllık sıkışmıştır. Burada barbarlıktaki evlilikle uygarlıktaki evliliğin benzerliği dikkat çekmektedir.

18. yüzyılda gerek din, gerekse burjuvazinin ve devletin aileye verdiği önem sanayileşme olgusuyla, kapitalist üretim biçimiyle yerini bir tür ikiyüzlülüğe bırakmıştır. Aile hem kutsal kabul edilmiş hem de sanayileşmenin doğurduğu ihtiyaç sonucu parçalanmaya mahkum edilmiştir (Güzel, 1996: 197).

2.2.2.1. İlkel Toplumlarda Aile

İlkel toplumlarda bugünkü anlamda bir aileden söz edilememektedir. Çünkü ilkel toplum yapılanmasında insanların maddi gereksinimleri doğadan kolaylıkla ve herhangi bir emek üretilmeden sağlanmaktaydı. Cinsiyet ayrımı olmaksızın insanlar, doğanın ürünlerinden dilediklerince yararlanabiliyorlardı ayrıca kimsenin, kimseye bu konuda bir destek vermesi de gerekmiyordu. Bu durum, insanların birbirlerine üstünlük kurmalarına da olanak tanımamaktaydı (Kızılkaya, 2004: 47-48).

Ayrıca göçebe ilkel topluluklarda her kadınla her erkeğin cinsel ilişkisi sınırsız ve serbestti. İlk yerleşik ilkel topluma geçişle birlikte kurallarda da değişiklikler olmuştur. İlk olarak kuşaklar arası cinsel ilişki yasaklanmış, sonra topluluk içinde akrabalık ilişkilerine dayanan klanlar oluşmuştur. Doğan çocuğun sadece annesi bilinebildiğinden, çocuk annenin klanında kalmıştır (TIB Yayınları, 1975: 17). Dolayısıyla yalnızca annesi bilinen çocuklar, ister istemez anaerkil toplumu ortaya çıkarmıştır ve bilinen aile kavramı oluşmaya başlamıştır. Artık kadın üretiminden ve anneliğinden dolayı toplumda önemli bir yere sahiptir.

İlkel toplumlarda özel mülkiyetin olmaması, çocukların topluluğun ortak sorumluluğunda olması, üretimin ortaklaşa yapılması, bir cinsin ötekine üstün olmaması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle gerek kadını gerekse erkeği her türlü toplumsal ilişkide eşit kılan bu koşullar, cinsellikte de aynı ortamı yaratmıştır. Yani her iki cins de cinsel ilişki konusunda sınırsız özgürlüğe sahipti. Yaş ya da kan bağı sınırlaması olmadan ilkel toplumdaki tüm kadınlar tüm erkeklerle cinsel ilişki kurabiliyordu (TİB Yayınları, 1975: 16). İlkel toplumlardaki bu özgürlük, ortaya çıkan yeni düzenle yani cinsiyetler arası işbölümü ile değişikliğe uğramıştır.

İşbölümündeki bu değişiklik kadının daha yerleşik olmasına, mülkiyet kavramı ise erkeğin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Böylece kadın merkezli aile erkek egemen hale gelmiştir.

2.2.2.2. Ataerkil Aile (Geleneksel Geniş Aile)

Yüksek doğurganlığı teşvik edici özelliği ve büyük ev halkı özelliği nedeniyle geniş aile, çağdaşlaşma öncesi dönem olarak kabul edilmektedir (Timur, 1972: 111).

Ana soylu topluluktan ataerkil toplum yapısına geçiş, insan ilişkilerinde büyük bir değişime neden olmuştur. Üretim ilişkileri değişmiş, özel mülkiyeti güvence altına almak ve geliştirmek için günümüzdeki aile kurumun temelleri atılmıştır (Kızılkaya, 2004: 89). Karı-koca evliliğine dayanan bu yeni aile kurumunda kadın, cinsel yaşamı bakımından baskı altına alınmış, üretim faaliyetlerinin ortak yapılmasından yavaş yavaş vazgeçilmiştir. Böylece anaerkil düzen yerini ataerkil topluma bırakmaya başlamıştır.

Yapılan araştırmalar eş seçiminde ana belirleyici olarak ekonomik değerlendirmelere işaret etmektedir. Geçmişte evlilik, her iki tarafa yardım ve destek sağlamak için düşünülen bir kurum olarak yorumlanmaktaydı ve temelinde ekonomik zorunluluklar algılaması yer almaktaydı. Evlilik, sadece kadının doğal kaderi olarak değil, onu, tüm toplumun dayandığı temel birim olan yeni bir ailenin parçası olan farklı bir sosyal ve ekonomik varlığa dönüştüren bir araç olarak da görülmekteydi. Kocanın rolü, barınak sağlamak, aileyi geçindirmek, vergileri ödeyip,

toplulukta aileyi temsil etmekken; kadının rolü, yardımcılık ve annelik olarak belirlenmekteydi (Duby ve Perrot, 2005: 38). Ailenin bu yeni biçimi, kadının konumunda ve yetişen kuşakların eğitiminde yeni koşullar modern kapitalizmin en yüksek biçimiyle hazırlanmıştır. Bununla birlikte büyük sanayi kadınlara, genç kişilere ev işleri alanının ötesinde toplumsal olarak örgütlenmiş üretim süreçlerinde önemli roller vererek, ailenin ve her iki cinsiyet arasındaki ilişkilerin daha yüksek bir biçimi için yeni ekonomik temeli yaratmıştır (Marx vd., 2000: 147).

Ancak yaşanan toplumsal değişme sürecinde kadın ve erkek cinsleri, yeni statüler edinirken, toplumsal kimliklerinde de nitelik değişimleri meydana gelmiştir (Kırkpınar, 1998: 85). Kadın genellikle ev işleri ve çocuk bakımı ile varlık gösterirken, erkek para kazanan ve aile içerisinde daha çok sözü geçen taraf konumuna gelmiştir. Böylece ataerkil düzen, kadının anaerkil dönemdeki konumunu büyük oranda değiştirmiştir. Ancak Conell'e (1998: 172) göre durum daha farklıdır. Ona göre kadınların belirli bir türde bilgi ve becerileri tekellerinde bulundurmalarına bağlı olarak geleneksel ataerkil evde, cinsiyete dayalı işbölümü, aile reisinin iktidarlığına belirgin kısıtlamalar getirmiştir.

“Bugünkü evlilik, genellikle, ölmüş törenlerin kalıntısıdır ve kadının durumu eskiye oranla çok kötüdür, çünkü aynı haklara sahip olmadığı halde, görevleri aynıdır; onları yerine getirdiği zaman ne onur kazandığı ne armağan aldığı halde aynı ödevlerle yükümlüdür” (Beauvoir, 1970: 64).

German'a (1994: 93) göre ise eski aile biçiminin dağılmasıyla birlikte, özellikle makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla aile içindeki üretim ve geleneksel iş bölümündeki değişim gerçekleşmiştir. Teknoloji, üretim sürecini değiştirmiş, daha önce bazı işleri yapamayanlara, özellikle kadınlara bu işleri yapabilme şansı vermiştir. Kadının iş hayatına biraz daha girmesiyle, geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim görülmeye başlanmıştır.

Yani iki cinsin yasal bir birleşmesi olarak kabul edilen evlilik, uygarlığın ilerlemesiyle nitelik değiştirmiş ve değiştirmeye de devam etmektedir (Nuri, 1993: 43).

2.2.2.3. Çekirdek Aile

1930'lara gelindiğinde aileler iyice küçülmüştür. Bu küçülmede işsizliğin artması, eğitimin yaygınlaşması, bu yüzden yeniden üretim masraflarının artması sonucunda aile başına düşen çocuk sayısının azaltılması; eğlence zamanının öneminin artması; doğum kontrolü, gibi nedenler etkili olmuştur (German, 1994: 101-102). Bu değişiklikler iş hayatında cinsiyete dayalı işbölümünü derinden etkileyerek, ailenin bugünkü durumunu oluşturmaya başlamıştır.

Genel olarak kabul edilen görüş, modernleşmeyle geniş aileden çekirdek aileye bir geçiş yaşandığı şeklindedir. Ayrıca bu geçişe paralel olarak ailedeki düşünce ve etkileşim kalıplarının batı orta sınıf ailesindekilere doğru değiştiği yolundadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 82). Yani günümüzdeki çekirdek aile, küçük ev halkı ve düşük doğurganlığıyla çağdaş sanayi toplumunun ürünü olarak görülmektedir (Timur, 1972: 111).

Anaerkil toplum ve ataerkil toplumdan sonra, ekonomik özgürlüğünü yeniden kazanan kadın, aile içinde söz söyleme hakkını elde ederek, karar alma sürecinde etkili olmuştur. Bunun yanında çağdaş toplumlarda aile yapıları değişmekte, özellikle kadının talebi ile gerçekleşen boşanmalar artmakta, tek ebeveyn sayısı çoğalmakta ve bunların neredeyse tamamını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar artık yalnız başlarına bir hayat kurmaktan çekinmemekte, aile ilişkilerinde beklentileri yükselmekte ve bu beklentileri karşılanmadığında da kesin tavır koyabilmektedirler (Toplumsal Yaşamda Kadın, 2002: 30). Kadınlardaki bu değişiklik, erkekle olan ilişkisini büyük oranda etkilemektedir.

Hem doğurganlıktaki düşüş hem de belli aile biçimlerinin varlığı ve devamı, tüm toplumsal ve iktisadi süreçlerle yakından ilişkilidir (Timur, 1972: 111). Kadının iktisadi evrimi evlilik kurumunu tepeden tırnağa değiştirmiş; evlilik, yavaş yavaş,

özerk iki bireyin özgür kararına dayanan bir birlik haline gelmiştir. Bağlanmalar kişisel ve karşılıklı bir hal alırken, evlilik dışı ilişki kurmak, iki taraf için de sözleşmenin bozulması anlamına gelmektedir. Öyle ki her iki taraf da aynı koşullar içerisinde eşinden boşanabilmektedir (Beauvoir, 1970: 9-10).

Üretim güçleri geliştikçe toplumsal biçimler değişime uğramıştır. Toplum değiştikçe ise aile formları değişmiş, böylece kadınların ezilmesinin hem fikirselleşen hem de maddi gerçekliği bir üretim modelinden diğerine geçerken farklılaşmıştır (German, 1994: 71).

Annelik zaman zaman işten çekilmeyi gerektirmekte, ancak bu belirleyici bir olgu olmamaktadır. Burada asıl belirleyici, kadınların yeniden-üretimdeki rolüdür: Bu rol, en azından kapitalist toplumda, erkeklerin üretimdeki rolünün tamamlayıcısı olmuştur. Bu ideolojide, çocuk doğurmak, çocuk yetiştirmek ve eve bakmak, kadının doğal uğraşının çekirdeğini oluşturmaktadır (Mitchell, 1985: 150).

Yaşanan büyük sosyal değişimler, evlilik ve diğer yakın ilişkileri etkilemiştir. Kadınların aile bütçesine katkıda bulunmaları ile birlikte, eski ekonomik nedenler bir evliliği yürütmeye yeterli olmamaktadır. Ayrıca cinsel özgürlük ve bağımsızlık konusundaki değişen değerler de bu süreci etkilemektedir. Erkekler artık sadece evine ekmek getiren kişi olarak değil, hayat arkadaşı ve sevgililer olarak değerlendirilmektedirler (Beech, 1996: 25).

Farklı bir görüşe göre ise kadının çalışmasıyla aile tümüyle çözülmemiş, ama düzeni tersine dönmüştür. Kadının aileyi beslemesiyle, erkek evde oturmaya başlamış, ev işlerini yapmaya başlamış ve çocukları gözetir duruma gelmiştir ve bu durum, erkeği erkekliğinden ve kadını kadınlığından etmiştir. Onları erkeğe gerçek kadınlık ve kadına gerçek erkeklik sunamaz durumda bırakmıştır (Marx vd., 2000: 135).

Ancak görülüyor ki günümüz aile yapısı hala ataerkil bir özellik göstermektedir. Çünkü günümüzde de üretim araçları erkeklerin elinde

bulunmaktadır. Dolayısıyla bu güçlerini kadınlar üzerinde egemenlik kurmada kullanmaları kaçınılmaz olmaktadır (Kızılkaya, 2004: 79).

Sonuç olarak insanlar çalışmakla, bir taraftan kendi kişiliklerini yaparken ve özgürlüklerini sağlarken, bir taraftan da toplumun gelişmesine ve uygarlığa katkıda bulunmaktadırlar. Aynı zamanda, üreme işlevleriyle insan ırkını sürdürmekte ve bu işlevi, genellikle, aile birliği içinde gerçekleştirmektedirler (Kazgan, 1982: 138).

2.2.2.4. Günümüzde Aile

Beauvoir'a (1970: 110) göre, evliliğin geleneksel biçimi yavaş yavaş değişmekle birlikte, bugün için, karı kocanın değişik biçimlerde hissettikleri bir baskı olmaya devam etmektedir. Soyut haklar açısından bakıldığında, bugün kadınla erkek eşit gözükmemektedir; çünkü eskiye oranla, birbirlerini daha özgürce seçmekte, daha kolay ayrılabilirler.

Zaman zaman ailenin yok olduğu, boşanmaların, düşük çocuk doğumu oranlarının aileyi enkaz haline getirdiği varsayılmaktadır. Diğer taraftan ise, aile sonsuz ve değişmeyen bir kale, belirsizlikler dünyasında bir güç kaynağı olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş kapitalizmde aile, her iki özelliği de taşımaktadır. Öyle ki kapitalist sistemin kendisi aileyi hem güçlendirmekte hem de yıkmaktadır. Kapitalist aile, daha önceki tüm aile biçimlerinden önemli bir noktada farklılaşmaktadır: artık aile üretici değil, tüketici duruma gelmiştir. İnsanlık tarihinin büyük bir bölümünde tüm aile bireyleri, evin içinde ya da dışında, üretime katılarak, hem üretimin hem de yeniden üretimin merkezini oluşturmaktaydı (German, 1994: 52-58).

Aileyi geliştiren kavramlar, aile üzerine ideolojik vurgunun artması; devletin artan müdahalesi; kadının evdeki pasif süs algısı, aile biçiminde etki bırakmıştır. Eski sanayilerin yok olması, toplulukların temizlenmesi, kişinin üzerinde artan baskılar yüzünden bugün aile çok daha fazla şeyin üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Bütün bunlar aile üzerinde büyük izler bırakırken, evli kadınların daha çok işgücüne katılması gibi büyük ve önemli bir değişikliğe rağmen, aile kurumu kendini devam

ettirmektedir. Bugün kadınlar çok daha az çocuk doğurmakta ve ev dışında daha uzun saatler çalışmaktadırlar. Böyle yaparak kısmen de olsa geleneksel kadın tipi olan anne ve eş olma rolünü yadsımaktadırlar (German, 1994: 51).

Diğer taraftan ise aile, toplumsal bir kurum olduğuna göre toplumsal yapı tarafından belirlenmekte ve toplum yapısının değişimiyle birlikte o da değişime uğramaktadır. Bu değişim, başlangıçta yaygın olan ortaklaşa evlilik kurumundan giderek günümüzdeki karı-koca evliliğine doğru bir süreç izlemiştir. Günümüzdeki modern ya da çekirdek aile de zamanla değişime uğrayacaktır. Bu değişimle birlikte, aile kavramının ortadan kalkacağı, birlikte yaşamaların ya da insanın bütünüyle yalnızlaşacağı bir dünyaya doğru gidildiği de düşünülmektedir (Kızılkaya, 2004: 48).

2.3. Kültürel Değişim ve Gençlik

Toplumlar sanayileşme ve kentleşme ile birlikte, çok hızlı bir sosyal değişim geçirmektedirler. Bu süreçte en fazla değişim geçiren kurum, hiç şüphesiz aile olmuştur. Sanayileşme ve kentleşme ile toplumların dışa açılması aileyi parçalamış, ailede ekonomik birlik azalmış, aile üyelerinin farklı işler yapması ve ayrı ev kurması yaygınlaşmıştır. Bu değişimlerin yanı sıra dünya genelindeki hızlı kültür değişimleri, aile anlayış ve tutumlarında büyük farklılıklar yaratmıştır. Bu farklılıklar, genel zihniyet değişimi, geleneksel değerlere bakış gibi konularda yoğunlaşmış ve özellikle gençler üzerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Geçiş toplumu olan ülkemizde de toplumsal değişimler giderek artmaktadır. Bu değişim içinde kuşaklararası çatışma da yer almaktadır. Bu çatışma değişimin var olduğu her toplumda görülebilen doğal bir süreçtir (Tezcan, 1991: 55).

Toplumun geleneksel değerlerindeki değişim şüphesiz, “kuşak çatışması” diye nitelendirilen dönemsel düşünce farklılığı ile ortaya çıkmaktadır. Özellikle küreselleşen dünyada teknolojik değişimlerle orantılı olarak yaşam tarzı ve kişisel beğenilerdeki farklılıklar, kuşaklar arasında fikir ayrılıklarına neden olmaktadır. Ancak toplumun bu koşullara adaptasyonu, geçmişe oranla günümüzde daha hızlı bir şekilde gerçekleşmekte, genç kuşak ise bu değişimi daha kolay kabullenmektedir.

Araştırmalar, özellikle yükseköğrenim gençliğinin yeni örf ve adetleri kabullenmede, yeni davranışları benimsemede karasız bir tutum içinde kaldıklarını, eski kuşaklarla aralarında bir yaşam görüş farkı bulunduğu ve topluma uyum sağlamada güçlük çektiklerini göstermektedir (zyurt ve Doğan, 2002: 16).

Geçmişte hem kendilerinden önce gelenlerin hem de kendilerinden sonra olanların arasında sıkışmış, baskı altına alınmış durumda olan gençliğin (Erinç, 2008: 67), bugün anne-baba ve toplum denetimi altında değil, çocukluktan itibaren kendi içsel kontrolleri ile gelişmesine önem verilmektedir (Ekşi, 1982: 47). Çünkü belli bir yaş diliminden sonra, geçmişe bakıldığında en uzun yaşanan, en çok öğrenmenin gerçekleştiği, tutum ve davranışların en çok etkilendiği dönem gençlik dönemi'dir (Erinç, 2008: 67).

Az gelişmiş ülkelerde gençlik, toplumsal değişmede daha etken durumdadır. Tüm bu ülkelerde gençlik, kalkınma ve özellikle siyasal etkinliklerde geniş rol oynamaktadır. Genliğin değişmeye katılma isteği, sosyo-kültürel etmenlerin işlevleri olmaktadır (Tezcan, 1991: 234). Her dönemde değişime istekli olan genç kuşak, özellikle niversiteye geldiğinde, gerek farklı kültürlerle i içe olması, gerek küreselliğin sağladığı imkanlarla kendine yeni bir dünya kurmakta ve bu değişen dünyasını diğerleriyle paylaşmaya başlamaktadır.

Sanayileşmekte olan ülkemizde sosyo-ekonomik yapının toplum tipinden uzaklaşması sonucu, gençliği yakından ilgilendiren yapısal sorunlarla karşılaşılmaktadır. Öyle ki Türk toplumunun gelişme aşamalarına göre gençliğin de farklı biçimlerde toplumsal rollerle donatıldığı görülmektedir. Bu değişime bağlı olarak da her dönem farklı bir genç kuşak ortaya çıkmıştır:

- 1923'l yıllar gençliği: Modernleşmeci, Yenilikçi, Devrimci
- 1950'li yıllar gençliği: oğulcu ve Demokrasiden Yana
- 1960'lı yıllar gençliği: Devrimci

- 1970'li yıllar gençliği: Politize
- 1980'li yıllar gençliği: Tüketici
- 1990'lı yıllar gençliği: Apolitik, Şiddet Eğilimli ve Global Yönelimli (Tezcan, 2000: 94-98).

Bunların dışında, toplumlar gençlerin davranışlarını ve cinselliklerini yönlendiren değerlere de sahiptirler. Bazı toplumlarda gençlerin evlenmeden önce cinsel ilişkiye girmelerine izin verilmemektedir (Türkiye Üreme Sağlığı Programı, 2007: 105).

Öyleyse gençlerin cinsel yaşantısı konusunda karşımıza üç olasılık çıkmaktadır. Birincisi, gencin hiçbir cinsel davranışta bulunmamasıdır. Gençlerin cinsel yaşantılarıyla ilgili ikinci olasılık, erken yaşta evliliktir. Üçüncü olasılık ise evlenme öncesindeki cinsel yaşantılarıdır (Ekşi, 1990: 131). Gençler arasında evlilik öncesi cinsel birlikteliğin, geçmişe kıyasla artış göstermesi, birinci ve ikinci olasılığa karşın üçüncü olasılığın artış gösterdiğini kanıtlamaktadır.

Değişen kadın-erkek ilişkileri açısından değerlendirildiğinde gençlerin evlenmeden önce cinsel ilişki yaşamalarında artış görülmektedir. Bu durum ise günümüz gençliğinin karşılaştığı birçok problem onların cinsel sağlığı ciddi boyutta tehdit etmektedir. Bu problemler arasında (Çok, 2003: 32).;

- Ergenlik döneminde ilk ilişkiye girme yaşının giderek düşmesi,
- Ergenlerin ilişkiye erken girmelerinin yanında birden fazla kişiyle ilişkiye girme probleminin yaşanması,
- Doğum kontrolü konusunda bilgisizlik nedeniyle artan istenmeyen gebelik problemleri,
- Erken ilişkiye girmenin yarattığı psikolojik problemlerin artması,

- Cinsel yollarla bulaşan hastalıklarda giderek bir artışın ortaya çıkması,
- Cinsel istismarlar yer almaktadır.

2.4. Televizyon Dizileri ve Gençlik

Kitle iletişim araçları şüphesiz günümüzdeki sosyo-kültürel değişimin en önemli araçlarıdır. Bu araçlar içinde televizyon, gençliğin yetişmesinde ve sosyalleşmesinde ayrı bir fonksiyona sahiptir. Yeni yetişen gençliğin kültürel kimliğinde televizyon damgası çok belirgin bir şekilde görülmektedir (Özyurt ve Doğan, 2002: 159).

Televizyonun gençlik üzerinde bu kadar etkili olmasında artan ekonomik ihtiyaçlarla birlikte hem annenin hem de babanın çalışıyor olması, buna bağlı olarak da çocukların başıboş kalması neden olmaktadır. Dolayısıyla aile fertlerinin bir arada olabildiği saatlerde de televizyon izlendiğinden aile içi etkileşim giderek zayıflamaktadır. Bu durum gençlerin toplumsallaşmasına olumsuz etki etmekte ve onların kendilerini güvensiz ve değersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Mora, 2008: 6). Gençlerin dizilerden etkilenmesinin bir diğer boyutu da ünlüleri model alma eğilimleridir.

Günümüzde televizyonun bu kadar cazip hale gelmesinde, popüler kişilerden oluşan programlara yer verilmesi büyük rol oynamaktadır (Mutlu, 1999; 154). Ünlüler geçidinin en yoğun olduğu programların başında ise televizyon dizileri gelmektedir. Bu özelliği ile televizyon dizileri, toplumun her kesimi tarafından günlük hayatın vazgeçilmez unsurları arasında yer almaya başlamıştır. Reytinglerin önemli bir bölümünün dizilerden sağlandığı günümüzde, halkın dizilere gösterdiği ilgi ise her geçen gün biraz daha artmaktadır (Konukman, 2006: 86).

Edles'e göre, medya bizi etkilemekte, dünya görüşümüzün şekillenmesine, değerlerimizin ve eylemlerimizin şekillenmesinde rol oynamaktadır (2006: 94-95). Bandura'ya göre ise gençler ve yetişkinler televizyon dizilerinden ve bu dizilerdeki modellerden tutumlar ve yeni davranış biçimleri geliştirmektedir. Televizyon

programlarında, özellikle dizi ve filmlerde başrol oyuncusu gibi önemli rolleri oynayan kişilik ve karakterlerin izleyiciler tarafından örnek alınması, o modele uygun davranış ve tutumların sergilenmesi; model alma olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle modelleme, bireylerin sosyalleşmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır (Aktaran: Erjem ve Çağlayandereli, 2006: 16). Ayrıca Blumer'e göre; cinselliği sömüren filmler genç kızlarda ve genç yaştaki erkeklerde çok kötü etkiler yaratmaktadır. Kızların çoğu bu tür filmleri izledikten sonra cinsel ilişkide bulduklarını açıklamışlardır (Aktaran: Öngören, 1982: 134). Yine yapılan bir başka araştırmaya göre, gençlerin televizyondaki yerli dizilerden etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan her üç gençten ikisi yerli dizilerdeki dizi kahramanları ya da temel karakterleri modelledikleri tespit edilmiştir (Erjem ve Çağlayandereli, 2006: 1).

Örneğin, Ekşi'nin 1982'de (210) yaptığı araştırma sonucunda, cinsel ilişki denemesi olan kız ve erkeklerin oranı 17 yaşındakilerde sıfır iken, 18 yaşındakilerde % 11, 19 yaşında % 21, 20 yaşında % 30, 21'inde % 45, 22'sinde % 47, 23 yaşında % 61, 24 yaşında % 56, 25 yaşında % 69, 26 ve üzerindeki yaşlarda % 73 verilerine ulaşılmıştır. Bu verilerin tarihi göz önüne alındığında ve kitle iletişim araçlarının henüz hayatımıza bugünkü kadar girmediği düşünüldüğünde bulgular, dikkat çekmektedir.

Üniversite gençleri üzerinde yapılan başka bir araştırma sonucunda, erkek öğrencilerin % 53.8'inin, kız öğrencilerin ise % 18.3'ünün cinsel deneyimi olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu gençlerin % 72.4'ünün ilk cinsel deneyimlerini sevgilileriyle yaşadıkları tespit edilmiştir. Aynı araştırma sonucu gösteriyor ki gençler arasında evlilik öncesi cinsel ilişki, erkek öğrencilerde % 56.7 ve kız öğrencilerde % 33.7 oranında normal karşılanmaktadır (Pınar, 2008: 116).

Özgüven ve Bilge'nin (1998: 42) gençlerin cinsel konulara bakışı ile ilgili araştırmalarında ise gençlerin; % 41'inin cinsellikle ilgili bilgileri arkadaşlarından aldıkları, bunu sırasıyla televizyon, radyo ve basın yayının izlediği en son sırada ise ailenin yer aldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Yöntem

Bu bölümde araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin televizyon dizilerinden etkilenme düzeyleri ve değişen kadın-erkek ilişkileri ile ilgili bilgi verilecektir ve veri toplama araçları ve bunlardan elde edilen puanların analizinde kullanılan istatistiksel veriler açıklanacaktır.

- Araştırma Modeli

Bu araştırmada kullanılan yöntem, tarama modelinin bir alt yöntemi olan ilişkisel taramadır. İlişkisel tarama, iki durum ya da değişken arasındaki korelasyonu ortaya koymada kullanılan araştırma modelidir.

- Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara il merkezindeki devlet üniversiteleri, örnekleme ise 2008-2009 öğretim yılında ODTÜ, Ankara, Hacettepe ve Gazi üniversitelerinde eğitim gören ve “Yaprak Dökümü, Avrupa Yakası, Aşk-ı Memnu, Binbir Gece, Kavak Yelleri, Annem” dizilerini takip eden üniversite öğrencileri oluşturmuştur. İlgili öğrencilere bireysel olarak araştırmanın ölçme araçları uygulanmıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo-1 ve Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo-1

Cinsiyet

Bayan	Erkek	Toplam
141	159	300

Tablo-2**Yerleşim Alanı**

Köy-Kasaba	İlçe	Şehir	Büyük Şehir	Toplam
163	74	49	14	300

- Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada gerekli bilgileri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen araç kullanılmıştır.

- Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin analizinde SPSS 10.00 paket program kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi görmek için x^2 tekniği kullanılmıştır.

3.2. Problem

Kültürel değişim sürecinde kadın-erkek ilişkileri ve televizyon dizilerini izleyen üniversite öğrencilerinin gayri meşru ilişkilere bakış açısı üzerindeki etkisi, bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

- Kültürel değişim sürecinde kadın-erkek ilişkileri

- Dizilerin kadın-erkek ilişkileri üzerindeki etkisi

- Dizilerin kültür şoku üzerindeki etkisi

- Dizilerin kişisel ve düşünsel açıdan etkileri

3.3. Amaç

Genel olarak kültürel değişim süreci ve özel olarak kadın-erkek ilişkilerinde görülen değişimin televizyon dizileri aracılığıyla yaratıldığı mı yoksa yansıtıldığı mı ve üniversite öğrencilerinin bu değişim göstergelerini nasıl algıladığı çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki hipotezler sınanacaktır:

Alt Problemler

- Dizilerdeki kadın-erkek ilişkilerini üniversite öğrencileri olumsuz karşılamaktadır.
- Televizyon dizileri üniversite öğrencileri üzerinde kültür şoku yaratmamaktadır.
- Televizyon dizilerini izleyen üniversite öğrencilerinin gayri meşru ilişkilerinin izledikleri dizilerle bir ilişkisi bulunmamaktadır.
- Dizilerdeki farklı temalar kadın-erkek ilişkilerini olumsuz etkilemektedir.

3.4. Önem

Değişen kadın-erkek ilişkileri, bu ilişkilere bakış açısı ve televizyonun bu konudaki etkisinin irdelenmeye çalışılması açısından önemlidir.

3.5. Varsayım

- Hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen televizyon, aslında günlük yaşantımızı yansıtmaktadır.
- Televizyon dizilerinde sunulan kadın-erkek ilişkileri, bu dizileri izleyen üniversite öğrencilerinin gayri meşru ilişki yaşamalarını etkilememektedir.

3.6. Sınırlılıklar

Araştırmanın çalışma evreni 2008-2009 Eğitim-öğretim yılında Ankara ilinde

eğitim veren dört devlet niversitesinde (ODTÜ, Hacettepe, Ankara ve Gazi) ğrenim gören ve ‘‘Yaprak Dökümü, Avrupa Yakası, Aşk-ı Memnu, Binbir Gece, Kavak Yelleri, Annem’’ adlı televizyon dizilerini takip eden 300 niversite ğrencisi ile sınırlıdır.

3.7. Bulgular

Anketin ilk bölümünde, niversite ğrencilerinin televizyon dizilerini takip etme sıklıklarını ve bu dizlerde yer alan ikili ilişkileri ve aile ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca gençlerin bu dizilerden ne derecede etkilendiklerini tespit etmek üzere sorular sorulmuştur.

Çalışmaya katılan öğrencilerin % 55,3’ partnere sahipken, % 44,3’  bir ilişkisi olmadığını ifade etmiştir. Çalışmanın bir bölümünü oluşturması açısından, niversite öğrencilerine evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri ile ilgili olarak yöneltilen soruda, % 44,7’si evet, % 30’u hayır, % 24’ ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Öğrencilere sunulan bir başka soru ise, evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşayıp yaşamadıkları ile ilgilidir. ıkan sonuca göre, niversite ğrencilerinin % 52,3’ evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşamış, % 47,3’ ise yaşamamıştır.

Aldatma ile ilgili olarak ise iki soru yöneltilmiştir. Öğrencilere, partnerlerini aldatıp aldatmadıkları soruluğunda; % 3,7’nin duygusal, % 11,7’sinin fiziksel, % 17,3’nn zihinsel olarak aldattığı, % 67’sinin ise partnerini hiç aldatmadığı sonucu çıkmıştır. Aldatmayla ilgili bir diğer soru ise, niversite gençliğinin aldatmaya bakış açısını değerlendirmeye yöneliktir. Buna göre, öğrencilerin % 42’si aldatmaya kesinlikle karşı olduğunu, % 25,3’ partnerini terk edeceğini, % 13,3’ normal karşıladığını, % 10’nu aldatılırsa intikam alacağını, % 6,7’si aldatıldığı takdirde kendisinin de aldatılabileceğini ve son olarak % 2,7’si aldatılırsa bir şans daha verebileceğini ifade etmiştir.

3.8. Yorum

Çalışmanın bu bölümünde yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan veriler, tablolar halinde sunularak yorumlanmaya çalışılacaktır. Tablo ile ilgili değerlendirmelere geçmeden önce dizilerdeki özellikle başrol oyuncularını hakkında kısa bilgilere yer verilecektir.

Tablo-3

Dizilerde kadın erkek ilişkisine yönelik gerçekleşen aşağıdaki temalar hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

	Çok Olumlu	Olumlu	Kısmen	Olumsuz	Çok Olumsuz
(Yaprak Dökümü)					
1.Ferhunde-Şevket arasındaki ilişki	2 %0,7	12 %4	20 %6,7	117 %39	100 %33
2.Necle-Leyla-Oğuz arasındaki ilişki		9 %3	16 %5,3	57 %19	170 %56,7
3.Genel olarak dizideki aile yaşantısı	5 %1,7	16 %5,3	52 %17,3	89 %29,7	90 %30
(Avrupa Yakası)					
4.Aslı ile Cem arasındaki ilişki	28 %9,3	82 %27,3	92 %30,7	47 %15,7	16 %5,3
5.Aslı ile Osman arasındaki ilişki	19 %6,3	73 %24,3	96 %32	61 %20,3	16 %5,3
6.Genel olarak dizideki aile yaşantısı	41 %13,7	101 %33,7	62 %20,7	38 %12,7	23 %7,7
(Ask-ı Memnu)					
7.Anne olarak Firdevs karakteri	9 %3	15 %5	32 %10,7	63 %21	131 %43,7
8.Bihter-Adnan-Behlül arasındaki ilişki	6 %2	11 %3,7	19 %6,3	61 %20,3	154 %51,3
9.Behlül'ün nişanlısı ile olan ilişkisi	9 %3	9 %3	32 %10,7	81 %27	119 %39,7
(Binbir Gece)					
10.Şehrazat-Onur arasındaki ilişki	10 %3,3	20 %6,7	54 %18	56 %18,7	73 %24,3
11.Dizideki diğer ikili ilişkiler	2 %0,7	12 %4	63 21	72 %24	64 %21,3
12.Geleneksel aile yapısını yansıtan ailede oğul karakterinin eşini aldatması ve eşinin de karşılık olarak aldatması	5 %1,7	12 %4	20 %6,7	44 %14,7	131 %43,7
(Kavak Yelleri)					
13.Deniz-Asli, Deniz-Mine ve Efe-Aslı arasındaki ilişkiler	18 %6	20 %6,7	38 %12,7	49 %16,3	119 %39,7

14.Üniversiteli gençler arasındaki ikili ilişkilerin bu şekilde sunulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	18 %6	24 %8	34 %11,3	49 %16,3	117 %39
Annem					
15.Kızlarının karşı cinsle olan ilişkileri	3 %1	22 %7,3	60 %20	55 %18,3	57 %19
16.Anne ve babanın kızlarına karşı tutumu	13 %4,3	52 %17,3	58 %19,3	44 %14,7	29 %9,7
17.Anne ve babanın aldatmadan dolayı ayrılması ancak tekrar bir araya gelmeleri	6 %2	42 %14	59 %19,7	42 %14	47 %15,7
(Canım Ailem)					
18.Meliha ile Samim arasındaki ilişki	80 %26,7	82 %27,3	46 %15,3	10 %3,3	9,3
19.Dizide sunulan aile modeli	78 %26	81 %27	43 %14,3	10 %3,3	15 %5

Tabloda yer alan dizilerdeki karakterlere genel olarak bakıldığında, “Yaprak Dökümü” dizisindeki aile, bir arada yaşamaya özen gösteren geleneksel aile yapısını yansıtmaya çalışmaktadır. Dizideki Ferhunde ve Şevket karakterleri, ailenin oğlunu ve gelinini; Necla ve Leyla ise aynı erkeğe aşık olmuş iki kız kardeşi canlandırmaktadır. Öğrencilere sorulan bir diğer dizi ise durum komedisi formatında çekilen “Avrupa Yakası”dır. Yine geleneksel aileye uygun yaşamaya çalışan aile ve ailenin diğer bireyleri etrafında gerçekleşen olayların yer aldığı dizide, Aslı karakteri evin yurtdışında eğitim görmüş, modern tarzda yaşamaya özen gösteren, eşi Cem ise genellikle yurt dışında yaşayan ve Aslı’nın ailesine göre daha modern olan bir ailenin oğludur.

“Aşk-ı Memnu” dizisi ise “yalı” kültürü ile yaşayan zengin bir aileyi konu almaktadır. Eşini kaybetmiş, iki çocuğu olan zengin bir iş adamı olan Adnan karakteri, kendinden yaşça çok küçük olan Bihter ile evlenmiş, ancak aynı zamanda Bihter’in annesi olan Firdevs ile de aynı evi paylaşmak zorunda kalmıştır. Behlül karakteri ise, Adnan’ın çocukluğundan itibaren yanına alıp büyüttüğü akrabasıdır ve eşi Bihter ile ilişki yaşamaktadır. “Binbir Gece” dizisinde de yine zengin ailelerin hayatları anlatılırken, bu ailelerden biri geleneksel diğeri ise modern tarzda yaşamaktadır. Şehrazat karakteri, eşini kaybetmiş ve lösemi hastası olan bir çocuğa sahiptir. Dizide Şehrazat, çocuğunun tedavisi için patronu Onur’dan para ister ancak

karşılığında onunla birlikte olmak zorunda kalmıştır. Bu iki karakter daha sonra evlenmiş ancak bu evlilik pek uzun sürmemiştir. Geleneksel ailede büyüyen, istemediği bir evlilik yapan ve iki çocuğu olan diğer karakter ise, aynı zamanda başka bir ilişki yaşamaktadır. Bu ilişkiyi öğrenen eşi ise intikam hırsıyla çocuklarının öğretmenleriyle ilişki yaşamıştır.

Son dönem gençlik dizilerinden olan “Kavak Yelleri”, dört lise öğrencisinin ilişkilerini anlatmaktadır. Çocukluk arkadaşı olan Aslı, Deniz ve Efe karakterlerine bir de Mine eklenir. Arkadaş ilişkisi ile başlayan olaylar, zamanla aşk ilişkisine dönüşmüştür. Ancak ilk olarak Deni ile aşk yaşayan Aslı, daha sonra Efe ile birlikte olmaya başlamıştır. Bu arada Mine ise Deniz’e aşıktır ve onunla ilişki yaşamıştır.

İsminden de anlaşılacağı gibi aile dizisi olma özelliğine sahip “Annem” dizisi, aldatılmış bir kadının çocuğunu tek başına büyütmesini ve kızı liseye geldiğinde babasının ortaya çıkmasıyla yaşanan olayları konu almaktadır. Kızları ise henüz lisede okurken erkek arkadaşıyla cinsel ilişki yaşayıp hamile kalmıştır. İlk başlarda bunu kabullenemeyen aile ve özellikle baba, kızlarının okulu bırakıp evlenmesini onaylamaktadır.

Üniversite öğrencilerine son olarak sorulan dizi ise “Canım Ailem” dizisidir. Komedi yönü ağır basan dizide, Meliha ve Samim, gençliklerinde birbirlerine aşık olan ancak Samim’in kendi düğününe katılmamasıyla başlayan ve yıllar sonra aynı mahallede yaşamaya başlayan karakterlerin öyküsünü anlatmaktadır.

Karakterler hakkında verilen bu kısa bilgilerden sonra Tablo-3’e genel olarak bakıldığında ortaya çıkan ortalamalar, her bir dizide ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bulgulara göre, üniversite öğrencileri Yaprak Dökümü dizisindeki aile yapısını ve Şevket ile Ferhunde arasındaki ilişkiyi olumsuz, Necla-Leyla ve Oğuz karakterleri arasındaki ilişkiyi ise çok olumsuz karşılamaktadır. Avrupa Yakası dizisinde ileri sürülen ikili ilişkiler ve aile yapısı ise kısmen düzeyinde olumlu karşılanmaktadır. Aşk-ı Memnu dizisine yönelik olarak üniversite gençliği Bihter-Adnan ve Behlül arasındaki ilişkiyi çok olumsuz, diğer karakterleri ise olumsuz olarak

nitelendirmektedir. Binbir Gece dizisindeki karakterlere olumsuz diyen gençler, aldatmanın yer aldığı seçeneğe çok olumsuz yanıtını vermiştir.

Gençlik dizisi olma özelliğine sahip Kavak Yelleri, gençler arasında sıklıkla izlenen bir dizi olmasına karşın, üniversite öğrencileri, dizideki ikili ilişkileri olumsuz olarak nitelendirmektedir. İsmi ve içeriği gereği genel olarak aile kavramı üzerinde durulan Annem dizisinde, üniversiteliler anne ve baba arasındaki ilişkiyi ve kızlarının karşı cinsle olan ilişkilerini olumsuz, ailenin kızlarına olan tutumunu ise kısmen olumsuz karşılamaktadır. Yine aile ilişkileri üzerinde durulan ve daha çok komedi formatında çekilen Canım Ailem dizisinde de diğer dizilerdeki ilişkilerle benzerlik gösteren beraberlikler olmasına karşın, üniversite gençliği bu dizideki ilişkileri olumlu olarak görmektedir.

Tüm bu verilerden yola çıkılarak, genel olarak üniversite öğrencilerinin dizilerdeki “çarpık” denebilecek ilişkilere karşı olumsuz bir yaklaşım sergilediği gözlenmiştir.

Bu dizileri takip eden gençlerin, dizilerde gerçekleşen olayların onları etkileme boyutuna bakıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tablo-4

Dizilerde gerçekleşen bu olaylar sizi nasıl etkiledi?

	Etkiledi	Kısmen etkiledi	Etkilemedi
(Yaprak Dökümü)			
1.Ferhunde-Şevket arasındaki ilişki	21 %7	47 %15,7	185 %61,7
2.Necle-Leyla-Oğuz arasındaki ilişki	31 %10,3	37 %12,3	185 %61,7
3.Genel olarak dizideki aile yaşantısı	23 %7,7	47 %15,7	184 %61,3
(Avrupa Yakası)			
4.Aslı ile Cem arasındaki ilişki	18 %6	45 %15	200 %66,7
5.Aslı ile Osman arasındaki ilişki	14 %4,7	37 %12,3	212 %70,7

6.Genel olarak dizideki aile yaşantısı	21 %7	51 %17	190 %63,3
(Ask-ı Memnu)			
7.Anne olarak Firdevs karakteri	22 %7,3	42 %14	187 %62,3
8.Bihter-Adnan-Behlül arasındaki ilişki	24 %8	49 %16,3	178 %59,3
9.Behlül'ün nişanlısı ile olan ilişkisi	19 %6,3	35 %11,7	196 %65,3
(Binbir Gece)			
10.Şehrazat-Onur arasındaki ilişki	18 %6	31 %10,3	166 %55,3
11.Dizideki diğer ikili ilişkiler	10 %3,3	35 %11,7	168 %56
12.Geleneksel aile yapısını yansıtan ailede oğul karakterinin eşini aldatması ve eşinin de karşılık olarak aldatması	19 %6,3	25 %8,3	170 %56,7
(Kavak Yelleri)			
13.Deniz-Asli, Deniz-Mine ve Efe-Aslı arasındaki ilişkiler	19 %6,3	47 %15,7	177 %59
14.Üniversiteli gençler arasındaki ikili ilişkilerin bu şekilde sunulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	26 %8,7	45 %15	170 %56,7
Annem			
15.Kızlarının karşı cinsle olan ilişkileri	15 %5	34 %11,3	150 %50
16.Anne ve babanın kızlarına karşı tutumu	15 %5	33 %11	148 %49,3
17.Anne ve babanın aldatmadan dolayı ayrılması ancak tekrar bir araya gelmeleri	12 %4	27 %9	156 %52
(Canım Ailem)			
18.Meliha ile Samim arasındaki ilişki	46 %15,3	47 %15,7	134 %44,7
19.Dizide sunulan aile modeli	45 %15	43 %14,3	139 %46,3

Tüm diziler açısından bakıldığında, üniversite öğrencilerinin izledikleri dizilerden etkilenmedikleri görülmüştür. Dolayısıyla televizyon dizilerinin izlenme oranlarının artması, bu yayınların üniversite gençliğinin yaşam tarzında, kişisel ve toplumsal gelişiminde ve kendi ikili ilişkilerinde genel olarak herhangi bir etkide bulunmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Alan çalışmasının bir diğer kısmını ise üniversitede okuyan gençlerin diziler nedeniyle kültür şoku yaşayıp yaşamadığına ilişkin araştırma sorusu yer almaktadır.

Tablo-5

Diziler nedeniyle kültür şoku yaşayıp yaşamadığınızı nasıl tanımlarsınız?	Çok yüksek	Yüksek	Kısmen	Az	Çok az	Hiç
	23 %7,7	34 %11,3	52 %17,3	35 %11,7	2 %16,3	107 %35,7

Üniversite öğrencilerinin diziler nedeniyle kültür şoku yaşayıp yaşamadığını ortaya koyan bu tabloda, öğrencilerin televizyon dizileri nedeniyle “az” düzeyde kültür şoku yaşadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo-6

İzlediğiniz dizilerde aşağıda belirtilen kültürel öğelerle ilgili olarak hangi alanlarda kişisel ve düşünsel değişime uğradığınızı ve bu değişimin yönünü işaretleyiniz.

	Yüksek	Orta	Düşük	Hiç
1- Aile ilişkileri	18 %6	36 %12	64 %21,3	181 %60,3
2- Toplumsal yaşam	28 %9,3	41 %13,7	86 %28,7	144 %48
3- Kişi davranışları	24 %8	35 %11,7	82 %27,3	158 %52,7
4- Saldırganlık	35 %11,7	26 %8,7	47 %15,7	190 %63,3
5- Olumsuz alışkanlıklar	25 %8,3	33 %11	39 %13	202 %67,3
6- Madde kullanımı	12 %4	26 %8,7	33 %11	228 %76
7- Dostluk	20 %6,7	58 %19,3	66 %22	155 %51,7
8- Akrabalık ilişkileri	10 %3,3	41 %13,7	76 %25,3	171 %57
9- Arkadaşlık ilişkileri	20 %6,7	57 %19	75 %25	147 %49
10- Mizahi anlayışı	58 %19,3	80 %26,7	53 %17,7	108 %36
11- Görgü kuralları	27 %9	51 %17	82 %27,3	139 %46,3

12- Sosyal ilişkiler	34 %11,3	56 %18,7	74 %24,7	135 %45
13- Cinsellik	38 %12,7	27 %9	74 %24,7	160 %53,3
14- Yardımlaşma	17 %5,7	47 %15,7	82 %27,3	152 %50,7
15- Sınıf ayrımı	27 %9	29 %9,7	51 %17	192 %64
16- Güvensizlik (Kadın erkek ilişkisi açısından)	58 %19,3	55 %18,3	57 %19	129 %43
17- Zihin karmaşası	50 %16,7	35 %11,7	55 %18,3	159 %53
18- Umutsuzluk	36 %12	43 %14,3	71 %23,7	148 %49,3
19- Değersizlik	26 %8,7	39 %13	65 %21,7	169 %56,3
20- Kadın erkek eşitliği	22 %7,3	59 %19,7	61 %20,3	157 %52,3
21- İlişkide özgürlük	44 %14,7	57 %19	55 %18,3	143 %47,7
22- Modern yaşama	50 %16,7	55 %18,3	53 %17,7	141 %47
23- Yaşamdaki doyum sağlama	31 %10,3	44 %14,7	79 %26,3	145 %48,3
24- Sevgi	30 %10	51 %17	74 %24,7	144 %48
25- Sadakat	31 %10,3	36 %12	67 %22,3	165 %55
26- Ün-şöhret vurgusu	35 %11,7	35 %11,7	55 %18,3	174 %58
27- Karşı cinsle ilişkiler	42 %14	37 %12,3	65 %21,7	155 %51,7
28- İnsani ilişkiler	21 %7	52 %17,3	68 %22,7	158 %52,7
29- Kişisel değerler	21 %7	47 %15,7	71 %23,7	160 %53,3
30- Eğitim	30 %10	53 %17,7	55 %18,3	160 %53,3
31- Demokratik hakların kullanımı	27 %9	50 %16,7	69 %23	152 %50,7
32- Toplumsal değerler	28 %9,3	49 %16,3	70 %23,3	152 %50,7
33- Eğlence anlayışı	45 %15	44 %14,7	80 %26,7	129 %43
34- Boş zaman değerlendirme	27 %9	50 %16,7	75 %25	147 %49
35- Paylaşım	22 %7,3	41 %13,7	65 %21,7	171 %57
36- Cinsiyet rolleri	34 %11,3	41 %13,7	59 %19,7	165 %55
Diğer:				

Dizilerin kişisel ve düşünsel değişime yol açıp açmadığına ilişkin tabloya bakıldığında, üniversite öğrencileri, akrabalık ilişkileri, sınıf ayrımı, değersizlik ve paylaşım konularında hiçbir değişime uğramadıklarını; diğer konularda ise “çok düşük” düzeyde bir değişime uğradıklarını ifade etmişlerdir.

Son olarak dizilerde sunulan bazı temaların, kadın-erkek ilişkilerini ne derece olumsuz etkilediği sorulmuştur. Bu sorular şu şekildedir;

Tablo-7

Size göre dizilerdeki aşağıdaki temalar kadın-erkek ilişkilerini ne derece olumsuz etkilemektedir?

	Yüksek	Kısmen	Düşük	Hiç
1-Aile baskısı	106 %35,3	112 %37,3	56 %18,7	26 %8,7
2- Aşırı kıskançlık	125 %41,7	95 %31,7	55 %18,3	25 %8,3
3-Gençliğinde karşı cinsle hiç flört etmemiş olma	95 %31,7	93 %31	60 %20	52 %17,3
4-Maddi tatminsizlik	133 %44,3	90 %30	44 %14,7	33 %11
5-Manevi tatminsizlik	125 %41,7	86 %28,7	51 %17	38 %12,7
6-Dağılmış aile yapısı	128 %42,7	92 %30,7	40 %13,3	39 %13
7-Güç ve statü sahibi olma	135 %45	94 %31,3	38 %12,7	32 %10,7
8-İlişkide aşağılanma ya da gururuyla oynanma	129 %43	87 %29	47 %15,7	37 %12,3
9-Yeteri kadar ilgi ve sevgi görmeme	112 %37,3	91 %30,3	55 %18,3	42 %14
10-Çapkın karakterlerin varlığı	131 %43,7	88 %29,3	46 %15,3	35 %11,7
11-Cinsellikte romantizmin olmayışı	107 %35,7	96 %32	53 %17,7	44 %14,7
12-İnanç ya da değerlerdeki erozyon	119 %39,7	89 %29,7	52 %17,3	40 %13,3
13-Yabancı kültürel değerlerin vurgulanması	112 %37,3	88 %29,3	48 %16	51 %17

Bu tablo sonucunda ise dizilerde sunulan tüm bu temaların, kadın-erkek ilişkilerini “orta” düzeyde olumsuz etkilediği görülmüştür.

Tablo-8

			Cinsel Birliktelik		Total
			Hayır	Evet	
Cins	Bayan	Count	99	60	159
		% within cins	62,3%	37,7%	100,0%
	Erkek	Count	43	97	140
		% within cins	30,7%	69,3%	100,0%
Total	Count		142	157	299
	% within cins		47,5%	52,5%	100,0%

X²=29,71

p=0,000

Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile cinsel birliktelik ve aldatma durumları arasındaki ilişkilerin analizinde χ^2 tekniği kullanılmıştır. Cinsiyetle her iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkek öğrenciler kız öğrencilere kıyasla daha yüksek oranda evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aldatma durumu açısından incelendiğinde ise aldatmanın tüm boyutlarında (fiziksel, zihinsel, duygusal) erkek öğrencilerin bayanlara göre daha yüksek oranda davranış sergiledikleri gözlenmiştir.

Yukarıdaki tabloya göre, ankete katılan bayan öğrencilerin % 62,3'ü cinsel birliktelik yaşamadığını, % 37,7'si ise bu deneyimi yaşadığını ifade etmiştir. Erkekler açısından ise durum biraz farklıdır. Erkek öğrencilerin % 30,7'si cinsel birliktelik yaşamadığını, % 69,3'ü ise yaşadığını söylemiştir. Cinsiyetler arası farklılığın cinsel özgürlük anlamında da farklılık göstermesi bu çalışmanın vardığı sonuçlar arasında yer almaktadır. Ancak evlilik öncesi cinsel deneyim yaşama genel olarak bakıldığında büyük bir oranın ortaya çıktığı söylenebilir.

Tablo-9X²=29,71

p=0,000

			Aldatma Durumu				Total
			Aldatmadım	Zihinsel	Fiziksel	Duygusal	
Cins	Bayan	Count	125	20	6	7	158
		% within cins	79,1%	12,7%	3,8%	4,4%	100,0%
	Erkek	Count	76	32	29	4	141
		% within cins	53,9%	22,7%	20,6%	2,8%	100,0%
Total		Count	201	52	35	11	299
		% within cins	67,2%	17,4%	11,7%	3,7%	100,0%

Aldatma olgusu açısından da durum pek farklı değildir. Cinsiyetler arası farklılık burada da benzer sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Öyle ki, bayanların % 79,1'i partnerini aldatmadığını, % 12,7'si zihinsel olarak aldattığını, % 3,8'i fiziksel olarak ve % 4,4'ü duygusal olarak aldattığını ifade etmiştir. Buna karşılık erkek öğrencilerin % 53,9'unun partnerini hiç aldatmadığı, % 22,7'sinin zihinsel, % 20,6'sının fiziksel ve % 2,8'nin duygusal olarak aldatması dikkat çekmektedir.

SONUÇ

İnsanlığın başlangıcından itibaren oluşmaya başlamış olan kültür, şüphesiz değişen insan ve topluma bağlı olarak bir değişim süreci yaşamıştır ve yaşamaya devam etmektedir. Kültürel değişim pek çok alanda yaşanmakla birlikte, çalışmanın konusu gereği bu çalışmada, kadın-erkek ilişkilerindeki değişim ele alınmıştır. Günümüzün vazgeçilmez kitle iletişim araçlarından olan televizyon ve özellikle son zamanlarda reyting rekorları kıran diziler, kadın-erkek ilişkilerine sıklıkla yer vermektedir. Dizilerde yer bulan bu ilişkiler genellikle çarpık olmakla birlikte izlenme oranlarının yüksekliğini etkilememektedir.

Kültürel değişimin büyük bir hızla ve her toplumda görülmesi, bu konuyla ilgili pek çok farklı görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin kültürel değişimi sadece teknolojik gelişmelere bağlayan görüşlerin yanı sıra, kültürü bir canlı gibi gören ve onun da doğup, büyüyüp öleceğini savunan görüşler bulunmaktadır.

Kültürel değişimin en önemli parçası olan insan ve dolayısıyla kadın ve erkek bu süreçten belki de en çok etkilenen kesim olmuştur. İlk insandan günümüze kadar kadınla erkek arasındaki ilişki sürekli değişime uğrayarak bugünkü halini almıştır. Ve elbette bundan sonra da değişimine devam edecektir.

Kadın ve erkek arasındaki ilişkinin en yoğun yaşandığı gençlik dönemi, şüphesiz değişimin de ilk farkına varılarak uyum sağlandığı bir dönem olmaktadır. Böylece kültürel değişimin gençlikten başlayarak topluma yayıldığı söylenebilir. Kültürler arası alışveriş, teknoloji, kitle iletişimi gibi nedenler bu değişim sürecinde etkin bir rol oynamaktadır.

Toplumlardaki sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda yaşanan değişiklikler, toplumun temel birimi olan aileyi de düşünsel ve yapısal olarak etkilemektedir.

Eşleşme ve çiftleşme bütün canlılarda görülen biyolojik bir özellik, evlilik ise psikolojik ve kültürel bir olaydır. İlk insanın evliliğe verdiği anlamla şimdiki anlam aynı değildir. Fakat her kültür, evliliği kendine göre yaşamakta ve ifade etmektedir.

Evlilik insanların varoluşu ile başlayan en eski yaşam beraberliği ve birliğidir. Evlilik şekilleri zaman zaman çevrenin, dinlerin, ekonomik koşulların, toplumun yapısındaki değişmelerin etkisiyle farklılaşmış; çok kadınlı-çok kocalı evlilikler, grup birliği, belirli süre evliliği, bazen yasal bazen yasadışı şekilde hep var olmuştur. Bütün bu değişmeler, kültürel, dini etkiler, kadın-erkek nüfus oranlarındaki farklar, savaşlar, toplumlar arası ilişkilerin yoğunlaşması, iletişim olanaklarının artması, yaygınlaşması kadın ve erkeğin birbirlerine ve evliliğe bakışlarını, değerlendirmelerini değiştirmiştir. Fakat bütün bu değişimler evliliğin son şekline ulaştığını göstermemektedir. Örneğin bugün modern toplumlarda görülen tek eşli evliliklerin yanında, evlilik dışı beraberlik bir çeşit çokeşliliğin benzeri olarak görülebilmektedir. Yapılan çalışmada, kadın ve erkeğin aldatma olgusuna bakış açısındaki farklılık açıkça görülmektedir. Örneğin; kadın, partnerini duygusal açıdan daha çok aldatırken erkek, partnerini hem zihinsel hem de fiziksel olarak aldatmaktadır. Cinsiyetler arası farklılığın cinsel özgürlük anlamında da farklılık göstermesi bu çalışmanın vardığı sonuçlar arasında yer almaktadır.

Üniversite öğrencileri ile yapılan ankette de kadın-erkek ilişkilerindeki bu değişim, açık bir şekilde görülmektedir.

Yapılan araştırmaya göre üniversite öğrencilerinin % 44,7'sinin evlenmeyi düşünüyor olması, evliliğe bakış açısındaki değişimin bir göstergesidir. Ayrıca anket sonucunda, üniversite öğrencilerinin ikili ilişkilerinde televizyon dizilerinden etkilenmedikleri gözlenmiştir. Öyleyse, cinsel birlikteliğin yaşanmasında televizyon dizileri etkili olmamakta ve bu durum, üniversite gençliğinin evliliğe bakışında değişim yaratmamaktadır. Onlar dizilerdeki ilişkileri olumsuz olarak algılamakla birlikte, kendi sosyo-ekonomik durumlarına ve çevrelerine göre ilişkilerini yaşamaktadırlar.

Dizilerdeki karakterlerin ve olayların işlenişindeki farklılığa rağmen, üniversite öğrencilerinin dizilerdeki çarpık ilişkilere karşı sergiledikleri tutumlar, benzerlik göstermektedir. Ayrıca bu benzerlik, üniversite öğrencilerinin izledikleri dizilerden etkilenmedikleri sonucuyla da paralellik göstermektedir.

Dizilerin kişisel ve düşünsel değişime yol açıp açmadığına bakıldığında ise üniversite öğrencilerinin, akrabalık ilişkileri, sınıf ayrımı, değersizlik ve paylaşım konularında hiçbir değişime uğramadıkları; diğer konularda ise “çok düşük” düzeyde bir değişime uğradıkları sonucu çıkmıştır.

Yaşadıkları çevrenin sosyo-kültürel yapısı göz önünde bulundurulduğunda, daha çok küçük yerleşim yerlerinden gelmelerine rağmen, öğrencilerin; evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşamış olmaları kültür şokunun bir göstergesidir. Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir kısmının üniversite eğitimine başlayıncaya kadar köy-kasaba veya ilçede yaşamış olması ile birlikte, televizyon dizileri nedeniyle “az” düzeyde kültür şoku yaşamış olmaları dikkat çekicidir. Bu nedenle yaşanan kültür şokunda, televizyon dizilerinin tahmin edilenden daha az bir etkiye sahip olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır. Oysa yaptığımız araştırma, gençlerin televizyon dizilerini izlemekle birlikte, bunu günlük yaşantılarına aksettirmedikleri, çünkü dizilerdeki kişilerin ve olayların gerçeklikle bağlantısı olmadığını farkında olduklarını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, televizyonun kültür değişmelerinde etkisi olmakla birlikte, kültürü yansıtma özelliği de ağır basmaktadır.

(Kavak Yelleri)								
13.Deniz-Aslı, Deniz-Mine ve Efe-Aslı arasındaki ilişkiler	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
14.Üniversiteli gençler arasındaki ikili ilişkilerin bu şekilde sunulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
Annem								
15.Kızlarının karşı cinsle olan ilişkileri	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
16.Anne ve babanın kızlarına karşı tutumu	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
17.Anne ve babanın aldatmadan dolayı ayrılması ancak tekrar bir araya gelmeleri	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
(Canım Ailem)								
18.Meliha ile Samim arasındaki ilişki	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
19.Dizide sunulan aile modeli	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )

B- Diziler Nedeniyle Kültür Şoku Yaşayıp Yaşamadığınızı Nasıl Tanımlarsınız?

( ) Çok yüksek ( ) Yüksek ( ) Kısmen ( ) Az ( ) Çok az

D. Karşı cins partneriniz ya da sevgiliniz var mı? ( ) Evet ( ) Hayır	E. Evlenmeyi düşünüyor musunuz? ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Karasızım
F. Cinsel birliktelik yaşadınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır	G. Partnerinizi hiç aldattınız mı? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz). ( ) Duygusal ( ) Fiziksel ( ) Zihinsel ( ) Aldatmadım
H. Aldatmayı nasıl değerlendirirsiniz? ( ) Kesinlikle karşıyım ( ) Normal karşıyorum ( ) Partnerim beni aldatırsa bende onu aldatırım ( ) Aldatılırsam terk ederim ( ) Aldatılırsam bir şans daha veririm ( ) Aldatılırsam intikam alırım	

H- İzlediğiniz dizilerde aşağıda belirtilen kültürel öğelerle ilgili olarak hangi alanlarda kişisel ve düşünsel değişime uğradığınızı ve bu değişimin yönünü işaretleyiniz.

	Yüksek	Orta	Düşük	Hiç
1- Aile ilişkileri	( )	( )	( )	( )
2- Toplumsal yaşam	( )	( )	( )	( )
3- Kişi davranışları	( )	( )	( )	( )
4- Saldırganlık	( )	( )	( )	( )
5- Olumsuz alışkanlıklar	( )	( )	( )	( )
6- Madde kullanımı	( )	( )	( )	( )
7- Dostluk	( )	( )	( )	( )
8- Akrabalık ilişkileri	( )	( )	( )	( )
9- Arkadaşlık ilişkileri	( )	( )	( )	( )
10- Mizahi anlayışı	( )	( )	( )	( )

11- Görgü kuralları	( )	( )	( )	( )
12- Sosyal ilişkiler	( )	( )	( )	( )
13- Cinsellik	( )	( )	( )	( )
14- Yardımlaşma	( )	( )	( )	( )
15- Sınıf ayrımı	( )	( )	( )	( )
16- Güvensizlik (Kadın erkek ilişkisi açısından)	( )	( )	( )	( )
17- Zihin karmaşası	( )	( )	( )	( )
18- Umutsuzluk	( )	( )	( )	( )
19- Değersizlik	( )	( )	( )	( )
20- Kadın erkek eşitliği	( )	( )	( )	( )
21- İlişkide özgürlük	( )	( )	( )	( )
22- Modern yaşama	( )	( )	( )	( )
23- Yaşamdan doyum sağlama	( )	( )	( )	( )
24- Sevgi	( )	( )	( )	( )
25- Sadakat	( )	( )	( )	( )
26- Ün-şöhret vurgusu	( )	( )	( )	( )
27- Karşı cinsle ilişkiler	( )	( )	( )	( )
28- İnsani ilişkiler	( )	( )	( )	( )
29- Kişisel değerler	( )	( )	( )	( )
30- Eğitim	( )	( )	( )	( )
31- Demokratik hakların kullanımı	( )	( )	( )	( )
32- Toplumsal değerler	( )	( )	( )	( )
33- Eğlence anlayışı	( )	( )	( )	( )
34- Boş zaman değerlendirme	( )	( )	( )	( )
35- Paylaşım	( )	( )	( )	( )
36- Cinsiyet rolleri	( )	( )	( )	( )
Diğer				

I- Size göre dizilerdeki aşağıdaki temalar kadın-erkek ilişkilerini ne derece olumsuz etkilemektedir?

	Yüksek	Kısmen	Düşük	Hiç
1- Aile baskısı	( )	( )	( )	( )
2- Aşırı kıskançlık	( )	( )	( )	( )
3- Gençliğinde karşı cinsle hiç flört etmemiş olma	( )	( )	( )	( )
4- Maddi tatminsizlik	( )	( )	( )	( )
5- Manevi tatminsizlik	( )	( )	( )	( )
6- Dağılmış aile yapısı	( )	( )	( )	( )
7- Güç ve statü sahibi olma	( )	( )	( )	( )
8- İlişkide aşağılanma ya da gururuyla oynanma	( )	( )	( )	( )
9- Yeteri kadar ilgi ve sevgi görmeme	( )	( )	( )	( )
10- Çapkın karakterlerin varlığı	( )	( )	( )	( )
11- Cinsellikte romantizmin olmayışı	( )	( )	( )	( )
12- İnanç ya da değerlerdeki erozyon	( )	( )	( )	( )
13- Yabancı kültürel değerlerin vurgulanması	( )	( )	( )	( )

Tablo-2

Dizilerde kadın erkek ilişkisine yönelik gerçekleşen aşağıdaki temalar hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

	Çok Olumlu	Olumlu	Kısmen	Olumsuz	Çok Olumsuz	A.Ort	S.Sa pma
(Yaprak Dökümü)							
1.Ferhunde-Şevket arasındaki ilişki	2 %0,7	12 %4	20 %6,7	117 %39	100 %33	1,80	,839
2.Necle-Leyla-Oğuz arasındaki ilişki		9 %3	16 %5,3	57 %19	170 %56,7	1,46	,769
3.Genel olarak dizideki aile yaşantısı	5 %1,7	16 %5,3	52 %17,3	89 %29,7	90 %30	2,04	,999
(Avrupa Yakası)							
4.Aslı ile Cem arasındaki ilişki	28 %9,3	82 %27,3	92 %30,7	47 %15,7	16 %5,3	3,22	1,051
5.Aslı ile Osman arasındaki ilişki	19 %6,3	73 %24,3	96 %32	61 %20,3	16 %5,3	3,07	1,016
6.Genel olarak dizideki aile yaşantısı	41 %13,7	101 %33,7	62 %20,7	38 %12,7	23 %7,7	3,37	1,165
(Ask-ı Memnu)							
7.Anne olarak Firdevs karakteri	9 %3	15 %5	32 %10,7	63 %21	131 %43,7	1,83	1,092
8.Bihter-Adnan-Behlül arasındaki ilişki	6 %2	11 %3,7	19 %6,3	61 %20,3	154 %51,3	1,62	,970
9.Behlül'ün nişanlısı ile olan ilişkisi	9 %3	9 %3	32 %10,7	81 %27	119 %39,7	1,83	1,024
(Binbir Gece)							
10.Şehrazat-Onur arasındaki ilişki	10 %3,3	20 %6,7	54 %18	56 %18,7	73 %24,3	2,24	1,159
11.Dizideki diğer ikili ilişkiler	2 %0,7	12 %4	63 %21	72 %24	64 %21,3	2,14	,944
12.Geleneksel aile yapısını yansıtan ailede oğul karakterinin eşini aldatması ve eşinin de karşılık olarak aldatması	5 %1,7	12 %4	20 %6,7	44 %14,7	131 %43,7	1,66	1,020
(Kavak Yelleri)							
13.Deniz-Asli, Deniz-Mine ve Efe-Aslı arasındaki ilişkiler	18 %6	20 %6,7	38 %12,7	49 %16,3	119 %39,7	2,05	1,280
14.Üniversiteli gençler arasındaki ikili ilişkilerin bu şekilde sunulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	18 %6	24 %8	34 %11,3	49 %16,3	117 %39	2,08	1,300
Annem							
15.Kızlarının karşı cinsle olan ilişkileri	3 %1	22 %7,3	60 %20	55 %18,3	57 %19	2,28	1,050

16. Anne ve babanın kızlarına karşı tutumu	13 %4,3	52 %17,3	58 %19,3	44 %14,7	29 %9,7	2,88	1,157
17. Anne ve babanın aldatmadan dolayı ayrılması ancak tekrar bir araya gelmeleri	6 %2	42 %14	59 %19,7	42 %14	47 %15,7	2,58	1,158
(Canım Ailem)							
18. Meliha ile Samim arasındaki ilişki	80 %26,7	82 %27,3	46 %15,3	10 %3,3	9,3	3,94	1,044
19. Dizide sunulan aile modeli	78 %26	81 %27	43 %14,3	10 %3,3	15 %5	3,87	1,137

Tablo-3

Dizilerde gerçekleşen bu olaylar sizi nasıl etkiledi?

	Etkiledi	Kısmen etkiledi	Etkilemedi	A.Ort.	S.Sa p.
(Yaprak Dökümü)					
1. Ferhunde-Şevket arasındaki ilişki	21 %7	47 %15,7	185 %61,7	1,37	,668
2. Necle-Leyla-Oğuz arasındaki ilişki	31 %10,3	37 %12,3	185 %61,7	1,39	,697
3. Genel olarak dizideki aile yaşantısı	23 %7,7	47 %15,7	184 %61,3	1,37	,644
(Avrupa Yakası)					
4. Aslı ile Cem arasındaki ilişki	18 %6	45 %15	200 %66,7	1,31	,593
5. Aslı ile Osman arasındaki ilişki	14 %4,7	37 %12,3	212 %70,7	1,25	,542
6. Genel olarak dizideki aile yaşantısı	21 %7	51 %17	190 %63,3	1,35	,625
(Ask-ı Memnu)					
7. Anne olarak Firdevs karakteri	22 %7,3	42 %14	187 %62,3	1,34	,634
8. Bilter-Adnan-Behlül arasındaki ilişki	24 %8	49 %16,3	178 %59,3	1,39	,656
9. Behlül'ün nişantısı ile olan ilişkisi	19 %6,3	35 %11,7	196 %65,3	1,29	,600
(Binbir Gece)					
10. Şehrazat-Onur arasındaki ilişki	18 %6	31 %10,3	166 %55,3	1,31	,619
11. Dizideki diğer ikili ilişkiler	10 %3,3	35 %11,7	168 %56	1,26	,536
12. Geleneksel aile yapısını yansıtan ailede oğul karakterinin eşini aldatması ve eşinin de karşılık olarak aldatması	19 %6,3	25 %8,3	170 %56,7	1,29	,622
(Kavak Yelleri)					
13. Deniz-Aslı, Deniz-Mine ve Efe-Aslı arasındaki ilişkiler	19 %6,3	47 %15,7	177 %59	1,35	,621
14. Üniversiteli gençler arasındaki ikili ilişkilerin bu şekilde sunulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	26 %8,7	45 %15	170 %56,7	1,40	,677

Annem					
15.Kızlarının karşı cinsle olan ilişkileri	15%5	34%11,3	150%50	1,32	,609
16.Anne ve babanın kızlarına karşı tutumu	15%5	33%11	148%49,3	1,32	,611
17.Anne ve babanın aldatmadan dolayı ayrılması ancak tekrar bir araya gelmeleri	12%4	27%9	156%52	1,26	,564
(Canım Ailem)					
18.Meliha ile Samim arasındaki ilişki	46%15,3	47%15,7	134%44,7	1,62	,817
19.Dizide sunulan aile modeli	45%15	43%14,3	139%46,3	1,60	,831

Tablo-4

Diziler nedeniyle kültür şoku yaşıyor yaşımadığınızı nasıl tanımlarsınız?	Çok yüksek	Yüksek	Kısmen	Az	Çok az	Hiç	A. Ort	S.S ap ma
	23 %7,7	34 %11,3	52 %17,3	35 %11,7	2 %16,3	107 %35,7	2,75	1,690

Tablo-5

İzlediğiniz dizilerde aşağıda belirtilen kültürel öğelerle ilgili olarak **hangi** alanlarda kişisel ve düşünsel değişime uğradığınızı ve bu değişimin yönünü işaretleyiniz.

	Yüksek	Orta	Düşük	Hiç	A.O rt	S.Sa pma
1- Aile ilişkileri	18 %6	36 %12	64 %21,3	181%60,3	1,64	,915
2- Toplumsal yaşam	28 %9,3	41 %13,7	86 %28,7	144 %48	1,84	,986
3- Kişi davranışları	24 %8	35 %11,7	82 %27,3	158%52,7	1,75	,952
4- Saldırganlık	35 %11,7	26 %8,7	47 %15,7	190%63,3	1,68	1,048
5- Olumsuz alışkanlıklar	25 %8,3	33 %11	39 %13	202%67,3	1,60	,982
6- Madde kullanımı	12 %4	26 %8,7	33 %11	228%76	1,40	,811
7- Dostluk	20 %6,7	58 %19,3	66 %22	155%51,7	1,81	,973
8- Akrabalık ilişkileri	10 %3,3	41 %13,7	76 %25,3	171 %57	1,74	2,053
9- Arkadaşlık ilişkileri	20 %6,7	57 %19	75 %25	147 %49	1,83	,962
10- Mizahi anlayışı	58 %19,3	80 %26,7	53 %17,7	108 %36	2,29	1,150
11- Görgü kuralları	27 %9	51 %17	82 %27,3	139%46,3	1,89	,993
12- Sosyal ilişkiler	34 %11,3	56 %18,7	74 %24,7	135 %45	1,96	1,047

13- Cinsellik	38 %12,7	27 %9	74 %24,7	160%53,3	1,81	1,04 9
14- Yardımlaşma	17 %5,7	47 %15,7	82 %27,3	152%50,7	1,76	,918
15- Sınıf ayrımı	27 %9	29 %9,7	51 %17	192 %64	1,64	,985
16- Güvensizlik (Kadın erkek ilişkisi açısından)	58 %19,3	55 %18,3	57 %19	129 %43	2,14	1,17 3
17- Zihin karmaşası	50 %16,7	35 %11,7	55 %18,3	159 %53	1,92	1,14 7
18- Umutsuzluk	36 %12	43 %14,3	71 %23,7	148%49,3	1,89	1,05 6
19- Değersizlik	26 %8,7	39 %13	65 %21,7	169%56,3	1,74	,989
20- Kadın erkek eşitliği	22 %7,3	59 %19,7	61 %20,3	157%52,3	1,82	,994
21- İlişkide özgürlük	44 %14,7	57 %19	55 %18,3	143%47,7	2,01	1,12 3
22- Modern yaşama	50 %16,7	55 %18,3	53 %17,7	141 %47	2,05	1,15 2
23- Yaşamdan doyum sağlama	31 %10,3	44 %14,7	79 %26,3	145%48,3	1,87	1,01 6
24- Sevgi	30 %10	51 %17	74 %24,7	144 %48	1,89	1,02 2
25- Sadakat	31 %10,3	36 %12	67 %22,3	165 %55	1,78	1,02 0
26- Ün-şöhret vurgusu	35 %11,7	35 %11,7	55 %18,3	174 %58	1,77	1,05 7
27- Karşı cinsle ilişkiler	42 %14	37 %12,3	65 %21,7	155%51,7	1,89	1,09 3
28- İnsani ilişkiler	21 %7	52 %17,3	68 %22,7	158%52,7	1,79	,970
29- Kişisel değerler	21 %7	47 %15,7	71 %23,7	160%53,3	1,76	,959
30- Eğitim	30 %10	53 %17,7	55 %18,3	160%53,3	1,84	1,04 7
31- Demokratik hakların kullanımı	27%9	50%16,7	69 %23	152%50,7	1,84	1,00 9
32- Toplumsal değerler	28%9,3	49%16,3	70 %23,3	152%50,7	1,84	1,01 3
33- Eğlence anlayışı	45%15	44%14,7	80 %26,7	129,43	2,02	1,09 0
34- Boş zaman değerlendirme	27%9	50%16,7	75 %25	147 %49	1,86	1,00 1
35- Paylaşım	22%7,3	41%13,7	65 %21,7	171 %57	1,71	,961
36- Cinsiyet rolleri	34%11,3	41%13,7	59 %19,7	165 %55	1,81	1,05 5
Diğer:						

Tablo-6

Size göre dizilerdeki aşağıdaki temalar kadın-erkek ilişkilerini ne derece olumsuz etkilemektedir?

	Yüksek	Kısmen	Düşük	Hiç	A.Or t.	S.Sa pma
1-Aile baskısı	106%35,3	112%37,3	56%18,7	26%8,7	2,99	,943

2- Aşırı kıskançlık	125%41,7	95%31,7	55%18,3	25%8,3	3,07	,965
3-Gençliğinde karşı cinsle hiç flört etmemiş olma	95%31,7	93%31	60%20	52%17,3	2,77	1,077
4-Maddi tatminsizlik	133%44,3	90%30	44%14,7	33%11	3,08	1,014
5-Manevi tatminsizlik	125%41,7	86%28,7	51%17	38%12,7	2,99	1,047
6-Dağılmış aile yapısı	128%42,7	92%30,7	40%13,3	39%13	3,14	2,069
7-Güç ve statü sahibi olma	135%45	94%31,3	38%12,7	32%10,7	3,11	,999
8-İlişkide aşağılanma ya da gururuyla oynanma	129%43	87%29	47%15,7	37%12,3	3,03	1,041
9-Yeteri kadar ilgi ve sevgi görmeme	112%37,3	91%30,3	55%18,3	42%14	2,91	1,055
10-Çapkın karakterlerin varlığı	131%43,7	88%29,3	46%15,3	35%11,7	3,05	1,028
11-Cinsellikte romantizmin olmayışı	107%35,7	96%32	53%17,7	44%14,7	2,89	1,054
12-İnanç ya da değerlerdeki erozyon	119%39,7	89%29,7	52%17,3	40%13,3	2,96	1,051
13-Yabancı kültürel değerlerin vurgulanması	112%37,3	88%29,3	48%16	51%17	2,87	1,098

KAYNAKÇA

- Afacan, Hüseyin Hakan (2001). *Toplumbilimi*. Konya: S.Ü Yayınları.
- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (2002). *Toplumsal Yaşamda Kadın*. Eskişehir: A.Ü. Yayınları.
- Arat, Necla (1996). *Kadın Gerçekleri*. İstanbul: Say Yayınları.
- Avcı, Nazmi (2007). *Toplumsal Değerler ve Gençlik Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aziz, Aysel (1982). *Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim*. Ankara: A.Ü. basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Batmaz, Veysel ve Aksoy, Aksu (1995). *Türkiye'de Televizyon ve Aile*. Ankara: Bizim Basımevi.
- Batmaz, Veysel (1996). Türk Televizyonu Gerçeği Yansıtmıyor ve Tek Sesli. *Yeni Türkiye*. Eylül-Ekim.
- Beauvoir, Simone de (1970). *Kadın II. Evlilik Çağı*. (Çeviren: Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Beech, Reginald (1996). *Birlikte Yaşam (İlişkinizi Başarılı Tutmanın ve Geliştirmenin Pratik Yolları)*. İstanbul: Papirus Yayınları.
- Birgül, Alev Kahya (1999). *Kitle İletişim Araçlarından Televizyonun Aile İçi İlişkiler Üzerine Etkileri*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Boran, Fahrünisa (2003). *Aşk ve Evlilik*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Bozdağ, Hülya (2006). *Kadının Eğitim Durumunun Aile İletişimine Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Cıbroğlu, Yıldız (1996). *Kadının Yazısız Tarihi*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Cillov, Haluk (1990). *Türkiye’de Evlenme ve Boşanmaların Seyri*. (Editörler: Beylü Dilekçigil ve Ahmet Çiğdem). *Aile Yazıları 4. Evlilik Kurumu ve İlişkileri*. Ankara: Reyhan Basım-Yayım.
- Cohen, David (1995). *Erkek Olmak*. (Çeviren: Yavuz Alogan). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Connell, RW. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (Çeviren: Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Coward, Rosalind, Decter, Midge ve Denemore, Dana (2004). *Kadının Gizli Dünyası* (3. Basım). (Derleyen: Hikmet Saim). İstanbul: Arion Yayınları.
- Çok, Figen (2003). *Ergenlerin Cinsel Eğitimi (Bir Program Denemesi)*. Ankara: A. Ü. Basımevi.
- Dökmen, Yaşın Zehra (2004). *Toplumsal Cinsiyet (Sosyal Psikoloji Açıklamaları)*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duby, Georges ve Perrot, Michelle (2005). *Kadınların Tarihi III-IV*. (Çeviren: Ahmet Fethi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Edles, Laura Desfor (2006). *Uygulamalı Kültürel Sosyoloji*. (Çeviren: Cumhuriyet Atay) İstanbul: Babil Yayınları.
- Ekşi, Aysel (1982). *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul: Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Merkezi Baskı Atölyesi.
- Ekşi, Aysel (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Engels, Friedrich (1992). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (Çeviren: Kenan Somer) Ankara: Sol Yayınları.

Engels, Friedrich (1998). *Komünist Parti Manifestosu* (Çeviren: Muzaffer Erdost). Ankara: Sol Yayınları.

Erinç, Sıtkı M. (2008). *Toplum ve İnsan*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Erjem, Yaşar ve Çağlayandereli, Mustafa (2006). Televiyon ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (1), 15.

Eröz, Mehmet (1982). *İktisat Sosyolojisine Başlangıç* (3. Basım). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Fiske, John (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. (Çeviren: Süleyman İrvan). Ankara: Ark Yayınları.

Gans, Herbert J. (2007). *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür* (2. Baskı). (Çeviren: Emine Onaran İncirlioğlu). İstanbul: YKY Yayınları.

German, Lindsey (1994). *Cinsiyet, Sınıf ve Sosyalizm*. (Çeviren: Yıldız Önen). İstanbul: Babil Yayınları.

Ghiglieri, Michael P. (2002). *Erkeğin Karanlık Yüzü*. (Çeviren: Ülgen Yıldız). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Gray, John (2003). *Erkek, Kadın ve İlişkileri (Karşı Cinsle Barış)*. (2. Basım). (Çeviren: Füsün Doruker). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Güneş, Sadık (1996). *Medya ve Kültür Sessiz Yiğınların Kültürel İntiharı*. Ankara: Vadi Yayınları.

Güngör, Nazife (1999). *Popüler Kültür ve İktidar*. Ankara: Vadi Yayınları.

Güvenç, Bozkurt (1984). *İnsan ve Kültür* (3. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güzel, Şehmus M. (1996). *Kadın, Aşk ve İktidar*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Işık, Metin (2005). *Kitle İletişim Teorilerine Giriş* (2. Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1996). *İnsan, Aile, Kültür* (3. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kahraman, Hasan Bülent (2002). *Postmodernite İle Modernite Arasında Türkiye*. İstanbul: Everest Yayınları.

Kahraman, Hasan Bülent (2007). *Kültür Tarihi Affetmez* (2. Basım). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kaplan, Mehmet (1988). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Karakadılar, Kenan (2003). *Televizyonun Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Kaypakoğlu, Serdar (2004). *Küresel Medya ve Kültürel Değişim*. İstanbul: Naos Yayıncılık.

Kazgan, Gülten (1982). *Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü*. (Derleyen: Nermin Abadan Urat). *Türk Toplumunda Kadın*. (2. Basım). İstanbul: Kent Basımevi.

Kılıç, Zafer (2003). *Muhteşem Aptal Erkekler*. İstanbul: An Yayıncılık.

Kırkpınar, Leyla (1998). *Türkiye’de toplumsal Değişme Sürecinde Kadın. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kızılkaya, Hüseyin (2004). *Anasoyluluktan Günümüze Kadın*. İzmir: İlya Yayınları.

Koçak, Abdullah (2001). *Televizyon İzleyici Davranışları Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri Ve Doyumları Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kongar, Emre (2005). *Kültür Üzerine* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, Emre (2007). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Konukman, Emrah Alparslan (2006). *Medya ve Kültür: Son Dönem Televizyon Dizilerinin Yaşam Tarzı Üzerindeki İmgeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koparan, Nurcan (2007). *Medyanın Kadınlar Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Lull, James (2001). *Medya, İletişim, Kültür*. (Çeviren: Nazife Güngör). Ankara: Vadi Yayınları.

Marx, Karl, Engels, Friedrich ve Lenin, Vladimir (2000). *Marksizm Kadın ve Aile*. (Çeviren: Öner Ünalın). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

Mejuyev, Vadim (1987). *Kültür ve Tarih*. (Çeviren: Suat H. Yokova). Ankara: Başak Yayınları.

Mitchell, Juliet (1985). *Kadınlık Durumu*. (Çevirenler: Günseli, Gülnur, Şirin, Feraye ve Şule). İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları.

Miyasoğlu, Mustafa (1999). *Kültür Hayatımız*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mora, Necla (2008). Medya ve Kültürel Kimlik. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*. Cilt: 5. S: 1, 6.

Mutlu, Erol (1991). *Televizyonu Anlamak*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Mutlu, Erol (1998). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: ARK Bilim ve Sanat Yayınları

Mutlu, Erol (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: TRT Yayınları.

Mutlu, Erol (2005). *Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Nuri, Celal (1993). *Kadınlarımız*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Oğuz, Gürsel Yaktıl (2005). TV Dizileri ve Kültürel İletilerin Yayılma Süreci Türk Televizyon Tarihinde Bir Fenomen: Bizimkiler Dizisi. *Kurgu Dergisi*, S: 21, 170.

Oskay, Ünsal (2000). *19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım*. İstanbul: DER Yayınları.

Öngören, Mahmut T. (1982). *Sinemada Kadın ve Cinsellik Sömürüsü*. Ankara: Dayanışma Yayınları.

Özakupınar, Yılmaz (1999), *İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Özen, Kapız Serap (2002). İş-Aile Yaşam Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, S: 3, 7.

Özer, Ömer (2004). *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özgüven, Ethem İ. ve Filiz, Bilge (1998). Lise Öğrencilerinin Cinsel Konulara Bakışı. *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Dergisi*. 9–11 Eylül.

Özyurt, Selahattin ve Doğan, Sait M. (2002). *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Pınar, Gül (2008). *Üniversite Gençlerine Yönelik Geliştirilen Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Eğitim Programının Etkinliği*, Doğum Kadın Hastalıkları Programı Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Poroy, Akif (2005). *Türkiye 'de Cinsellik*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Poster, Mark (1989). *Eleştirel Aile Kuramı*. (Çeviren: Hüseyin Tapınç). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Reich, Wilhelm (1974). *Cinsel Devrim*. (Çeviren: Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayınları.

Salzman, Marian, Matathia, Ira ve O'Reilly, Ann (2006). *Erkeklerin Geleceği*, (Çeviren: Özge Gezerler). İstanbul: MediaCat Kitapları.

Sargut, A. Selami (2001). *Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim* (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Tarhan, Nevzat (2006). *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Tayanç, Füsün ve Tayanç, Tunç (1977). *Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın*. Ankara: Toplum Yayınları.

T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (2007). *Türkiye Üreme Sağlığı Programı*. Ankara: Buluş Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri.

Tezcan, Mahmut (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Tezcan, Mahmut (1991). *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Tezcan, Mahmut (2000). *Türkiye'de ve Avrupada Gençlik*. Ankara: Konrad Adenaur Vakfi ve TDV Yayınları.

Timisi, Nilüfer (1998). *Medya ve Kadın: Temel Sorunları*. (Editör: Oya Çitçi). 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı Bildirileri. Ankara: TODAİE, 407-423.

Timur, Serim (1972). Türkiye'de Aile Yapısının Belirleyicileri. *Türk Toplumunda Kadın*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Turan, Şerafettin (2005). *Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Türkçe Sözlük (1998). Türk Dil Kurumu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Türkdoğan, Orhan (2007). *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Tüm İktisatçılar Birliği (1975). *Türkiye'de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu*. TİB Yayınları

Uğur, Aydın (2003). *Kültür Kitası Atlası Kültür, İletişim, Demokrasi*. İstanbul: YKY Yayınları.

Uygunkan, Sanem Bengü (2005). Kültürleme Kavramı ve Televizyon. *Kurgu Dergisi*. S: 21, 210-212.

Ügeöz, Perihan (2003). *Kültürlerarası İletişim*. İstanbul: Üstün Eserler Yayınları.

Yıldız, Şerife (2005). *Dil, Kültür, İletişim ve Medya*. Ankara: Sinemis Yayınları.

Yılmaz, Kadir (1996). *Aile Kurumundaki Değişime Televizyonun Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Williams, Raymond (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. (Çeviren: Ahmet Ulvi Türkbağ). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Candan KOÇAK			
Doğum Yeri:	Olur			
Doğum Tarihi:	02/08/1983			
Medeni Durumu:	Bekar			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Mehmet Akif Ersoy		Olur	1989-1993
Ortaöğretim	Kazım Karabekir		Olur	1993-1996
Lise	Olur Lisesi			1995-1999
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Radyo ve Televizyon	Konya	2000-2005
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	Radyo ve Televizyon	Konya	2007-2009
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Amatör Fotoğrafçılık, Tenis, Seyahat			
İş Deneyimi:	ÜN TV (Muhabir) ÜN TV (Editör) TRT (Stajyer) NTV (Stajyer) Yapı Kredi Bireysel Emeklilik Uzmanı Migros Türk T.A.Ş (Büro Elemanı)			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Yrd. Doç. Dr. Hasret AKTAŞ			
Tel:	(312) 247 14 20			
E-Posta:	ckocak2003@yahoo.com			
Adres	Özahikent Koop. A/7 Blok No: 27 3. Etap Eryaman/Ankara			